

SAN MATEO

*Jesucristo ñeküsāmarā ãäríturiamh̄r̄ideia
(Lc 3.23-38)*

- 1 Jesucristo ñeküsāmarā iripoegue marā ãsū ãärínerā ãärímá. Jesucristo, David parāmi ãäríturiagü ãärídi ãärímí. David, Abraham parāmi ãäríturiagü ãärídi ãärímí.
- 2 Abraham Isaac pagü, Isaac Jacob pagü,
Jacob Judásā pagü ãärídi ãärímí.
- 3 Judá pürā Fares, Zara wāikurā ãärínerā ãärímá.
Ígūsā pago Tamar wāikudeo ãärímó.
Fares Esrom pagü, Esrom Aram pagü,
- 4 Aram Aminadab pagü, Aminadab Naasón pagü,
Naasón Salmón pagü,
- 5 Salmón Booz pagü ãärídi ãärímí. Ígū pago Rahab
wāikudeo ãärímó.
Booz, Obed pagü ãärídi ãärímí. Ígū pago Rut
wāikudeo ãärímó.
Obed Isaí pagü ãärídi ãärímí.
- 6 Isaí Israel bumarā opü David pagü ãärídi ãärímí.
David, Urías marāpo ãärídeo merā Salomón
wāikudeo pürākudi ãärímí.
- 7 Salomón Roboam pagü, Roboam Abías pagü,
Abías Asa pagü,
- 8 Asa Josafat pagü,
Josafat Joram pagü, Joram Uzías pagü,
- 9 Uzías Jotam pagü, Jotam Acaz pagü,
Acaz Ezequías pagü,
- 10 Ezequías Manasés pagü,
Manasés Amón pagü, Amón Josías pagü,

11 Josías, Jeconías pagu ããr̄idi ããr̄imí. Ígüsã ããr̄ipoere Israel bumarãrẽ Babilonia marã gapu ñeã, Ígüsãya nikügue ãiñerã ããr̄imá.

12 Irasirig, Jeconías Babilonia nikügue Salatiel wãikugure pürãkudi ããr̄imí.

Salatiel Zorobabel pagu,

13 Zorobabel Abiud pagu,

Abiud Eliaquim pagu, Eliaquim Azor pagu,

14 Azor Zadoc pagu, Zadoc Aquim pagu,

Aquim Eliud pagu,

15 Eliud Eleazar pagu,

Eleazar Matán pagu, Matán Jacob pagu,

16 Jacob, José pagu ããr̄idi ããr̄imí.

José, María marãpu ããr̄idi ããr̄imí. María, Jesús masakare taibu “Cristo” wãikugu pago ããr̄ideo ããr̄imó.

17 Abraham merã keopurori, Daviguere marã keotúnumakü, ããr̄ipererã Abraham parãmerã ããr̄ituriarã catorce burigora masãporewãgãnerã ããr̄imá. David merã ígû parãmerã ããr̄ituriarãrẽ keomakü, Babiloniague Israel bumarãrẽ Ígüsã ãiñaburo dupuyuro keotúnumakü, catorce burigora masãporewãgãnerã ããr̄imá. Dupaturi Babiloniague Ígüsã ejadero puru, Ígüsã parãmerã ããr̄ituriarãrẽ keopurorimakü, Cristo deyoadero puru keotúnumakü, catorce burigora masãporewãgãnerã ããr̄imá doja.

*Jesucristo deyoadea
(Lc 2.1-7)*

18 Jesucristo deyoaburi ãsü waayuro. Ígû pago María, José merã marãpukabo iriyupo. Ígüsã suro

merā ãārīrikaburo dupuyuro Õāgū deyomarīgū turari merā nijīpo ãārīnugāsiayupo.

¹⁹ José igo merā mojōsiabu diayemarē irigū ãārīyupu. Irasirigu, igo nijīpo ãārīrīrē masīgū, masaka ūrōgue igore: “Ñerō irideo ãārīmō”, ãrī weresāduabi, ïgūsā masibirimakūta igore bēobu iriadiyupu.

²⁰ Irire ïgū gūñaripoe Marīpure wereboegū, kērōgue ïgūrē deyoa, ãsū ãrīyupu:

—José, David parāmi ãārīturiagū, Maríare ñerō gūñabirikdāka! Igo, Õāgū deyomarīgū turari merā nijīpo ãārīnugāsiamo. Irasirigu güiro marīrō igo merā mojōsiaka!

²¹ Igo majīgūrē pūrākugokumo. Ígū Ígūyarā masakare ïgūsā ñerī iridea wajare taubu ãārīgukumi. Irasirigu ïgūrē “Jesús”* wāiyegukoa, ãrīyupu Marīpure wereboegū Josére.

²² I ãārīpereri Marīpu ïgūya kerere weredupuyudire gojadorederosūta waayuro. ãsū ãrī gojasūdero ãārībú:

²³ Sugo nomeō ûmúu merā ãārībirikerego, sugū majīgū pūrākugokumo. Ígū “Emanuel” wāikugukumi, ãrī gojasūdero ãārībú.◊ “Emanuel”, ãrīrō: “Marīpu marī merāta ãārīmi”, ãrīdharo yáa.

²⁴ José kārīadi yobeja, puru Marīpure wereboegū ïgūrē doreaderosūta María merā mojōsiayupo.

²⁵ Irasirikeregu, igo magūrē pūrākaburo dupuyuro igore marāpokabi irirosū ãārīkōñayupu. Igo pūrākadero puru, majīgūrē “Jesús” wāiyeyupu.

* ^{1:21} “Jesús”, ãrīrō: “Marī Opu marīrē taumi”, ãrīdharo yáa.

◊ ^{1:23} Is 7.14

2

Masírīmasā Jesúre iārā waadea

¹ Herodes wāikugʉ, Judea nikū marā opʉ ãārīripoe Jesús iri nikūma makā Belēgue deyoayupʉ. Īgʉ deyoadero pʉrʉ, abe mʉrīriro gapʉ marā neñukārē ðārō masírīmasā Jerusalēgue ejañurā.

² Irogue eja, iri makā marārē sērēññañurā:

—Sugʉ majīgʉ deyoadi judío masaka opʉ ãārību, ¿noógue ãārīrī? Guaya nikūgue gʉa ãārīmakʉ, abe mʉrīriro gapʉ neñukāmʉ īgʉ deyoarire īmuqʉ boyopʉrorimakʉ īābʉ. Irasirirā īgūrē bʉremurā aarirā iriabʉ, ãrīñurā.

³ Opʉ Herodes īgūsā irasū ãrādeare pébokagʉ, buro gūñarikʉyupʉ. Ñārīpererā Jerusalén marāde gūñarikʉñurā.

⁴ Irasirigʉ Herodes ãārīpererā paía oparārē, Moisés doredeare buerimasādere siiu neeō, īgūsārē sērēñayupʉ:

—Cristo, Marípʉ iriubu, ¿noógue deyoabu ãārāyuri? ãrīyupʉ.

⁵ īgʉ irasū ãrīmakʉ, ãsū ãrī yʉjʉñurā:

—Judea nikūma makā Belēgue deyoagʉkumi. Iripoegue Marípʉya kerere weredupuyudi ãsū ãrī gojadi ãārīmí:

⁶ Belén wāikuri makāgue sugʉ Opʉ deyoagʉkumi.

Īgʉ Marípʉyarā Israel bumarārē korebu ãārīgʉkumi.

Irasiriro Belén Judea nikū ãārīrī makārī watope ubu ãārīrī makā ãārīkerero, gaji makārī

nemorō ãärīroko, ãrī gojadi ãärīmí, ãrī wereñurā Herodere.[✳]

7 Ígūsā irasū ãrīmakū pégū, Herodes masírīmasãrē siiu, masaka péberogue sérēñayupū:

—¿Naásū ãrīmakū neñukāmu deyoari? ãrīyupū.

8 “Irinugue deyoami”, ãrī yujumakū pégū, Ígūsārē Belēgue ãsū ãrī iriuyupū:

—Iro marārē: “¿Noógue ãärīrī, majīgū deyoadi?” ãrī sérēñarā waaka! Ígūrē bokajarā, õôta goedujarika, yure Ígū ãärīrōrē weremurā! Yude Ígūrē buremugū waaduakoa, ãrīyupū Ígūsārē.

9-10 Ígū irasū ãrīmakū pé, Belēgue waakōãñurā. Maague waamakū, neñukāmu, abe müririro gapū boyoadi Ígūsā dupuyuro waadupuyuyupū, Ígūsā waarií maarē ñimugū. Ígūsā neñukāmūrē ïärā, buro ñusayañurā. Neñukāmu Ígūsā dupuyuro waa, majīgū Ígū ãärīrī wii weka dujanugājayupū.

11 Irasirirā iri wiigue ñajārā, majīgūrē, Ígū pago María merā ãärīgūrē bokajañurā. Ígūrē ïā, Ígū puro ñadukupuri merā ejamejā: “Óätarimi”, ãrī buremuñurā. Ígūsā ãïadea kūmarīrē tūpā: oro, incienso, mirra wāikuri sārōrī wajaparire Ígūrē sññurā.

12 Pürü Ígūsā kärīripoe Marípu kērōgue wereyupū:

—Muñaya makāgue goedujáarā, Herodes puro waarií maarē dujáabirikōaka! Gaji maa gapū dujáaka! ãrī wereyupū. Irasirirā gaji maa gapū goedujáañurā.

José, María merā majīgūrē Egíptogue ãiduriadea

✳ **2:6** Mi 5.2

13 Masīrīmasā goedujáadero p̄urʉ, Marīpure wereboegʉ Josére kērōgue deyoa, āsū ārī wereyupʉ:

—Yobeka! Majīgūrē, īgū pago merā Egipto nikūgue āiduriwāgāka! Yʉ mʉrē: “Dujarika!” ārī weremakāgue dujarika! Herodes majīgūrē āmabu yámi īgūrē wējēbu, ārī wereyupʉ.

14 īgū irasū ārīmakʉ pégu, José yobe, majīgūrē āī, pago merā ñamita Egiptogue waakōāyupʉ.

15 Herodes okaropā irogue āārīñurā. Irasiriro Marīpuya kerere weredupuyudi Marīpʉ magārē īgū ārīdeare gojaderosūta waayuro. Marīpʉ āsū ārīdi āārīmí: “Yʉ magārē Egiptogue āārīgūrē siuibʉ”.

Herodes ūma pūrārē wējēbédoredea

16 Herodes, masīrīmasā īgū p̄uro goedujáabirimakʉ īāgʉ, guatariakōāyupʉ. Irasirigʉ Belén marārē, iri makā turo āārīrādere ūma pūrāgārē wējēpeokōādoreyupʉ. Masīrīmasā ārīdeare gūñagʉ: “Oōpāta majīgū masākumi”, ārī gūñayupʉ. Irasirigʉ pe bojori oparārē, pe bojori doka oparārē wējēbédoreyupʉ.

17 īgū irasiriri Jeremías Marīpuya kerere weredupuyudi gojaderosūta waayuro. Āsū ārī gojadi āārīmí:

18 Ramá wāikʉrogue bʉro bʉjawereri merā dʉjaritua, orerākuma. Raquel parāmerā āārīturiarā Israel bumarā nome īgāsā pūrārē bʉro orerākuma.

Ígūsā pūrārē wējēmakū ñārā, b̄ajawereduúbirimakū,
gajerā Ígūsārē gūñaturamakū iri-
masibirkuma, ãrī gojadi ãärīmí. [✳]

19 Herodes boadero p̄hru, Maríphre wereboegu
Josére Egipogue ãärīgūrē kērōgue deyoa, ãsū
ãrīyupu doja:

20 —Majīgūrē wējēdhanerā boapereakōama.
Irasirigu majīgūrē, pago merā Israel bumarāya
nikūgue ãī dujáaka doja! ãrīyupu.

21 Ígū irasū ãrīmakū pégu, José yobe, majīgūrē,
pago merāta Israel bumarāya nikūgue ãiākōayupu.

22 José gapu Judea nikūgue ejagu, Herodes magu
Arquelao wāikugu Ígū pagu dagure gorawayudi
ãärīmi, ãrīrī kerere pégu, güiyupu. Irasirigu,
kērōgue Marípu Ígūrē werederosūta Judea nikūre
taria, Galilea nikūgue waakōayupu.

23 Iri nikūguere Nazaret wāikuri makāgue
eja, ãärīyupu. Irasiriro Maríphyra kerere
weredupuyunerā gojaderosūta waayuro. Æsū
ãrī gojanerā ãärīmá: “‘Cristo, Marípu iriudi
Nazaretmata ãärīmi’, ãrīrākuma masaka”, ãrī
gojanerā ãärīmá.

3

*Juan masakare wāiyerimasū buuedea
(Mr 1.1-8; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)*

1 Iripoere Juan masakare wāiyerimasū Judea
nikū masaka marīrōgue Ígū puro ejarārē
Maríphyare buenugāyupu.

2 Æsū ãrī werenayupu:

[✳] **2:18** Jer 31.15

—Mʉsā ñerō iririre bʉjawereka! Mʉsā gūñarīrē gorawayuka! Mérō duyáa, Marīpʉ īgūyarārē doreri ejaburo, ãrī werenayupʉ.

³ Iripoeguemʉ Isaías Marīpʉya kerere weredupuyudi, Juan iriburire ãsū ãrī gojadi ãärīmí:

Sugʉ, masaka marīrōgue bʉro gainírī merā: “Marī Opʉ aariburi dupuyuro īgū aariburi maarē diayema maa õärī maa ãmurā irirosū diayemarē irika!” ãrī weregʉkumi, ãrī gojadi ãärīmí. [◊]

⁴ Juāya suríro camellu poari merā suadea suríro ãärīyuro. īgūya yʉjuwēñarīdade waibʉ gasiro merā irideada ãärīyuro. Poreroa, mume makānúʉ marāyare baarikuyupʉ.

⁵ Jerusalén marā, ãärīperero Judea nikū marā, dia Jordán wāikʉdiya tʉro marāde īgūrē pérā ejañurā.

⁶ īgūsā ñerō irideare bʉjawere, Marīpʉre weterimakʉ īāgū, īgūsārē deko merā wāiyeyupʉ dia Jordán wāikʉdiyague.

⁷ Juan, wárā fariseo bumarā, saduceo bumarā īgūrē wāiyedorerā ejamakʉ īāgū, ãsū ãrīyupʉ:

—Mʉsā ãña irirosū ñerā ãärā. ¿Noā mʉsārē õõguere aaridoreari? “Marīpʉ, gʉa ñerō iriri waja gʉare wajamoãbirikõãburo”, ãrīrā, ¿yure wāiyedorerā aarari?

⁸ Mʉsā: “Gʉa ñerō irideare bʉjawere, gūñarīrē gorawayuabʉ”, ãrīrā, mʉsā ñerō irideare piri, õäri gapʉre irika! Mʉsā irasirimakʉ, Marīpʉ mʉsārē wajamoãbirikumi.

[◊] **3:3** Is 40.3

9 Musā: “Gua Abraham parāmerā ããrīturiarā ããrīmakū, Marīpu guare wajamoãbirikumi”, ãrī gũñabirikõäka! Yü musärē ãsū ãrā: “Musā gũñarīrē gorawayubirimakū, musā Abraham parāmerā ããrīturiari wajamáa. Marīpu i ûtäyeri merā Abraham parāmerā ããrīturiarā waamakā irimasími”.

10 Musā ñerī iririre piribirimakū ïägū, Marīpu musärē béogukumi. Sugü yuku ñerī dãkakudire ïä, kõme merā nugûrígue meräta diti, peamegue soebéorosū musärē béogukumi.

11 Musā ñerō irideare bujawere, musā gũñarīrē gorawayumakū ïägū, yü musärē deko merā wâiyegukoa. Yü puru aarigú, yü nemorō turagu ããrīmi. Yü gapu ubu ããrīgū, ïgürē neõ suropebirikoa. Ígū musärē Õágū deyomarígū merā, peame merā wâiyegukumi. Irasirigu Õágū deyomarígürē musā merā ããrīnímakā irigukumi, ñerīrē soebéorosū musärē ñerīrē béoburo, ãrīgū.

12 Trigo gasirire korobéogu irirosū ããrīmi. Gasirire koro odo, iri yerire baari duripíri wiigue duripígu irirosū õärō irirärē ïgū purogue ãïagukumi. Gasiri gapure peamegue soebéogu irirosū ñerō irirärē peamegue béogukumi. Iri peame neõ yaribirikoa, ãrī werenayupu Juan masakare.

*Juan Jesúre deko merā wâiyedea
(Mr 1.9-11; Lc 3.21-22)*

13 Juan masakare dia Jordán wâikudiyague deko merā wâiyeripoe Jesús Galileague ããrādi ïgürē wâiyedoregu waayupu.

14 Irogue ejamakă, Juan īgūrē wāiyedabiradiyupu:

—¿Mʉ gapu yure wāiyerono irigu yure wāiyedoregu aaríri? ārīyupu.

15-16 Jesús gapu īgūrē yujuyupu:

—Yure wāiyeka! Marīrē āārīpereri Marīpu dorederosūta iriro gāāmea.

Īgū irasū ārīmakă pégu: “Jáu”, ārī, Jesúre wāiyeyupu. Wāiyе odomakă, Jesús diague níadi majānugāmakūta, ūmugasi tūpākōāyuro. Óagū deyomarīgū buja irirosū deyogu dijari, īgū weka ejabejamakă īayupu.

17 Marīpu ūmugasigue āārīgū ãsū ārīyupu Jesúre:

—Íi yu magū, yu maigū āārīmi. Īgū merā buro ūshyáa, ārīyupu.

4

*Wātī Jesúre ārīmesādidea
(Mr 1.12-13; Lc 4.1-13)*

1 Puru Óagū deyomarīgū Jesúre masaka marīrōgue ãiayupu, wātī īgūrē ārīmesāburo, ārīgū.

2 Irogure Jesús cuarenta nūrī, cuarenta ñamīrīgora baabiriyyupu. Puru ūaboakōāyupu.

3 Īgū ūaboamakă īagū, wātī īgū puro eja, ãsū ārīyupu:

—Diayeta Marīpu magū āārīgū, mʉ turaro merā i ñtāyerire pā duparu waamakă irika! ārīyupu.

4 Jesús gapu īgūrē yujuyupu:

—Yupuya werenírī gojadea pūgue: “Baari dita masakare okamakă iribea. Āārīpereri Marīpuya

werenírī gapu īgūsārē okamaku yáa”, ãrī gojasúdero ãārību, ãrī wereyupu Jesús wātīrē.

5 Puru wātī Marīpuya makā Jerusalēgue Jesúre áia, Marīpuya wii wekague ãimuru,

6 īgūrē ãsu ãrīyupu:

—Diayeta Marīpu magu ãārīgu, yebague parimadijaka! īgūya werenírī gojadea pūgue:

Marīpu ëgūrē wereboerārē murē koredoregukumi, neõ ûtāyegue meébejabirkōäburo, ãrīgu, ãrī gojasúdero ãārību, ãrī wereyupu wātī Jesúre.[◊]

7 Jesús ëgūrē yujuyupu:

—Yupuya werenírī gojadea pūgue: “Buremuru marīrō Marīpure: ‘Mu turari merā yure gajino iri ñmuka!’ ãrībirikōäka!” ãrī gojasúdero ãārību, ãrī wereyupu Jesús wātīrē.

8 Puru wātī Jesúre ûmaru buúru wekague ãimuruayupu doja. Irogue ãārīpereri i ûmuma makārīrē, masaka oparidere ñmupeokōäyupu.

9 Irire ñmupeo, Jesúre ãsu ãrīyupu:

—Mu ñadukhpuri merā ejamejāja, yure: “Mu, yu Opu ãārā”, ãrī buremumaku, i ãārīpererire murē sugura, ãrīyupu.

10 īgū irasu ãrīmaku, Jesús ãsu ãrīyupu:

—Satanás, yu purore wirika! Yupuya werenírī gojadea pūgue: “Marīpu direta buremuka! ëgū doreri direta irika!” ãrī gojasúdero ãārību, ãrī wereyupu Jesús wātīrē.

11 ëgū irasu ãrīmaku pégu, wātī waakōäyupu. ëgū waadero puru, Marīpure wereboerā Jesúre iritamuru ejañuru.

*Jesús Galilea nikūgue masakare buenugādea
(Mr 1.14-15; Lc 4.14-15)*

12 Juārē peresu iridea kerere pégħu, Jesús Galilea nikūgue waakōāyupu.

13 Iro āārīrī makā Nazarere tariwāgā, Caper-naum wāikuri makāgue ejayupu. Galilea wāikuri ditaru tħoro āārībá Capernaum. Iri makā Zabulón bumarāya nikū, Neftalí bumarāya nikū āārīnadero āārībá.

14 Jesús irogue ejagħu, iripoeguemħ Marīpuya kerere weredupuyudi Isaías gojaderosūta iriyupu. Āsū ārī gojadi āārīmí:

15 Zabulón bumarāya nikū, Neftalí bumarāya nikū āārīnadero, judío masaka āārīmerāya nikū āārā. Ditaru tħoro, dia Jordán wāikudiya abe ħajjarōgue Galilea wāikuri nikū āārā.

16 Iro marā, naħtħarōgue āārīrā irirosū Marīpħayare masibema. ļigħsā masibiri waja peamegue waabonerā āārīma. Irasū āārīkererā, sīāgorire īarrā irirosū ļigħsārē taubure īarrākuma. ļigħta ļigħsārē Marīpħare masimakħ irigħu aarigukumi. Irasirirā boyorogue āārīrā irirosū āārīrākuma, ārī gojadi āārīmí. *

17 Jesús irogue āārīgħu, masakare āsū ārī buenugāyupu:

—Musā ħerif iririre bujawereka! Musā għuñarīr ġorawayuka! Mérō duyáa, Marīpu ļigħayarār doreri ejaburo, ārīyupu.

*Jesús wapikurā waaí wējērīmasārē siudea
(Mr 1.16-20; Lc 5.1-11)*

---

* **4:16** Is 9.1-2

18 Jesús Galilea wāikuri ditaru tārogue ejagʉ, Simōrē, īgū pagʉmʉ Andrére bokajayupʉ. Simōta “Pedro” wāikuyupʉ. īgūsā waaí wējērīmasā ãārīñurā. Ditarugue īgūsāya buidire meéyorā iriñurā.

19 Jesús īgūsārē:

—Náka, yʉ merā! Daporare mʉsārē waaí wējērīmasā ãārīñirē piri, Marīphya kerere wererimasā ãārīmakʉ irigukoa, ãrīyupʉ.

20 īgū irasū ãārīmakʉ pérā, mata īgūsāya buiriyukure píkōā, Jesús merā waakōāñurā.

21 Purʉ Jesús yoaweyaro waa, Santagore, īgū pagʉmʉ Juārē bokajayupʉ. īgūsā Zebedeo wāikugʉ pūrā ãārīñurā. īgūsāya doódirugue īgūsā pagʉ merā īgūsāya buiriyukure ãmurā iriñurā. Jesús īgūsārē: “Náka, yʉ merā!” ãrī siiuyupʉ.

22 īgū irasū ãārīmakʉ pérā: “Jáʉ”, ãrī, īgūsāya doódirure, pagʉre píkōā, Jesús merā waakōāñurā.

*Jesús wárā masakare buedea
(Lc 6.17-19)*

23 Jesús ãārīperero Galilea nikūrē judío masaka nerērī wiirigue buegorenayupʉ. Óãrī kerere, Marīphya īgūyarārē doregʉ ãārīñirē bueyupʉ. Irasū ãārīmakʉ pūrīrikurārē ãārīpereri īgūsā pūrīñirē tauyupʉ.

24 īgū irasiriri kerere ãārīperero Siria nikū marā masípereakōāñurā. Irasirirā gajerosūperi sīrīñirī oparārē, pūrīrikurārē, wātēa ñajāsūnerārē, ñamasīrīñirī oparārē, waamasīmerādere Jesús purogue ãiñurā. Irasirigʉ ãārīpererārē tauyupʉ Jesús.

25 Ìgū irasirimakā īārā, wárā Galilea nikū marā, Decápolis wāikuri nikūma makārī marā, Jerusalén marā, Judea nikū marā, dia Jordán wāikudiya abe mārīriro gapu marā Ìgū merā waañurā.

5

Jesús buúrugue masakare buedea

1 Jesús, masaka wárā Ìgū puro ejamakā īāgū, buúrugue mārīa, eja doayupu. Ìgū irogue doamakā, Ìgū buerā Ìgū puro nerēnugājañurā.

2 Ìgūsā nerēnugājamakā īāgū, Jesús Ìgūsārē āsū ārī bueparoriyupu:

“Āsū irirāno usuyama”, ārī buedea

(Lc 6.20-23)

3 –“Marīpū iritamubirimakā, Ìgū gāāmerīrē irimasīña marībokoa”, ārī gūñarāno, ūmugasigue Marīpū Ìgūyarārē dorerogue waarañkuma. Iroguema Ìgūsāya āārā. Irasirirā usuyama.

4 ‘Bujawereri merā āārīrārē Marīpū Ìgūsārē gūñaturamakā irigukumi. Irasirirā usuyama.

5 “Gajerā nemorō āārā”, ārī gūñamerā, Marīpū Ìgūsārē: “I nikūrē sīgura”, ārīdeare oparākuma. Irasirirā usuyama.

6 ‘Marīpū gāāmerīrē iriduarā, haboarā baaduarā, ūmesiburā iiríduarā irirosū āārīma. Marīpū Ìgūsārē iritamugukumi, Ìgū gāāmerīrē iriburo, ārīgū. Ìgūsārē iritamugū, iirí, baayapianerā irirosū āārīmakā irigukumi. Irasirirā usuyama.

7 ‘Gajerārē bopoñarī merā īārārē Marīpū Ìgūsārē bopoñarī merā īāgukumi. Irasirirā usuyama.

8 ‘Nerī opamerā Marīpūre īārākuma. Irasirirā usuyama.

9 'Gajerārē ñārō siuñajārī merā ãārīmakă iriduarārē Marīph ūgūsārē: "Yū pūrā ãārīma", ãārīgukumi. Irasirirā usuyama.

10 'Marīph gāāmerīrē iriri waja, gajerā ūgūsārē ñerō tarimakă irisūrā ūmugasigue Marīph ūgūyarārē dorerogue waaraākuma. Irogrema ūgūsāya ãārā. Irasirirā usuyama.

11 'Yure mūsā būremurī waja gajerā mūsārē ñerō wereníkerepuru, mūsārē ñerō irikerepuru, ãārīpereri gajerosūperi ñerī kere ãārīkerepuru, usuyaka!

12 Marīphyā kerere weredupuyunerārē mūsā dupuyuro ãārīnerārē ãsūta ñerō irinerā ãārīmá. Irasirirā mūsārē ñerō irikerepuru, ñārō usuyari merā ãārīrikuka! Pheruguere wáro ñārī oparākoa ūmugasiguere, ãrīyuph Jesús.

I ūmuguerē Marīphyare irirā moā, sīāgori irirosū ãārīma, ãrī buuedea

(Mr 9.50; Lc 14.34-35)

13 Irasū ãrī odo, Jesús ãsū ãrī buenemoyuph:

—Mūsā i ūmuguerē Marīphyare irirā moā okari irirosū ãārā. Moā okadea okabirimakă, dupaturi okamakă irimasibirikoa. Béokōākoa. Béoadero phru, masaka k̄rawasiribéokōākuma. Irasirirā mūsā moā okari irirosū Marīphyare irinikōāka!

14 'Mūsā i ūmu marārē sīāgori irirosū ãārā. Irasirirā Marīphyare mūsā irimakă ñārā, ūgūrē masirākuma. Buúru wekague ãārīrī makārē duúmasiñā máa.

15 Masaka sīāgodirure sīāgorā, dupa kūma dokague pibirikuma. Sīāgo, wii dekogue siukuma, iri wii marā ãārīpererā ñārō boyorogue ãārīburo, ãrīrā.

16 I irirosū musāde Maríphyare õärō iriri merā masakare musā īgūyarā ãärīrīrē masimakū irika, īgūrē ūmugasigue ãärīgūrē: “Óātarigu ãärīmi”, ãrī b^uremuburo, ãrīrā!

Jesús Moisés doredeare buedea

17 'Musā yure ãsū ãrī gūñabirikōāka: “Marípu Moisére doreri pídeare, irasū ãärīmakū Marípuya kerere weredupuyunerā gojadeare béogu aarigá irikumi”, ãrī gūñabirikōāka! Irire béogu aarigá meta iribu. Iri ãärīpererire keoro iriyuwarikugu aarigá iribu.

18 Diayeta musārē werea. Ūmugasi, i nikū ãärīrōpāta Marípu neō mérōgā su wāī īgū doreri pídeare b^eobirikumi. ãärīpereri īgū: “Ãsū irigura”, ãrīdeare keoro iriyuwarikugukumi.

19 Iri dorerire su wāīrē tarinugārāno, gajerārē: “Gua irirosū irika!” ãrī buerā, ūmugasigue Marípu īgūyarārē dorerogue īgū īāmakū ubu ãärīrā ãärīrākuma. Gajerā gapu iri dorerire õärō irirā, gajerārē īgūsā irirosū iridorerā, ūmugasigue īgūyarārē dorerogue īgū īāmakū oparā irirosū ãärīrākuma.

20 Ire musārē werea. Musā, Moisés doredeare buerimasā, fariseo bumara nemorō Marípu gāāmerīrē iribirikererā, Marípu īgūyarārē doreroguere neō waabirikoa.

Jesús masaka guarimarē buedea

(Lc 12.57-59)

21 'Marípu musā ñekusāmarārē doredeare musā pénerā ãärību. īgūsārē ãsū ãrīdi ãärīmí: “Masakare wējēbirikōāka! Gajigure wējēdinorē wajamoāka, īgū wējēdea waja!”

22 Yu gapu musārē werea. Sugu īgūyagu merā guagu, wajamoāsūgukumi. īgūyagure: “Mu wajamāa”, ārī buridagunorē marī oparā wajamoārākuma. īgūyagure: “Waibu irirosū pémasīrī opabea mu”, ārīgunorē peamegue waamagoegoráa.

23 'Irasirirā Marīpuya wiima soepeorogue īgūrē buremurā gajino pírā waamurā: “Yaagu yu merā guami”, ārī gūñabokarā,

24 Marīpure siburire píkōā, musāyagu purogue waa: “Yu marē ñerō irideare kātika!” ārī serēka īgūrē! Musā gāme āmuaderō puru, dupaturi Marīpuya wiigue musā siduadeare īgūrē sirā waaka!

25 'Sugu musārē weresāduagu, weresārīrē beyerimasu purogue musārē ãiduamaku, mata maague īgū merā waarrā, īgū musārē weresārīrē āmuka! īgū merā ðārō ãmubirimaku, beyerimasuguere musārē weresāgukumi. īgū musārē weresāmaku pegu, beyerimasu musārē suraraguere wia, peresu iridoregukumi.

26 Diayeta musārē werea. Beyerimasu musārē wajaridoredeare wajaripeobirimaku, neõ musārē wiubirikumi.

Jesús: “Gajigu marāpo merā ñerō iribirikōāka!” ārī buueda

27 'Iripoegue marā weredeare musā pénerā ãārību. Åsū ārīnerā ãārīmā: “Gajigu marāpo merā ñerō iribirikōāka!”

28 Yu gapu musārē werea. Sugu nomeõrē ñerō iriduari merā īāgu, īgū gūñarīgue igo merā ñerō irisiami.

29 'Irasirirā m̄usāya koyeru diaye gap̄marū merā īā, ñerō irirā, irirure goreweabéorosū iri ñerō iririre pirika! M̄usā koyerure bémakū, iriru dita dediria. Ñerō iririre pirimerā ãārīpereri m̄usāya dup̄ merā peamegue béoſürāko.

30 M̄usāya diayema mojō merā ñerō irirā, iri mojōrē dititá bérōrosū iri ñerō iririre pirika! M̄usāya mojōrē bémakū, iri mojō dita dediria. Ñerō iririre pirimerā ãārīpereri m̄usāya dup̄ merā peamegue béoſürāko.

*Jesús masakare: “M̄usā marāposā nomerē béobirikōõka!” ãrī buedea
(Mt 19.1-12; Mr 10.11-12; Lc 16.18)*

31 'Iripoegue marā idere ãrīnerā ãārīma: "Suḡ īgū marāpore béoðuagu: 'I waja merā m̄urē béoa', ãrī gojari pūrē sīrō gāāmea", ãrīnerā ãārīmá.

32 Ȳu gap̄ m̄usārē werea. Suḡ, īgū marāpo gajiḡu merā ñerō iribirikerep̄h̄u igore béoagu, igore gajiḡu merā marāpukumakū irigu, igore ñerō irimakū irikumi. Irasū ãārīmakū, īgū béoðeo merā marāpokuḡude ñerō irigu irikumi.

Jesús: “Ãsū iriḡura”, ãrīrīmarē buedea

33 'Iripoegue marārē weredeare m̄usā pénerā ãārībú. Ãsū ãrī werenerā ãārīmá īgūsārē: “‘Marīp̄ wāī merā ãsū iriḡura’, ãrīderosūta marī Op̄ u ñürō keoro irika!”

34 Ȳu gap̄ m̄usārē werea. M̄usā gajerārē: “Ãsū iriḡura”, ãrīrā, Marīphre wāīpeobirikōõka! “Um̄gasima merā ãsū iriḡura”, ãrībirikōõka! Um̄gasí, Marīph doaro ubu ãārīrō meta ãārā.

35 I nikūma merādere wā̄peobirikō̄ka! I nikū Marīpuya nikū ãārā. Irasirio īgū kuraña doanírō irirosū ãārā. Jerusalén merādere wā̄peobirikō̄ka! Jerusalén marī Opū turatariguya makā ãārā.

36 “Yaa dipuru merā ãsū irigura”, ãrī wā̄peobirikō̄ka! Mūsā irasū ãrīrī merā neō mūsāya dipuruma poarire ñírida, o borerida waamakā irimasibirkoka.

37 “Ãsū irigura”, o “Ãsū iribirikoa”, ãrīrā, wā̄peoro marīrō su diayeta wereka! Wā̄peori merā: “Ãsū irigura”, ãrīrā, wātī gāāmerīrē irirā yáa.

*Jesús masaka ñerō iri gāmirīmarē buedea
(Lc 6.29-30)*

38 'Iripoegue marā weredeare mūsā pénerā ãārībú. Ñasū ãrīnerā ãārīmá: “Mūrē gajigū mya koyerure pátīaderosūta mude īgūya koyerure pátīa gāmika! Mya guikarure īgū pánuaderosūta mude īgūya guikarure pánuá gāmikal!” ãrīnerā ãārīmá.

39 Yū gapū mūsārē werea. Mūsārē ñerō iridire irasū ñākō̄ka! Ígūrē ñerō iri gāmibirkō̄ka! Sugū mūsāya wayupārā diaye gapūre pámakā, kúgapūma wayupārādere pádoreka!

40 Sugū mūrē weresārīrē beyerimasū pūro ãīa: “Ígūya suríore sīdoreka, ëgū yure ñerō iridea waja”, ãrī weresāmakā, iriñerē sīka! Irasū ãārīmakā, mya wekamañedere sīnemoka ëgūrē!

41 Sugū surara gajinorē su kilómetro mūrē ãīwāgādoremakā, gaji kilómetro ãīwāgānemobosaka doja!

42 Sugū mūrē gajinorē sērēmakā, sīka ëgūrē! Gajino mūrē wayumakā sīka ëgūrē! “Wayubirkoka”, ãrībirikō̄ka!

*Jesús: “Mʉsārē īāturirārē mañka!” ārī buedea
(Lc 6.27-28, 32-36)*

43 'Gaji iripoegue marā weredeare mʉsā pénerā ãārībú. Āsū ārīnerā ãārīmá: "Mʉsā merāmarārē mañka! Mʉsārē īāturi gapure īāturi doo, gãmika!" ārīnerā ãārīmá.

44 Yʉ gapʉ mʉsārē werea. Mʉsārē īāturiarē mañka! Mʉsārē ñerō werenírārē: "Óärō ãārīburo", ãārīka! Mʉsārē īāturi doorārē õärō irika! Mʉsārē ñerō ārī bʉridamakʉ, mʉsārē ñerō irimakʉ, īgʉsāya ãārīburire Marīphure sērēbosaka!

45 Irasirirā Marīphʉ ūmʉgasigue ãārīgʉ pūrā ãārīrāko. Marīphʉ ñerārē, õärādere abe asimakʉ yámi. Īgʉ dorerire irirā pʉro, irimerā pʉrodere deko merēmakʉ yámi. Irasirirā mʉsāde īgʉ irirosūta masakare sʉrosū õärō irika!

46 Mʉsārē mañrā direta mañrā, ¿ñeeñorē ūmʉgasigue wajatabokuri? Romano marā opure niyeru wajaseabosarimasāde ñerā ãārīkererā, īgʉsārē mañrārē mañma.

47 Mʉsāyarā direta õärō bokatīrīñeārā, ¿ñeeñorē õärīrē gajerā nemorō iribokuri? Marīphure masímerāde īgʉsāyarārē õärō bokatīrīñeāma.

48 Irasirirā, Marīphʉ ūmʉgasigue ãārīgʉ neō ñerī marīgʉ ãārīrōsūta mʉsāde neō ñerī marīrā ãārīka! ārī wereyupʉ Jesús.

6

Jesús õärō iririkʉrimarē buedea

1 Jesús ãsū ãrī werenemoyupʉ:

—“Óärīrē irirā ãārā”, ãārīrā, masaka ūrō mʉsā iririre iri ūmubirkōāka! Mʉsā irire irasirimakʉ,

Marípu ñmugasigue ããrígú m̄usā irasiridea wajare sibirkumi.

² Irasirirā boporārē iritamurā, ããrípererārē werebirikōäka! Irrigatorimasā irirosū iribirikōäka! Ígūsā boporārē iritamurā, marī nerērī wiirigue nerēanerā, makā dekogue ããrīrā fūrō: “Óärā ããrīma”, ãrīburo, ãrīrā, iri ïmuma. Diayeta m̄usārē werea. Masaka Ígūsārē õärō ãrīrī merā wajatari opasiama.

³ M̄usā gapu boporārē gajino sīrā, masaka ïäberogue sīka!

⁴ Marípu, m̄usā irasirimakū ïágū, m̄usārē õärō wajatamakū irigukumi.

*Jesús Maríp̄ure sérérīrē buedea
(Lc 11.2-4)*

⁵ 'Maríp̄ure sérérā, irrigatorimasā irirosū iribirikōäka! Ígūsā marī nerērī wiirigue, makā dekogue masaka ïäburo, ãrīrā, sérē ïmuma. Diayeta m̄usārē werea. Masaka Ígūsārē ïärī merā wajatari opasiama.

⁶ M̄usā gapu Maríp̄ure sérérā, m̄usāya taribugue ñajāa, disipuro bia, gajerā ïäberogue Ígūrē sérēka! Ígū deyomarígū ããrīkeregu, m̄usā merā ããrígukumi. Irasirigū, gajerā ïäberogue m̄usā Ígūrē sérēmakū ïágū, m̄usārē õärō wajatamakā irigukumi.

⁷ 'Maríp̄ure sérérā, ubu ããrīrī werenírī merā dupaturi sérēdujabirkōäka! Maríp̄ure masímerā irasū yáma. “Wári werenírī merā gua sérēmakū, guare péguukumi”, ãrī gūñama.

⁸ Ígūsā irirosū iribirikōäka! M̄usā sérēburo dupuyuro Maríp̄u m̄usā gāãmerīrē masísiami.

⁹ Irasirirā ãsū ãrī sérérō gāãmea Maríp̄ure:

Ḡapu ūm̄gasigue ãārīgū, ãārīpererā m̄rē goepe-yari merā b̄remuburo.

10 Mu ãārīpererārē doreri aariburo. Umgasigue marā mu gāāmerō irirosūta i nikū marāde iriburo.

11 Um̄riku guare baari sīka!

12 Gajerā guare ñerō irideare ḡua kātirosūta mude ḡua ñerō irideare kātika!

13 Ḡua ñerō irid̄amakū kāmutaka! Negū guare ñerī ãrīmesārīrē tau kāmutaka! Mu suḡata guare doregu, turatarigu, ḡua b̄remugū ãārīnīḡukoa, ãrī sērēka Marīp̄ure!

14 'Gajerā m̄sārē ñerō irideare m̄sā kātimakū ñāgū, Marīp̄u ūm̄gasigue ãārīgū m̄sā ñerō irideare kātiḡukumi.

15 Gajerā m̄sārē ñerō irideare m̄sā kātibirimakū, Marīp̄u m̄sā ñerō irideare kātibirikumi.

Jesús bererimarē buueda

16 'Marīp̄ure b̄remurā bererā, irigatorimasā irirosū iribirikōāka! Ígūsā bererā, Ígūsāya diapure b̄jawererā irirosū íri ímuma, masaka Ígūsā bererire ñāmasiburo, ãrīrā. Diayeta m̄sārē werea. Masaka Ígūsārē ñārī merā wajatari opasiama.

17 M̄sā gapu bererā, m̄sā irinarōsūta irika! M̄sāya diapure waakoe, õārō w̄uapukōāka!

18 M̄sā irasirimakū, gajerā m̄sā bererire masibirkuma. Marīp̄u gapu deyomarīgū ãārīkeregū, m̄sā merā ãārīmi. Ígū dita m̄sā gajerā ñāberogue iririre ñāgū, m̄sārē õārō wajatamakū iriḡukumi.

*Jesús marī ūmugasigue wajataburire buedea
(Lc 12.33-34)*

¹⁹ 'Wári i nikūmarē sea neeō duripibirikōāka! I nikūma borewiji boakōārokao. Boabirimakā, burua baadediukōārākuma. Baaddediubirimakā, yajarimasā ñajāa, yajakōārākuma.

²⁰ Irasirirā mūsā ūmugasima opaburi gapure gūñaka! Umgasima neō borewiji boabirikoa. Iroguere burua mūsā opaburire neō baaddediubirimakā. Yajarimasāde neō ñajāa, yajabirikuma.

²¹ Mūsā i ūmūma direta: "Opaduakoa", ãrī gūñarā, irire buro mañrāko. Umgasima gapure: "Opaduakoa", ãrī gūñarā, irire buro mañrāko.

*Jesús masakaya koye sīāgodiru irirosū ãārīrīrē
buedea
(Lc 11.34-36)*

²² Mūsāya koye mūsāya gūñarīguere sīāgodiru irirosū ãārā. Mūsā õārī koye oparā irirosū ãārīmakā, mūsāya gūñarīguere õārō sīāgoro irirosū ãārā. Irasirirā Marīpuyare masīa.

²³ Mūsā ñerī koye oparā irirosū ãārīmakā, mūsāya gūñarīguere nañtīrō irirosū ãārā. Marīpuyare masībea. I nañtīrī, ñetaria. Irire masībirimakā ñegoráa.

*Jesús: "Niyerure mañrā, Marīpuyare mañbema", ãrī
buedea
(Lc 16.13)*

²⁴ 'Neō sugū moāboerimasā pērā oparārē moāboemasībirikumi. Sugū opure mañgū, gajigū gapure mañbirikumi, o sugū opure buremugū, gajigū gapure yujubirikumi. Niyerudere mañtarigu, Marīpuyare mañbemi.

*Jesús, Marípʉ ɻgã pūrārẽ korerimarẽ buuedea
(Lc 12.22-31)*

25 'Irasirigʉ mʉsārẽ ire weregʉra. Mʉsā ãārīrikʉrire gũñarã, "¿Ñeénorẽ baarãkuri, ñeénorẽ iirírãkuri, ñeénorẽ sãñarãkuri?" ãrĩ gũñarikʉbirikõāka! Marí okari gapʉ, baari nemorõ wajakʉa. Maríya dupʉ, surí nemorõ wajakʉa.

26 Mirārẽ ûmarōgue wárārẽ ïāka! Ígãsã baadharã, otebema. Otedea dükare seabema. Baari duripíri wiiridere opabema. Marípʉ ûmʉgasigue ãārīgã gapʉ ɻgãsãrẽ baari sãmi. Mʉsā gapʉ, mirã nemorõ wajakutarinʉgãa.

27 Mʉsā bero gũñarikʉri merã neõ mérõgã masãnemobirikoa. Mʉsā irasã gũñarikʉri wajamãa.

28 'Iríre masíkererã, ¿nasirirã mʉsã surí sãñaburire gũñarikʉri? Makãñúuma goori masãrĩrẽ gũñaka! Iri moãbirikerero, suabirikerero õärí surí sãñarõ irirosã deyoa.

29 Mʉsãrẽ werea. Opʉ Salomón surí õärí sãñadero nemorõ iri goori gapʉ õärí deyoa.

30 Iri goorire Marípʉ õärí goori deyomakʉ irikerepʉrʉ, mérõgã pʉrʉ ñaïdiya pereakõāa. Gajinʉ gapʉ peamegue soebéokõãsã. Iri mata pereburi ãārīkerepʉrʉ, Marípʉ iri goorire õärí deyomakʉ yámi. Iri goorire õärí ãārīmakʉ irirosã nemorõ mʉsãrẽ õärõ irigakumi. Suríre sãgakumi. Mʉsã gapʉ ɻgãrẽ mérõgã bãremurĩ opáa.

31 Irasirirã: "¿Ñeénorẽ baarãkuri, ñeénorẽ iirírãkuri, ñeénorẽ sãñarãkuri?" ãrĩ gũñarikʉbirikõāka!

32 Marípʉre masímerã bero gũñarikʉri merã iríre ãmaníkõãma. Marípʉ ûmʉgasigue ãārīgã gapʉ

ãārīpereri m̄asā ḡāmerīrē mas̄siami. Irire m̄asārē s̄igukumi.

³³ Irasirirā, Marīp̄u m̄asā Op̄u ãārīrīrē, īgū ḡāmerīrē, īgū dorerire, ãārīpereri nemorō ḡāmep̄rorika! M̄asā irasirimakū, ãārīpereri m̄asā baa, iiriburire, m̄asā surí s̄āñaburidere s̄wekapeogukumi.

³⁴ Irasirirā: “¿Naásū waarakuri ñamigārē?” ãrī gūñarikubirikōäka! Gajin̄marē m̄asā ñerō tariburire gūñarikudupuyubirikōäka! Dapagāma direta gūñaka! Dapagārē m̄asā ñerō tariburi ãārīsiáa, ãrī wereyupu Jesús.

7

*Jesús, gajerārē: “Ñerā ãārīma”, ãrī werewhabirikōäka! ãrī buueda
(Lc 6.37-38, 41-42)*

¹ Jesú斯 irire ãrī odo, ãrīnemoyupu doja:

—Gajerārē: “Ñerā ãārīma”, ãrī werewhabirikōäka! M̄asā werewhabirimakū īgū, Marīp̄u m̄asārē: “Ñerā ãārīma”, ãrī īābirikumi.

² Gajerārē: “Óärō iribema”, ãrī īärōsūta Marīp̄u m̄asārē īgukumi. Gajerārē: “Ásū ãārīma”, ãrī īärōsūta Marīp̄u m̄asārē īgukumi.

³ M̄asā ñerō iridea, koyerugue wári turu oparosū ñetariri ãārīrīrē gūñabirikererā, m̄asāyaḡu ñerō iridea, koyerugue niküyegā oparosū ãārīrīrē: “Ñegoráa”, ãrī gūñáa.

⁴ Irasirirā m̄asā ñerō iridea, koyerugue wári turu oparosū ãārīrā, m̄asāyaḡure īgūya koyerugue ãārīrī niküyegārē: “¿Ãibéosi?” ãrīmasībea.

5 Muſā ñerō iririkurā, irigatorikurā ãārā. Muſāya koyerugue ãārīrī turu gapure ãibéoparoriro irirosū muſā ñerō iririre piriþurorika! Irasiri odo, muſāyagure: “Mu ñerō iririre pirikōäka!” ãrī masīa.

6 ’Maríþure ñerō ãrī buridarārē ïgūya kerere werebirikōäka! Ígūsārē wererā, diayéare õārīrē sīrā, o yeseare ñaguïda wajaparidare sīrā irirosū iribokoa. Diayéa guarā, õārī sīkereþurū, gāmenugā kūrīkōäkuma. Yesea iridare noó gāämerō kurawasiribéokuma. Ígūsā irirosū ãārīrārē, ubugorata Maríþuya kerere werebirikōäka!

*Jesús: “Maríþure sērērā, ãsū ãrī sērēka!” ãrīdea
(Lc 11.9-13; 6.31)*

7 ’Maríþure sērēka! Ígūrē sērēmakū, sīgukumi. Õārīrē ãamarā, bokarākua. Wiigue ñajāðuarā oe-makū, Maríþu disipuro tūpā ñajāðoregu irirosū muſā sērērīrē pégu-kumi.

8 Ígūrē sērērānorē sīgukumi. Æmarāno, bokarākuma. Wiigue ñajāðuarā oerā irirosū Ígūrē sērēmakū ïágū, Ígūsārē ñajāðoregu irirosū Ígūsā sērērīrē õārō pégu-kumi.

9 ’Muſā pūrā párē sērēmakū, ütāyere sībirikoa.

10 Waaí sērēmakūdere, ãñarē sībirikoa.

11 Ñerā ãārīkererā, muſā pūrārē õārīrē sīmasīa. Maríþu ümugasigue ãārīgū gapu, muſā nemorō õārīrē sīmasīmi. Irasirigu Ígūrē sērērārē irire sīgukumi.

12 ’Muſā, gajerā muſārē õārō irimakū gāämerōsūta muſādē Ígūsārē õārō irika! Moisés gojadea pūgue, Maríþuya kerere weredupuyunerā gojadea pūguedere irasūta iridoredero ãārībú.

*Jesús eyabiri disipurore ñajāri keori merā buuedea
(Lc 13.24)*

¹³ Marípu purogue ñajāduarā ïgūyare irika! Irogue ñajāmaku diasagoráa. Eyabiri disipuro ñajārō irirosū ãārā. Peamegue waaro gapu eyari disipuro ñajārō, eyari maarē waaro irirosū ãārā. Iri maarē waamaku diasabea. Irasirirā wárā masaka irogue waara yáma.

¹⁴ Marípu puro gapure waamaku diasagoráa. Irasirirā mérāgāta masaka, eyabiri disipuro ñajārōrē, irogue eyabiri maarē bokama. Irogue waara, Marípu merā õārō ãārīrākuma.

*Jesús yukure duka merā ñāmasñua, ãrī buuedea
(Lc 6.43-44)*

¹⁵ Óārō pémaska! “Marípuya kerere weredupuyurimasā ãārā”, ãrīgatorārē pébirikōāka! Ígūsā oveja guamerā, õārīrē irirā irirosū musā purogue ejarākuma. Irasirikererā, Ígūsā gūñarīguere diayéa makānu marā guarā irirosū, ñerā ãārīma.

¹⁶ Ígūsā ñerō irimaku musā Ígūsārē: “Ñerā ãārīma”, ãrī ñāmasñuko. Poragu iguire dukakubirikoa. Ñaagude higo wāikurire dukakubirikoa.

¹⁷ Õādi yuku õārīrē dukakua. Ñedi gapu ñerīrē dukakua.

¹⁸ Yuku õādi ñerīrē dukakubirikoa. Ñedide õārīrē dukakubirikoa.

¹⁹ Óārī dukakubiridire pábéo, peamegue soekōāma.

²⁰ Irasirirā: “Marípuya kerere weredupuyurimasā ãārā”, ãrīgatorārē Ígūsā iriri merā: “Ãrīgatorikurā ãārīma”, ãrī ñāmasñuko musā.

*Jesús ãārīpererā masaka Marīph p̄u rogue waabirikuma, ãrī buuedea
(Lc 13.25-27)*

21 Wárā yure: “M̄ta ãārā gua Op̄”, ãrīkererā, ãārīpererā ūmugasigue Ȳph ūgūyarārē dorerogue ñajābirikuma. Ȳph ūmugasigue ãārīgū gāāmerīrē irirā dita ūgū ãārīrōguere ñajārākuma.

22 Ȳph ãārīpererā ñerārē wajamoārīnū ejamakā, wárā yure: “Gua Op̄, m̄yare masakare buebh. M̄ wāī merā wātēärē béowiu, wári õārīrē iri ñimubh”, ãrīrākuma.

23 Ígūsā irasū ãrīkerepuru: “M̄sārē neō masibiribh. Ñerīrē irirā ãārā m̄sā. Irasirirā yu p̄urore wirika!” ãrīgukoa.

*Jesús pe wii keori merā buuedea
(Mr 1.22; Lc 6.47-49)*

24 Ȳu werenírīrē péduripíguno, yu dorerire irigūno, õārō pémasīgū ãārīmi. Suḡ ūtāyegue ūkūärī goberi máñajāa, wii õārō núdi irirosū ãārīmi.

25 Purh deko merē, dia wáro yura, mirū b̄uro wējēpukerepuru, iri wii ūkūärō núdea wii ãārīsīa, neō mirūabirikoa.

26 Ȳu werenírīrē pékereḡ, yu dorerire iribi gap̄ suḡ ūmparogue wii iridi irirosū ãārīmi.

27 Purh deko merē, dia wáro yura, mirū b̄uro wējēpumakā, mata õjēdija, kōmopereakōäko, ãrī wereyuph Jesús.

28 Ígū bue odomakā, masaka Ígū buerire péghkari merā: “Óātariro buemi”, ãrī gūñañurā.

29 Moisés gojadeare buerimasā irirosū buebiriyuph. Suḡ doregh irirosū bueyuph Jesús.

8

*Jesús kāmi boagħre taudea
(Mr 1.40-45; Lc 5.12-16)*

¹ Jesús buúrugue āārādi dijarimakū īārā, wárā masaka īgūrē tuyañurā.

² Sugħ kāmi boagħu Jesúre īāgħu, īgħu pħaro nħadukkupuri merā ejamejħa, īgūrē sērēyup:

—Yu Opu, mħu yu pūrriku kire taudhaġġu taumasħa, ārīyup.

³ Īgħi irasū ārīmakū pégħu, Jesús īgħya mojō merā īgūrē moāñayup.

—Murē taugħra. Kāmi marīgħu dujaka! ārīyup.

Īgħi irasū ārīmakħta, kāmi yariakdō āyuro.

⁴ Irasirigħu Jesús īgūrē ārīyup:

—Gajerā masakare mħu tariadeare werebirikdō āka! Paí pħrogue murē kāmi yariadeare īgūrē īmugħu waaka, īgħi murē: “Kāmi marīgħu āārīmi”, ārīburo, ārīgħu. Īgħi irasū ārādero pħar, Moisés gojadea pūgue sħidored ħażżeek! Mħu irire irimakū īārā, masaka murē kāmi yariadeare masīrākuma, ārīyup. Jesús īgūrē.

*Jesús surara opħre moāboegħre taudea
(Lc 7.1-10)*

⁵ Pħar Jesús Capernaugue ejamakū, romano marā surara opu īgħi pħoro ejanu għad, īgūrē iritamur ħa sērēyup:

⁶ —Għa Opu, yħre moāboegħu bħoro pūrriku għu yaa wiqiegħ oyami. Buari merā bħoro pūrīs īrri, ārīyup.

⁷ Jesús īgūrē ārīyup:

—Īgūrē taugħu waagħra.

8 Surara opu ïgürē yujuyupu:

—Yu Opu, yaa wiire murē: “Ñajārika!” ãrī masibirikoa. Yu ubu ãärígú ãärā. Irasirigu mu õõgueta doreri merā yure moâboegu tarigakumi.

9 Gajerā oparā yure dorema. Yude gajerā surarare dorea. Yu sugure: “Waaka!” ãrīmaku, waami. Gajigure: “Aarika!” ãrīmaku, aarími. Yu, yure moâboegure: “Ire irika!” ãrīmaku, irire yámi, ãrīyupu.

10 Jesús surara opu irasū ãrīrīrē pégu, pégukakõäyupu. ïgürē tuyarārē ãsū ãrīyupu:

—Diayeta musārē werea. Íí surara opu Israel bumu ãäríbirikeregu, yure buremumi. Íí irirosū yure buremugu neõ sugu Israel bumurē bokajabiribu.

11 Musārē werea. Wárā masaka íí irirosū yure buremurákuma. ïgüsā ãäríperero marā judío masaka ãärímerā ãäríkererā, ûmugasigue Marípu ïgúyarārē dorerogue eja, marí ñeküsamarā Abraham, Isaac, Jacob merā doa, baarákuma.

12 Gajerā judío masaka: “Gua Opu ãärírögue waamurā ãärā”, ãríkerepuru, ïgüsā buremubiri waja Marípu ïgüsärē naïtiärögue buodediugakumi. Irogueru purísürā buro ore, bujawereru merā ïgüsaya guikare kûrîduútûrakuma, ãrīyupu Jesús.

13 Irasū ãrī odo, surara opure ãrīyupu:

—Dujáaka muya wiigue! Mu buremurõsûta waarokoa murē moâboegure, ãrīyupu.

Ígú irasū ãríripoeta, ïgürē moâboegure purírî tari-akõäyuro.

*Jesús, Pedro máñekōrē taudea
(Mr 1.29-31; Lc 4.38-39)*

¹⁴ Paru Jesús Pedroya wiigue waayupu. Iri wigue ñajāgū, Pedro máñekōrē peyarogue bero nimakurikugó oyagore bokajayupu.

¹⁵ Irasirigu igoya mojōrē moañayupu. Igū moañamakūta, nimakurí tariakōyuro. Iri tarimakū wāgānhugā, īgūsārē baari ejoyupo.

*Jesús wárā pürírikurärē taudea
(Mr 1.32-34; Lc 4.40-41)*

¹⁶ Nañmejāripoe ãārīmakū, masaka wárā wātēa ñajāsúnerärē Jesús purogue ãijañurā. Igū werenírī merā wātēa īgūsāguere ñajānerärē béowiuyupu. Irasū ãārīmakū, ãārīpererā pürírikurärē tauyupu.

¹⁷ Irire irigu, iripoeguemu Marípuya kerere weredupuyudi Isaías gojaderosūta iriyupu. Åsū ãrī gojadi ãārīmí: “Marí turabirire, marí sīrīrīrē marīrē taubosami”, ãrī gojadi ãārīmí.

*Gajerā Jesúre: “Mūrē tuyaduakoa”, ãrīdea
(Lc 9.57-62)*

¹⁸ Jesús wárā masaka īgū puro nerēmakū īgū, īgū buerärē:

—Náka, ditaru sikoepugue taribujarā! ãrīyupu.

¹⁹ Igū irasū ãārīmakū, sugu Moisés gojadeare buerimasū Jesús puro eja, ãrīyupu:

—Buegu, mu noó waaró mūrē tuyagura, ãrīyupu.

²⁰ Jesús īgūrē yuhyupu:

—Makānúu marā diayéa īgūsā kārīrī toreri opama. Mirāde īgūsā kārīrō opama. Yu ãārīpererā tīgū gapu kārīrō opabea, ãrīyupu.

²¹ Gajigu īgū buerire tuyagu īgūrē ãrīyupu:

—Yü Opʉ, yʉpu boamakʉ ïgūrē yáa odo, mʉrẽ tʉyagʉra, ãrīyupʉ.

²² Jesú斯 ïgūrē yʉjʉyupʉ:

—Yure tʉyadʉagʉ, daporata yʉ merã aarika! Yure bʉremumerã, boanerã irirosũ ããrīrãta boanerãrē yáaburo, ãrīyupʉ.

*Jesús mirū, makūrīrē toemakã iridea
(Mr 4.35-41; Lc 8.22-25)*

²³ Irasũ ãrī odo, doódirugue ïgū buerã merã mʉrīñajãyupʉ.

²⁴ Ígūsã mʉrīñajãa, taribujaripoe ditarure mirū buro waayuro. Makūrī doódirure páñajãmīñkõādiyuro. Irasũ waariopoere Jesú斯 gapʉ kãrīgū iriyupʉ.

²⁵ Irasirirã ïgūrē yobeñurã:

—Gua Opʉ, guare tauka! Marī mirīmurã yáa, ãrīñurã.

²⁶ Ígūsã irasũ ãrīmakʉ, Jesú斯 yʉjʉyupʉ:

—¿Nasirirã buro güiri mʉsã? Yure mérōgã bʉremurĩ opáa mʉsã, ãrīyupʉ.

Irasũ ãrīgūta wāgānugã: “Mirū, makūrī iropãta, toeaka!” ãrīyupʉ. Ígū irasũ ãrīmakʉ, mirū, makūrīde toedijapereakõāyuro.

²⁷ Ígū irasirimakã ïáguka, ãsũ ãrī gãme wereniñurã:

—¿Ñeémʉno masakʉ ããrīrī ï? Mirū, makūrīde ïgūrē tarinugãbea, ãrīñurã.

*Jesús Gadara marārē wātēa ñajãnerãrē béowiudea
(Mr 5.1-20; Lc 8.26-39)*

²⁸ Purʉ Jesú斯 ditarure taribuja, Gadara marãya nikûgue ejayupʉ. Irogue ejamakʉ, pẽrã ãma masãgoberi watopegue ããrãnerã ïgūrē

bokatīrīñurā. Ígūsā wātēa ñajāsūnerā goerā ãārīñurā. Irasirirā iro waari maarē masaka neō waabiriñurā.

²⁹ Ígūrē bokatīrī, ãsū ãrī gainíñurā:

—Jesús, ûmugasigue marā Opú magū, ¿nasirigu aarigú yári mu gua puroguere? ¿Ígū ãārīpererā ñerārē wajamoârnú ejabirikerepuru, guare po-yarikumakā irigu aaríri mu? ãrīñurā.

³⁰ Ígūsā koregue wárā yesea ãma baarā iriñurā.

³¹ Irasirirā wātēa Jesúre ãsū ãrī sérēñurā:

—Guare béowiugú, sîisā yesegaguere ñajādoreka! ãrīñurā.

³² —Jáu, Ígūsārēta ñajārā waaka! ãrīyupú Jesús.

Ígū irasú ãrīmakú, Ígūsā pérā ûmaguere ãārānerā yesegaguere ñajāñurā. Ígūsā ñajāmakúta, yesea dupatuhugue ûma mirébuâa, ditarugue meébia dijáa, mirí boaperekodâñurā.

³³ Irasú waamakú ïärā, yeseare korerimasá gukari merā makâgue ûmadujâa, ãārīpereri Ígūsâ ïâdeare, irasú ãārīmakú wātēa ñajāsūnerârē waadeare wereñurâ.

³⁴ Irire pérâ, iri makâ marā ãārīpererâ Jesús purogue waa, Ígūrē ïärâ, turaro merâ Ígūsâya nikûrê wiridoreñurâ.

9

Jesús dupú bhadire taudea

(Mr 2.1-12; Lc 5.17-26)

¹ Irasirigu Jesús doódirugue mûrîñajâa, ditarure taribuja, Ígûya makâgue ejayupú.

² Iroguere sugú dupú bhadire Ígû peyaro merâ Jesús puro ãijañurâ. Jesús, Ígûsâ Ígûrê bûremumakú ïágú, dupú bhadire ãsú ãrīyupú:

—Gūñaturaka! Yu, mu ñerõ irideare kâtia, ãrãyupu.

3 Ígu irasu ãrãmaku péra, surãyeri Moisés gojadeare buerimasu ãsu ãri gûñañuru: “Ígu wereníri mera Marípure ñero werenímu”.

4 Jesús gapu Ígusu gûñarrẽ ïãmasu, ãsu ãrãyupu:

—¿Nasiriru yure ñero gûñari musu?

5 ¿Naásu ãriri gapu diasaberi ñu buadire: “Yu, mu ñero irideare kâtia”, ãriri, o “Wágãnhugu, waaka!” ãriri gapu diasaberi?

6 Yu ããripereru tígu i ûmugue ããrirrẽ Ígusu ñero irideare Marípu dorero mera kâtimasu. Irasirigu ñu buadire taugura, musure irire masudoregu, ãrãyupu. Irasu ãri odo, buadire ãrãyupu:

—Wágãnhugu, mu oyaderore ãi, muya wiigue waaka! ãrãyupu.

7 Ígu irasu ãrãmaku pégu, buadi ããridi wágãnhugu, Íguya wiigue waakõãyupu.

8 Masaka, Ígu irasu waaríre ïãrã, ïãgukakõãñuru. Marípure: “Óãtaria, mu turari masakure síri”, ãri, ushuari síñuru.

*Jesús Mateore siuudea
(Mr 2.13-17; Lc 5.27-32)*

9 Puru Jesús iro mera waa, yure ïãbokami. Yu Mateo*, romano mara opure niyeru wajaseabosagu ããribu. Jesús, yu moãri taribugue doagure ïã, yure: “Náka, yu mera!” ãrimi. Ígu irasu ãrãmaku pégu, wágãnhugu, Ígu mera waakõãbu.

10 Puru yaa wiigue Jesús Ígu buera mera baaripoe wára niyeru wajaseabosarimasu, gajera ñero írirude baara ejama.

---

* **9:9** Mateo pe wâi opayupu. Íguta Leví wâikuyupu.

11 Ígūsā merā ígū baamakū íārā, fariseo bumarā gapu ígū buerārē sērēñama:

—¿Nasirigū mūsārē buegū niyeru wajaseabosari-masā, ñerō irirā merā baari? ãrīma.

12 Ígūsā irasū ãrīmakū pégū, Jesús ãrīmi:

—Pürirī marirā kúririmasūrē ãmabema. Püririkurā gapu ígūrē ãmama.

13 Marípuya werenírī gojadea pūgue ígūsā gojadeare buerā waaka! Ásū ãrī gojasūdero ãārlbú iri pūguere: “Yure būremurā, waimurārē wējē soopeomakū gāāmebea. Gajerārē mūsā bopoñarī merā íāmakū gāāmea”, ãrīmi Marípu, ãrī gojasūdero ãārlbú. “Óārā ãārā”, ãrī gūñarārē siiugū aaribiribū. “Ñerō irirā ãārā”, ãrī gūñarā direta siiugū aarigū iribū, ígūsā ñerō irideare būjawere, gūñarīrē gorawayuburo, ãrīgū, ãrīmi Jesús fariseo bumarārē.

Jesúre bererimarē sērēñadea

(*Mr 2.18-22; Lc 5.33-39*)

14 Purū Juan masakare wāiyegū buerire tūyarā Jesúre sērēñarā ejama:

—Gua Marípure būremurā berea. Irasū ãārlmakū fariseo bumarāde berema. ¿Nasirirā mū buerā gapu gua irirosū iriberi? ãrīma.

15 Jesús ígūsārē yūjumi:

—Sugū mojōsiadi bosenū irimakū, ígū siiuanerā ígū merā ãārlrā būjawerebirikuma. Purū ígūrē gajerā ãāmakū, būjawereri merā bererākuma†.

---

† **9:15** Jesús irire irasū ãrīgū: “Yū sugū mojōsiadi bosenū irigū irirosū ãārā. Yū buerā, mojōsiadi siiuanerā irirosū ãārlma. Irasirirā, purūgue yū ígūsā merā ãārlbirimakū íārā, būjawereri merā bererākuma”, ãrīgū irimi.

16 'Masaka maama suríro gasiro merā b̄uguñerē seretúbirikuma. Irasū seretúmakū, maama gasiro īgūsā koeaderō pāru, tūāneeō, b̄uguñerē wári gobe yeguenemomakū irikoa.

17 Waimurā gasiri merā iridea ajuri b̄ugu ajurigue maama igui dekore diribirikuma. Irasū dirimakū, maama igui deko pāmu, b̄ugu ajuro sērāturabiri ooreakōāko. Irasiriro igui deko, ajurode kōmokoa. Irasirirā maama igui dekore maama ajurogue diriro gāāmea, ārīmi Jesús īgūsārē‡.

Jesús Jairo magōrē, gajego nomeō īgūya surírore moāñagōrē taudea

(Mr 5.21-43; Lc 8.40-56)

18 Jesús īgūsārē wereripoe judío masaka nerērī wii opu Jesús puro eja, ñadukupuri merā ejamejā, īgūrē ārīmi:

—Yū magō daporata kōmoakōāmo. Igore maya mojō merā ñapeogu aarika! Irasirimakū, dupaturi okagokumo, ārīmi.

19 Ígū irasū ārīmakū pé, Jesús wāgānugā, īgū merā waami. Gua Ígū buerāde īgū merā waabu.

20 Gua maague waariroe sugo nomeō Jesús purupu gapu eja, īgūya suríro yuware moāñayupo. Igo pe mojōma pere su gubu peru pērēbejari bojorigora dí wiriri merā pūrīrikugo ārīyupo.

21 Āsū ārī gūñayupo: “Ígūya surírore yū moāñarī merā dita yū pūrīrikuri tarirokao”, ārī gūñayupo.

22 Igo moāñamakū péña, Jesús gāmenugā, igore īā, ārīmi:

---

‡ **9:17** Masaka, iripoegue iririkudeama, maama bueri merā bue-morēdhamakū īágū, Jesús irasū ārīmi.

—Gūñaturaka! Mu yare b̄remurī opáa. Irasirigo mu pūrīkārire tausūa, ārīmi. Īgū irasū ārīmakūta, pūrīrī marīgō dujamo.

²³ Puru Jesúus Jairoya wiigue ejami. Irogue ñajājagu, majīgō boadeore yáaburo dupuyuro bayapeorimasārē, gajerā buro ore, gainírārē bokaja,

²⁴ Īgūsārē āsū ārīmi:

—Wiriaka m̄sā! Majīgō boabemo. Kārīgō yámo. Īgū irasū ārīmakū pérā, īgūrē b̄rima.

²⁵ Jesúus īgūsārē wiriadore, boadeo āārīrī taribugue ñajāa, igoya mojōrē ñeāyupu. Īgū ñeāmakūta masābeja, wāgānugāyupo.

²⁶ Masaka āārīperero iro āārīrā Jesúus iriadea kerere pépreakōāñurā.

Jesúus pērā koye īāmerārē taudea

²⁷ Jesúus iro āārādi wiriamakū, pērā koye īāmerā īgūrē gainí tuyama:

—David parāmi āārīturiagu, guare bopoñaka! ārīma.

²⁸ Jesúus, wiigue ñajāmakū, koye īāmerāde ñajāa, īgū purogue ejanugāma. Irasirigu Jesúus īgūsārē sērēñami:

—¿Yu m̄sārē koye īāmakū irimasīrīrē b̄remurī? ārīmi.

—Guia Opu, b̄remua, ārī yujuma.

²⁹ Īgūsā irasū ārīmakū pégu, īgūsāya koyere ñapeomi:

—M̄sā b̄remurōsūta m̄sārē īāmakū irigura, ārīmi.

³⁰ Īgū irasū ārīmakū, īgūsā õārō īākōāma. Irasirigu Jesúus īgūsārē ārīmi:

—Yu masārē taurire gajerārē werebirikōāka! ārīmi.

³¹ Ígū irasū ārkerepuru, āārīperero iro marārē Jesú斯 Ígūsārē iriadeare werewasiripeokōāñurā.

Jesús wereníbire werenímakă iridea

³² Koye īāmerā āārānerā iri wiire wiriaripoeta, gajerā sugu wereníbi wātī ñajāsūdure Jesú斯 puro ājama.

³³ Jesú斯 Ígūrē īā, wātī Ígūguere ñajādire béowiumi. Ígū wātīrē béowiumakta, wereníbiradi werenínugāmi. Ígū irasirimakă īāră, āārīpereră īāguka:

—Marī ðo Israel nikūrē ãsū iririnorē neō īābiribu, ārīma.

³⁴ Fariseo bumarā gapu Jesúre:

—Íi, wātēa opu turari merā wātēärē béowiumi, ārī werewuama.

Jesús masakare bopoñarī merā īādea

³⁵ Jesú斯 āārīpereri makārīrē judío masaka nerērī wiirigue masakare buegorenagu waami. Óārī kerere, Marīpu Ígūyarārē doregu āārīrīmarē bue-nami. Irasū āārīmakă, purīrikurārē āārīpereri gajerosūperi sírīrī oparārē taunami.

³⁶ Masakare īāgu, bopoñarī merā Ígūsārē īāmi. “Ígūsā bujawererā, günaturamerā, oveja sugu Ígūsārē korerimasu opamerā irirosū āārīma”, ārī günayupu.

³⁷ Irasirigu ãsū ārīmi guare Ígū buerārē:

—Marīpuyare neō pémerā, pooegue oteri duka buribejadea irirosū wárā āārīma. Ígūsārē Ígūyare weremurā gapu iri pooere moārīmasā irirosū mérāgă āārīma.

38 Irasirirā marī Opare iri pooe opa irirosū ãārīgárē: “Gajerā m̄ayare weremurārē iriuka!” ãrī sērēka! ãrīmi Jesús ḡare.

10

*Jesús pe mojōma pere su gubu peru pērēbejarā īgū
buedoregū pímurārē beyedea
(Mr 3.13-19; Lc 6.12-16)*

1 Purū Jesús ḡare pe mojōma pere su gubu peru pērēbejarā īgū buerā ãārīmurārē siiu, ḡare īgū turarire s̄imi, ãārīpereri pūrīrīrē tau, wātēa masakare ñajānerādere bēowiuburo, ãrīgū.

2 Æsū wāik̄urā ãārībú ḡha Jesús beyenerā: Simón wāik̄ugū ãārīmí. Ígūrēta “Pedro” wāiyemi Jesús. Simón pagumū Andrés wāik̄umi. Gajigū Santiago ãārīmí. Ígū pagumū Juan wāik̄umi. Ígūsā Zebedeo pūrā ãārīmá.

3 Gajerā Felipe, Bartolomé, Tomás ãārīmá. Yū Mateo, romano marā opare niyeru wajaseabosarimasū ãārīdi ãārībú. Gajigū Santiago, Alfeo magū ãārīmí. Gajigū Tadeo ãārīmí. Ígūta Lebeo wāik̄umi.

4 Gajigū Simón, celote wāik̄uri bumū ãārīmí. Gajigū Judas Iscariote wāik̄ugū ãārīmí. Ígūta Jesúre wējēd̄uarāguere Ígūrē ïmubu ãārīmí.

*Jesús ëgū buerārē buedoregū iriudea
(Mr 6.7-13; Lc 9.1-6)*

5 Jesús ḡare ëgū buerā pe mojōma pere su gubu Peru pērēbejarārē turarire s̄i odo, ãsū ãrī were iriumi:

—Judío masaka ãārīmerā p̄areguere waabirikōäka! Irasū ãārīmakū, Samaria nikūma makārīguedere waabirikōäka!

⁶ Israel bumarā Marīp̄ayare masīmerā, oveja dedirinerā irirosū ãārīrā p̄aro gap̄a waaka!

⁷ Ígūsārē ãsū ãrī wererā waaka: “Mérō d̄uyáa, Marīpu Ígūyarārē doreri ejaburo”, ãrīka!

⁸ Pūrīrik̄rārē tauka! Boanerārē masūka! Kāmi boarādere tauka! Wātēa masakare ñajānerārē béowiuka! Ȳa turarire m̄usārē wajamarīrō sīa. Irasirirā, ȳa m̄usārē wajamarīrō sīrōsūta wajamarīrō Ígūsārē tauka!

⁹ 'Waarā, neõ niyeru oro, plata, cobrere,

¹⁰ m̄usāya aju ãibirikōäka! Surí, sapatu m̄usā sāñarī merā dita waaka! Tuariyukure ãibirikōäka! Moãrīmasā Ígūsā moãrī waja merā wajata baama. Irasirirā m̄usā masakare bueri waja baari m̄usārē sīrākuma.

¹¹ 'Makārē ejarā, iri makā marā: “Ílta õärō iriḡa ãārīmi”, Ígūsā ãrīḡa p̄aro dujaka! M̄usā iro ãārīrōpā Íḡuya wiire ãrīka! Waarāgue iri wiire wirika!

¹² Iri wiire ñajārā, wii marārē: “Marīpu m̄usārē siuñajārī sīburo”, ãrī õädoreka!

¹³ M̄usārē õärō bokatīñeāmakū, Ígūsārē: “Marīpu siuñajārī sīrī merā õärō ãārīrik̄uka!” ãrīka! M̄usārē gāämemerā, i siuñajārī merā ãārībirikuma.

¹⁴ M̄usārē Ígūsā ñeäbirimakū, m̄usā buerire p̄ed̄habirimakū ïärā, Ígūsāya wiire, o Ígūsāya makārē wiriarā, nikūwera m̄usāya guburigue tuadeare mojēbéoka, Ígūsārē wajamoäburire ïmurā!

¹⁵ Diayeta m̄usārē werea. Marīpu ãārīpererā ñerārē wajamoärn̄a ejamakū Sodoma, Gomorra

marārē wajamoārō nemorō m̄asārē gāāmemerārē wajamoāgukumi.

Jesúre b̄remurārē gajerā ñerō iriburire weredea

16 'Yure ðārō péka! Ovejare makānūu marā diayéa guarā watopegue iriuerosū ñerā masaka watopegue m̄asārē iriuua. Irasirirā ðārō pémasíka! Ígūsā watopegue ñerō iriro marīrō ãārīrikuka!

17 Pémasíka! Masaka m̄asārē Ígūsā oparārē wiarākuma, m̄asārē wajamoādorerā. Judío masaka Ígūsā nerērī wiiriguedere m̄asārē tārākuma.

18 Irasū ãārīmakū, m̄asā yure b̄remurī waja, Ígūsāya makārī marā oparā p̄rogue, Ígūsāya nikū marā oparā p̄rogue ãārākuma m̄asārē wajamoādoremurā. Irasirirā m̄asārē irogue ãāmākū, oparārē, judío masaka ãārīmerādere yaa kerere wererākoaa m̄asā.

19 M̄asārē oparā p̄rogue ãāmākū: "¿Naásū ãārīrākuri Ígūsārē?" ãārī gūñarikubirikōaka! Oparā m̄asārē sērēñamakū, Marīpū gūñarī sīrī merā wererākoaa.

20 Irasirirā m̄asā gūñarī merā werebirikoa. Marīpū, Õāgū deyomarīgū merā m̄asārē masīrī sīrī merā werenírākoaa.

21 'Iripoere masaka, Ígūsāyarā yure b̄remumakū ïārā, Ígūsārē oparāguere wējēdorerā wiarākuma. Pagusāmarā Ígūsā pūrārē oparāguere wējēdorerā wiarākuma. Gajerā, Ígūsā pagusāmarārē ïāturi, oparāguere wējēdorerā wiarākuma.

22 Irasirirā masaka ãārīperero i ûmu marā yure m̄asā b̄remurī waja m̄asārē ïāturi doorākuma. Marīpū gapū yure piriro marīrō b̄remugūrē taugukumi.

23 Su makā marā m̄asārē ñerō irimakā, gaji makāgue duriwāgāka! Diayeta m̄asārē werea. Āārīpereri Israel nikūma makārīrē m̄asā buegorena odoburo dupuyuro, yu āārīpererā tīgū Marīpū iriudi i ām̄ague dupaturi aariḡukoa doja.

24 'Neō suḡu bueḡu, īgūrē bueḡu nemorō āārībemi. Moāboerimasāde īgū op̄u nemorō āārībemi.

25 Suḡu bueḡu īgūrē buedi irirosū dujaduamakā õāgoráa. Moāboerimasāde īgū op̄u irirosū dujaduamakā õāgoráa. Masaka yure m̄asā Op̄ure: "Íi Beelzebú, wātēa op̄u āārīmi", ārīrā, m̄asā yaarādere ñerō ārī werenírākuma.

Jesús: "¿No ārē güiri merā b̄remurō gāāmerī?" ārī weredea

(Lc 12.2-7)

26 'Irasirirā m̄asārē ñerō iriduarārē güibirikōāka! Āārīpereri gajerā īāberogue irideare, durirogue irideadere ph̄rugue masīsūrokao.

27 Yu m̄asārē masaka péberogue weredeare īgūsā pérogue wereka! Yu m̄asārē gajerā īāberogue werenídeare makā dekogue b̄ero b̄usuro merā wereka!

28 M̄asārē wējērā m̄asāya dup̄u direta boamakā irirākuma. M̄asāya yujupūrārī gap̄ure boamakā irimasibirkuma. Irasirirā güibirikōāka! Marīpū gap̄ure güika! Īgū gap̄u m̄asāya dup̄u, m̄asāya yujupūrārīrē peamegue béomasīmi. Irasirirā īgūrē güiri merā b̄remuka!

29 'Masaka pērā mirā wajarirā, su niyeru tigā, mérōgā wajak̄uri tigārē sīkuma. Īgūsā mérōgā wajak̄ukereph̄u, Marīpū gap̄u īgūsārē õārō koremi.

Ígūsārē: “Boaburo”, ãrībirikerephra, neō sugugā yebague yuridija, boabemi.

³⁰ Marīpu ãārīpereri mūsā ãārīrikurire masīgū, mūsāya poarire: “Irikū ãārā”, ãrī masīpeokōāmi.

³¹ Irasirirā güibirikōāka! Mūsā, mirā nemorō wajakua. Irasirigu Marīpu mirārē korero nemorō mūsārē koregukumi.

*Jesús: “Masakare yure būremurīrē wereka!”
ãrīdea*

(Lc 12.8-9)

³² Sugū, masaka péuro: “Jesúyagū ãārā”, ãrī weremakū, yude Yūpu ümugasigue ãārīgū péuro Ígūrē: “Yaagū ãārīmi ñ”, ãrī weregura.

³³ Sugū yure masīkeregū, masaka péuro: “Ígūrē masībea”, ãrī weremakū, yude Yūpu ümugasigue ãārīgū péuro: “Yude ígūrē masībea”, ãrī weregura, ãrīmi Jesús.

*Jesús: “Masakare gāme dūkawarirākuma”, ãrī
weredea*

(Lc 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Irasū ãrī odo, masakare ãsū werenemomi:

—Mūsā yure: “Ígū i ümuguere aarigú, masakare siuñajärī merā ãārīmakū irigu aarimí”, ãrī güñabirikōāka! Irasirigu aarigú meta iribu. Yū ejarita, masakare Ígūsā basi gāme dūkawarimakū yáa. Irasirirā surāyeri yure būremurākuma. Gajerā yure būremumerā gapū Ígūsārē ïāturirākuma.

³⁵ Sugū yure būremurī waja, Ígū magū Ígūrē ïāturigukumi. Sugo yure būremurī waja, igo magō igore ïāturigokumo. Sugo máñekō yure būremurī waja, igo bepo igore ïāturigokumo.

36 Irasirirā su wii marā īgūsāyagħu yure buremumakħ īārā, īgħurē īāturirākuma.

37 'Sugħu yure mařrō nemorō īgħi pagħusāmarā gapħre maħtarinugħagħi, yaagħu āārīmasibirkumi. Yure mařrō nemorō īgħi pūrā gapħre maħtarinugħagħid, yaagħu āārīmasibirkumi.

38 Sugħu yure tuyaduari waja curusague pābiatú wējēsūbu irirosū āārīkkeregu, neo̠ piriro marřrō yure tuyanikdāburo. Yure tuyaduabi, yaagħu āārīmasibirkumi.

39 Sugħu i āmugue īgħi okarire maħġi, peamegue béo suggukumi. Gajjigħu yure tuyari waja gajerā īgħurē wējekerephu, Marīpħu gapħi īgħurē taugħukumi, īgħi purogue īgħi merā āārīburo, ārīgħi.

*Jesús marī āmugasigue wajataburire weredea
(Mr 9.41)*

40 'Sugħu mħsarrē yaararē õħarrō bokatřiñneāgħu, yudere bokatřiñneāmi. Yure bokatřiñneāgħu, yure iriudidere bokatřiñneāgħukumi.

41 Marīpħu īgħya kerere weregħare õħarrī wajatamakħ īrigħukumi. Sugħu Marīpħu ya kerere weregħu āārīrīrē īāmasi, īgħurē õħarrō bokatřiñneāgħu, īgħi irirosū õħarrī wajatagħukumi. Sugħu gajjigħu īgħi õħagħi āārīrīrē īāmasi, īgħurē õħarrō bokatřiñneāgħu, īgħi irirosū īgħde õħarrī wajatagħukumi.

42 Sugħu ubu āārīgħu yure tuyagħire gajjigħu īgħurē iritamudu agħi deko yħsari tħimakħ īāgħi, Marīpħu īgħidere õħarrō irigħukumi, ārī weremi Jesús.

11

Juan masakare wāi yerimasu īgħi buerire tuyararē

*Jesús p̄ero iriudea
(Lc 1.17; 7.18-35)*

1 Jesús guare pe mojōma pere su gubu peru pērēbejarā īgū buerārē irasū ārādero p̄urū, Galilea nikūgue āārīrī makārī marārē buegorenagū waakōāmi.

2 Juan masakare wāiyerimasū peresugue āārīyupū. Irogue āārīgū, Cristo iriri kerere pégu, īgū buerire tuyarārē Jesúre ãsū ārī sērēñarā waaka:

3 —“¿Muta āārīrī, Cristo masakare taugū aaribu iriayupū, īgūsā ārīdi, o gajigure yúrākuri gua?” ārī sērēñarā waaka! ārī iriuyupū.

4 Irasirirā, Jesús parogue ejarā, Juan sērēñadoredeare īgūrē sērēñama. Jesús īgūsārē yujumi:

—Musā périre, musā īārīrē Juārē wererā waaka!

5 Koye īābiranerā õārō īāma. Waa-masībiranerā waamasīlakōāma. Kāmi boanerā yariperekōāsūama. Gāmipū pébiranerā péakōāma. Boanerāde masākōāma. Boporā, Marīpu masakare tauri kerere weremakū péma.

6 “Yure b̄remurīrē piribi, usayari opagukumi”, ārī wererā waaka Juārē! ārīmi Jesús.

7 īgūsā waadero p̄urū, Jesús Juāyamarē masakare ãsū ārī werenugāmi:

—Musā masaka marīrōgue Juārē īārā waara, güigure gūñaturabire īārā waara meta irikuyo. īgū turabi, mirū taborere wējēpubéorosū āārībemi.

8 Irasū āārīmakū, musā īgūrē irogue īārā waara, õārī surí sāñagūrē īārā waara meta irikuyo. Õārī surí sāñarāno oparāya wiirigue āārīkuma. Juan īgūsā irirosū āārībemi.

9 Mʉsā irogue īgūrē īārā waara, Maríphaya kerere weredupuyurimasārē īārā waara iriyo. Mʉsārē werea. Diayeta Juan Maríphaya kerere weredupuyunerā nemorō ãārīmí.

10 Maríphaya werenírī gojadea pūgue gojasūdero ãārībú Juan iriburire. Irasirigu Maríphu īgā magūrē ãsū ãrīdi ãārīmí:

Mʉ waaburo dupuyuro yaa kerere weredupuyurimasārē iriuḡra mʉ waaburore āmuyudoregu, ãrī gojasūdero ãārībú.¹⁵

11 'Mʉsārē diayeta werea. Juan aariburi dupuyuro neō sugu īgā nemorō yaamarē masīgā marīdi ãārīmí. Irasū ãārīkerepuru, sugu Maríphu ūmugasigue ãārīgūyagu gapu Juan nemorō yaamarē masīgā ãārīgukumi. Ñārīpererā nemorō ubu ãārīgū ãārīkeregua, masīgā ãārīgukumi.

12 'Juan masakare wāiyedi buenugādeapoegueta, daporaguedere masaka ūmugasigue Maríphu īgūyarārē dorerogue ñajāduarārē buro ñerō tarimakā yáma. Īgūsā turari merā īgūsārē peremakā iriduarā iriadima.

13 Juan aariburo dupuyuro ãārīpererā Maríphaya kerere weredupuyunerā īgūsā gojadea merā, Moisés gojadea merā Maríphu īgūyarārē doreri kerere werenerā ãārīmá.

14 Iripoegue Maríphu īgūya gojadea pūgue: "Yaa kerere weredupuyurimasārē Elías irirosū ãārībure iriuḡra", ãrīdi ãārīmí. Juan irasū ãrīsūdita ãārīmí. Irire buremurō gāāmea.

15 Gāmipūrī oparā, yʉ wererire õārō péka!

---

¹⁵ **11:10** Mal 3.1

16 'Masaka dapora marā, ¿ñeeémarāno irirosū ãārīrī? Majīrā makā dekogue īgūsā merāmarā merā bira gainí doanírā irirosū ãārīma. Åsū ãrī gainíma:

17 "Gua tērēdiru purimakā, bayabirabu. Bujawereri merā gua bayamakā, orebirabu", ãrīma.

18 Juan masakare wāiyerimasā pā baabiri, igui deko pāmudeare iiríbirimi. Īgū irasirimakā ïārā: "Wātī ñajāsūdi ãārīmi ï", ãrību mūsā ëgūrē.

19 Puru yu ãārīpererā tīgū baa, iirímakā ïārā: "Baapagħ, iirípagħ ãārīmi", ãrību. "Romano marā opħre niyeru wajaseabosarimasā merāmu, ñerō irirā merāmu ãārīmi", ãrību mūsā yure. Mūsā guare* buremubirikererā, gua iririre ïārā: "Marīpu ëgūsārē masīrī sīmi", ãrī masībokoa, ãrīmi Jesús.

Jesús makārī marārē ëgūsā ëgūrē buremubirire weredea

(Lc 10.13-15)

20 Puru Jesús iroma makārī marārē turimi. Ëgūsā wári ëgū Marīpu turari merā iririre iri ïmumakā ïākererā, ëgūsā ñerō iririre bujawerebiri, neō piribirima. Irasirigu ëgūsārē ãsū ãrīmi:

21 —Mūsā Corazín marā, Betsaida marāde ñerō tarirāko. Iripoegue marā Tiro, Sidón marā, mūsā ïūrō Marīpu ëgū turari merā iri ïmurōsū iri ïmumakā ïārā, ëgūsā ñerō irideare piribonerā ãārīmá. Ëgūsā ñerō irideare buro bujawererire ïmurā, bujawerereri surí sāña, nitīrē dipuru weka mawasiri peobonerā

* **11:19** Jesús: "guare", irasū ãrīgū: "ëgū basi iririre, Juan irideare", ãrīgū irimi.

ãārīmá. M̄usā gapu Marīpu turari merā yu iri ñimurīrē ñākererā, m̄usā ñerō iririre neō piribea.

22 Irasirigu m̄usārē werea. Marīpu ãārīpererā ñerārē ñgū wajamoārīnu ejamakū, Tiro, Sidón marārē wajamoārō nemorō m̄usārē wajamoāgukumi.

23 M̄usā Capernaum marāde: “Umugasigue m̄urīrākua”, ãrī gūñadáa. Irogure neō waabirikoa. Boanerā ãārīrōgue bēodijusūrākua. Sodoma marārē yu m̄usārē Marīpu ñgū turari merā iri ñmuderosūta iri ñumakū, iri makā daporadere ãārībokoa dapa.

24 Irasirigu m̄usārē werea. Marīpu ãārīpererā ñerārē ñgū wajamoārīnu ejamakū, Sodoma marārē wajamoārō nemorō m̄usā gapure wajamoāgukumi, m̄usā ñerō iririre piribiri waja, ãrīmi Jesús.

*Jesús: “Yu p̄rogue siuñajārā aarika!” ãrīdea
(Lc 10.21-22)*

25 Iripoere Jesús ñgū Pagare ãsū ãrīmi:

—Aa, yu m̄urē: “Óātaria m̄u”, ãrī, usuyari sīa. Mu ñumugasi marā, i nikū marā Opu ãārā. Irasirigu: “Masītarinugārā, ãārīpererire pémasīla”, ãrī gūñarārē m̄uyare masīmakū iribea. Majīrā irirosū m̄urē būremurā gapure m̄uyare masīmakū yáa.

26 Aa, irasūta ãārā. Mu gāāmederosūta usuyari merā irasū yáa, ãrīmi Jesús ñgū Pagare.

27 P̄uru masakare ãsū ãrī werenemomi:

—Yupu yure ãārīpereri irimasīrīrē sīmi. Neō sugu masaku yu ãārīrikurire masībemi. Yupu dita yure masīmi. Neō sugu masaku Yupu

āārīrikāre masībemi. Yū dita īgūrē masīa. Yū īgūrē masīdorerāde īgūrē masīma.

²⁸ Masā Marīpare tuyaduarā nukūrī ūuma ðerā
irirosū ãärirā yu puro aarika! Yu masārē siuñajärī
Sigura.

²⁹ Mäsä yʉ iridoreri gapʉre irika! Yʉ iririkʉrire masïka! Yʉ mäsärē bopoñarī merā īā, iritamugū ãärā. Irasirirā yʉ iridorerire irirā, yʉ merā õärō siuñajärī bokarāko.

30 Yu iritamurō merā yaare mūsā irimakū di-asabea. Irasirirā yu dorerire irirā, nukubiri kārāwuririre ūūmarōsū āārīrāko, ārīmi Jesús.

12

*Siuñajārīnʉ ããrīmakã, Jesúś buerã trigo yerire
tãrīdea*

(*Mr* 2.23-28; *Lc* 6.1-5)

¹ Iripoere judío masaka siuñajärñu ãärímakü, Jesús trigo otedero watope waamakü, gua ïgü buerã uaboasñä, trigo yerire türí koro baabü*.

² Gua irasirimakă īāră, fariseo bumară Jesúre
ăsă ţărăma:

—Íaka! ¿Nasirirā siuñajārīnurē
moādorebirikerepū, mu buerā irasū yári? ãrima.

³ Jesús īgūsārē ãrīmi:

—¿Iripoeguemá David, ígá merámará merá
uaboagu, ígá irideare mäsä buebiriri?

⁴ Igū merāmarā merā Marīpuya wiigue ñajāa, Marīpu iūrō peyari pā duparure baadi ãärími.

* **12:1** Deuteronomio 23.25: Moisés gojadea pūgue ãsũ ãrĩ gojasúdero ãärílbá: “Sugʉ masakʉ gajigʉya pooegue waagá, ígüya mojorĩ merã trigo yerire tärĩ koro baaburo. Wirimají merã dití ãäbirikõäburo”, ãrĩ gojasúdero ãärílbá.

Marípu paía ãärímerärẽ: “Iri pã duparure baabirikõäka!” ãrídi ãärími. David gapu paí ãäríbirikeregu, irire baagu, Marípu iürõ ìgû dorerire tarinugägû meta iridi ãärími.

5 Paía Marípuya wiigue moárã, siuñajäríñurírẽ siuñajäbema. Siuñajäbirikererã, Marípu dorerire tarinugäbema. ¿Irire buebiriri musã, Marípu Moisére doreri pídea püguere?

6 Musãrẽ werea. Marípuya wiire bùremurõ nemorõ yu gapure bùremurõ gäämea.

7 Marípu ìgûya werenírõ gojadea pügue ãsû ãrídi ãärími: “Yure bùremurã waimurärẽ wéjẽ soepeomaku gäämebea. Gajerärẽ musã bopoñarí merã ïämaku gäämea”, ãrídi ãärími. Musã irire pémasírã yu buerã ñerõ iribirikerepuru, ìgûsãrẽ: “Ñerõ yáma”, ãríbiribokoa.

8 Yu ãärípererã tígu ãäríñiá, siuñajäríñurẽ masaka gajino ìgûsã iriburire doremasiá, ãrími Jesús.

*Jesús mojõ diíweredire taudea
(Mr 3.1-6; Lc 6.6-11)*

9 Irasû ãrí odo, waa, judío masaka nerérí wiigue ñajámi.

10 Iro sugu masaku mojõ diíweredi ãärími. Irasirirã fariseo bumarã Jesúre: “Ñerõ yámi”, ãrí weresâduarã, ìgûrẽ sérëñama:

—¿Siuñajäríñu ãärímaku, sugu pürírikagure tau-doreri ãäríñi? ãríma.

11 Jesús yujumi ìgûsãrẽ:
—Siuñajäríñu ãäríkerepuru, musâyagu oveja gobegue meéñajämaku iärã, ìgûrẽ ãi wiukõäko.

12 Marípu sugu masakure, oveja nemorõ mañtarinugämi. Irasirirã siuñajäríñurẽ masakare

õārō irirā, Moisés doredeare tarinugārā meta yáa,
ãārīmi.

¹³ Irasū ãārī odo, mojō diíweredire ãārīmi:
—Muya mojōrē soeoka!

Ígūya mojōrē soeomakāta, gaji mojō irirosū õārī
mojō dujabu.

¹⁴ Ígū irasirimakū ïārā, fariseo bumarā gua
wiria: “¿Nasirisīā, marī Jesúre wējērākuri?” ãārī
gāme wereníñurā.

*Iripoeguem& Maríphya kerere weredupuyudi
Jesús Ígū iriburire gojadea*

¹⁵ Jesús Ígūsā Ígūrē wējēdhaarire masī, waakōāmi.
Ígū waamakū, wárā masaka Ígūrē tuyama.
Irasirigu ãārīpererā pūrīrikurārē taumi.

¹⁶ Ígūsārē taugh: “Yaamarē gajerārē
werebirikōāka!” ãārīmi.

¹⁷ Jesús irasirigu, Maríphya kerere
weredupuyudi Isaías gojaderosūta irimi. Åsū
ãārī gojadi ãārīmí:

¹⁸ Åsū ãārīmi Maríph: “Íí yure moâboegu, yu beyedi,
yu maïgū ãārīmi. Ígū merā usuyáa. Õágū dey-
omarígūrē Ígūrē sīghra. Irasirigu yu turari
merā ãārīpererā masakare diayema iririre
weregukumi.

¹⁹ Ígū guaseo, gainíbirikumi. Ígū makā dekogue
buro gainígorenamakū neō pébirikuma.

²⁰ Turamerārē bopoñarī merā ïā, iritamugukumi.
Irasirigu, Ígūsā miūmerēñu biu peaboadiñu
irirosū ãārīmakū ïāgū, peabéogu irirosū
Ígūsārē iribirkumi.

Bujawererārē gūñaturamakū irigukumi. Irasirigu,
Ígūsā sīagodiru yauboadiru irirosū

ããrãmakã ñãgã, yaubéogã irirosã ïgãsãrã iribirikumi. Ígã Opã ñajãburi dupuyuro ïgãsãrã irasirigukumi. Ígã Opã ñajãdero pãru, masakare diayema iririre irimakã irigukumi.

21 Irasirirã ããrãperero marã ïgã doreburire usuyari merã yúrãkuma”, ãrãmi, ãrã gojadi ããrãmí Isaás.²¹

*Jesúre: “Wâtã turari opami”, ãrã werewuadea
(Mr 3.19-30; Lc 11.14-23; 12.10)*

22 Pãru masaka wâtã ñajãsãdire Jesúre taudorerã ãijama. Ígã wâtã ñajãsãdi: wereníbi, koye ïabi ããrãmí. ïgãsã ãijamakã ñã, Jesús ïgãrã taumi. Ígã irasirimakã, õârõ ñã, wereními.

23 ããrãpererã masaka, ïgã tarimakã ñãguka, ãsã ãrã gãme sêrẽñama:

—Íl David parãmi ããrãturiagã masakare taibu meta ããrãkuri? ãrãma.

24 ïgãsã irasã ããrãmakã pérã, fariseo bumarã gapã ãsã ãrãma:

—Íl wâtãa opã Beelzebú turari merã wâtãärã béowumi, ãrãma.

25 Jesús ïgãsã gûñarãrã masisñã, ïgãsãrã ãsã ãrãmi:
—Su nikã marã ïgãsã basi dãkawari gãmekëärã, pereakõäkuma. Su makã marã, o su wii marã ïgãsã basi dãkawari gãmekëärã, pereakõäkuma.

26 Irasûta wâtãa opã ïgãyarã wâtãärã béowiugã, ïgã basita ïgãyarãrã dãkawari pereakõämakã iribokumi. Irasirigu, ¿noãrã dorenemobokuri?

27 Musã yure: “Wâtãa opã Beelzebú turari merã wâtãärã béowumi”, ãrã werewuáa. Musã buerire

²¹ **12:21** Is 42.1-4

t̄yarā gapu wātēärē bēowiurā, ḥnoā turari merā bēowiukuri? Musā īgūsārē: “Marīpū turari merā wātēärē bēowiuma”, ārā. Irasiriro musā yure werewuari diaye āārībea.

28 Yū Ōāgū deyomarīgū turari merā wātēärē bēowiua. Irasiriro Marīpū īgūyarārē doreri musā puroguere ejasiáa, ārī masīsūa.

29 'Irire keori merā musārē werenemogura. Neō sugu masaku, turaguya wiire īgūrē siapuroribirkeregū, īgū oparire ēmagū ñajāmasibirkumi. Īgūrē siadero purugue merē īgūyare ēmamasikumi, ārīmi[†].

30 Irasū ārī odo, āsū ārīnemomi:

—Yure gāāmemerā, yure īāturirā āārīma. Masakare yure siiu neeōtamumerā, īgūsārē waawasirimakā irirā āārīma.

31 'Musārē diayeta werea. Marīpū āārīpereri masaka ñerō iririre, ñerō ārī werenírdere kātimasīmi. Ōāgū deyomarīgūrē īgūsā ñerō ārī werenimakā tamerārē neō kātibirikumi.

32 Yū āārīpererā tīgūrē īgūsā ñerō ārī werenimakā, Marīpū irire kātimasīmi. Ōāgū deyomarīgū gapure īgūsā ñerō ārī werenimakā, irire neō kātibirikumi. Dapora, i īmū peredero puruguedere īgūsā irasū ārīdeare neō kātibirikumi, ārīmi Jesús.

*Yukhure irigū dūka merā īāmasīsūa, ārī weredea
(Lc 6.43-45)*

33 Irasū ārī odo, Jesús gaji keori merā buenemomi:

---

† **12:29** Jesús: “Wātī nemorō turagū āārā”, ārīgū, irasū ārīmi.

—Óädi yuku õärirë dukakua. Ñedi yuku ñerirë dukakua. Yukure irigu duka merä ïämasïsüa‡.

34 Musä ãña irirosü ñerä ãärä. Musä ñerä ãärïsïä, õärirë werenímasïbea. Marï gûñarõsüta marï werenírï wiriköäa.

35 Õägu õärï gûñarï opami. Irasirigu õärirë wereními. Negu ñerï gûñarï opami. Irasirigu ñerirë wereními.

36 Musärë werea. Marïpu ãärïpererä ñerärë wajamoärïnu ejamaku, ãärïpereri masaka noó gäämérö werenímoämadeare ïgüsärë masimaku irigukumi.

37 Musä õärö werenídea waja Marïpu musärë: “Waja opabema”, ãrigukumi. Musä ñerö werenídea waja musärë: “Waja opama”, ãrigukumi, ãrïmi Jesús fariseo bumarärë.

Masaka ñerä Jesúre Marïpu turari merä iri ïmudoredea

(Mr 8.12; Lc 11.29-32)

38 Puru suräyeri fariseo bumarä, Moisés gojadeare buerimasä ïgürë ãrïma:

—Buegu, Marïpu turari merä guare iri ïmuka! ãrïma. “Ígu irire irimasib*i*, Marïpu iriudi meta ãärïmi”, ãriduarä irasü ãrïñurä.

39 Jesús yujum*i*:

—Musä dapora marä masaka ñerä, Marïpure gäämemerä ãärä. Musä yure Marïpu turari merä gajino iri ïmudorea. Musä irasiridorekerepura, Marïpuya kerere weredupuyudi Jonás iridea diretta weregura.

---

‡ **12:33** Jesús: “Yukure irigu duka merä ïämasïsüa”, ãrigu: “Marï, gajerä werenírë pérä, ïgüsä ãärïrikurire masïa”, ãrigu irimi.

40 Jonás urenu, ure ñami waaí wáguya paru poekague ãäriñderosta yude ãäriñpererá tigú urenu, ure ñami yeba poekague ãäriñgukoa.

41 Iripoegue Nínive mará Jonás Marípuya kerere weremakú pérá, ígüsá ñeró irideare bujawere, ígüsá gũñlaríñ gorawayunerá ãäriñmá. Dapora yu Jonás nemoró masigú õõgue musá merá ãäraá. Yu Marípuya kerere werekerepuu, musá ñeró iririkurire bujawerebea. Irasirirá, Marípu ãäriñpererá ñeráré wajamoärinu ejamakú, Nínive mará musá dapora maráré: “Ñegorabu”, ãrírákuma.

42 Marípu ãäriñpererá ñeráré wajamoärinu ejamakú, sugo iripoeguemo Sabá nikú mará opo musá dapora maráré: “Ñegorabu”, ãrígokumo. Yoaromogue ãäriñkerego, õõgue i nikúgue aarideo ãäriñmó, marí ñekúsamará opu Salomón wári masírí merá wererire pégo aarigó. Dapora yu Salomón nemoró masigú õõgue musá merá ãäraá. Yu musá merá ãäriñkerepuu, musá gapu yu wererire péduabea, ãrími Jesús.

Jesús, wātí dupaturi masakuguere ñajäriñmaré weredea

(Lc 11.24-26)

43 Irasú ãrí odo, keori merá werenemomi doja:
—Wātí masakuguere ãäradi wiri, phru deko marírögue ígú siuñajäburore ãmagorenagú waakumi.

44 Irore bokabi, ású ãrí gũñakumi: “Yu wiridi, yaa wii irirosú ãäriñmí. Dupaturi yu wiridiguera goeñajägura doja”, ãrí gũñakumi. Irasirigu ígúguere dupaturi goeñajägú, gajino marírí wii, õäro ãmu, ooaweadea wiire irirosú bokajakumi.

45 Irasirigʉ gajerā wātēa su mojōma pere gaji mojō peru pērēbejarā īgū nemorō ñerārē siiu, īgūsā ãārīpererā merā masakʉguere ãārīníkōákumi. Irasirigʉ masaku īgū dupuyuro ãārīrikʉdero nemorō ñerō ãārīkumi. Dapora marā Marīpʉre gāāmemerā, yure péduamerā irasūta ñerō waarañkuma, ãrīmi Jesús.

*Jesús pago īgū pagʉpūrā merā īgūrē īāgō ejadea
(Mr 3.31-35; Lc 8.19-21)*

46 Jesús masakare wereripoe īgū pago, īgū pagʉpūrā merā īgū ãārīrī wiī disipuro ejayupo īgū merā wereníduago.

47 Sugʉ igore īā, Jesúre weremi:

—Muipo, mu pagʉpūrā disipuro níama, mu merā wereníduarā, ãrīmi.

48 īgū irasū ãrīmakʉ pégu, Jesús īgūrē ãrīmi:

—¿Noā ãārīrī yupo, yʉ pagʉpūrā? ãrīmi.

49 Irasū ãrīgū, guare īgū buerārē soepu, ãsū ãrīmi:

—Íisā, yupo, yʉ pagʉpūrā irirosū ãārīma.

50 Yʉpu ûmʉgasigue ãārīgū gāāmerīrē irirāno, yʉ pagʉmu, yʉ pagʉmo, yupo irirosū ãārīma, ãrīmi Jesús.

13

*Jesús oterimasʉ keori merā buedea
(Mr 4.1-9; Lc 8.4-8)*

1 Irinʉta Jesús wiigue ãārādi ditarugue waa, iri ditaru turo eja doami.

2 Masaka wárā īgū pʉro nerēmakʉ īāgū, doódirugue mʉrīñajāa, eja doami. Ñārīpererā masaka ïmiparogue dujanʉgāma īgū buerire pémurā.

3 Irasirigu wári keori merā īgūsārē ãsū ãrī buemi:

—Sugu oterimasū īgūya oteri yerire meéwasirigu waakumi.

4 Īgū meéwasiriwāgāmakū, gaji yeri maague yurikoa. Iro yuriadea yerire mirā eja, baapeokōākuma.

5 Gaji yeri ūtāyerikārogue yurikoa. Iro sīmerērōgā nikū ãārīmakū, iro yuriadea yeri mata puriadikoa.

6 Iri nikū sīmerērōgā ãārīmakū, puriñajādi, puru abe asimakū, nugūrī marīsīā, ñaī, boakōākua.

7 Gaji yeri pora watopegue yurikoa. Pora gapu puritarimurīa, oteri gapure wējēkōākua.

8 Gaji yeri õārī nikūgue yurikoa. Iri yeri puri, õārō dükakukoa. Suñu cien yeri, gajiñu sesenta yeri, gajiñu treinta yeri dükakukoa.

9 Mūsā gāmipūrī oparā, yu wererire péduripíka! ãrīmi Jesús.

*Jesús buerā īgūrē: “¿Nasirigu keori merā bueri?”
ãrī sērēñadea*

(Mr 4.10-12; Lc 8.9-10)

10 Puru gúa īgū buerā īgū puro waa, īgūrē sērēñabu:

—¿Nasirigu masakare keori merā bueri? ãrību.

11 Jesús għare yujhumi:

—Marīpu īgūyarārē doregu ãārīrīrē, iripoegue masībirideare mūsārē masīmakū yámi. Gajerā īgūrē būremumerā gapure irasiribemi.

12 īgūyare masīrānorē masīnemomakū irigukumi. Irasirirā wáro masīrī oparākuma. Gajerā īgūrē būremumerā īgūyare masīmerārē īgūsā mérō masīadideare pēmasībirimakū irigukumi.

13 Irasirigu yu īgūsārē keori merā buea. Īgūsā Marīpu iririre īākererā, īāmasibema. Īgūyare pékererā, péduripibema. Neō pémasibema.

14 Irasirirā Marīpuya kerere weredupuyudi Isaías gojaderosūta yáma. Āsū ārī gojadi āārīmí: Āsū ārīmi Marīpu: “Yaare pékererā, msā neō pémasibea. Yu iririre īākererā, msā neō īāmasibea.

15 Yaa werenírīrē péduhabirisīā, msā neō pémasibea. Gāmipūrī pémerā, koye īāmerā irirosū āārā. Msā irasū āārīmerā, yaare īāmasī, ðārō pémasibokoa. Yu pémasīrī sīrīrē oparā yure b^uremubokoa. Irasirigu msārē taubokoa”, ārīmi Marīpu, ārī gojadi āārīmí Isaías.¹⁵

16 Gua gapure ārīmí:
—Msā gapu pémasīa. Irasirirā usuyáa. Yu iririre īārā, yu wererire pérā, yure b^uremua.

17 Diayeta msārē werea. Wárā iripoegue marā Marīpuya kerere weredupuyunerā, gajerā Marīpure b^uremunerā msā dapora īārīrē buro īāduanerā āārādima. Irire īāduakererā, irire īābirinerā āārīmá. Msā dapora périre buro péduakererā, pébirinerā āārīmá.

Jesús oterimasu keori merā īgū bueadeare: “Āsū ārīduaro yáa”, ārī werededa

(Mr 4.13-20; Lc 8.11-15)

18 'Irasirirā ðārō péka! Yu oterimasu keori merā bueadeare msārē weregura. Iri āsū ārīduaro yáa. Marīpu ūmugasigue āārīgū īgūyarārē doreri kere, oteri yeri irirosū āārā.

¹⁵ **13:15** Is 6.9-10

19 Surāyeri masaka iri kerere pékererā, pémasībema. Maa būriri maa irirosū ãārīma. Iri kerere péaderō pūru, oteri yeri iri maague yuridea yerire mirā baapeoderosū, wātī aari, īgūsā péadideare īmapeokōāmi.

20-21 Gajerā masaka ūtāyerikūri yeba irirosū ãārīma. Iri kerere pérā, mata usuyari merā: “Ōāgoráa”, ãrī gūñama. Irire pékererā, oteri yeri ūtāyerikurogue yuriadero pūru, puri, nugūrī puriñajābiriderosū waama. Mérōgā pūru īgūsā Marīpuyare péduari waja gajerā īgūsārē ñerō imakū ïārā, o ñerō tarisiā, mata īgūyare pirikōāma.

22 Gajerā masaka porakūri yeba irirosū ãārīma. Iri kerere pékererā, oteri yeri porakurogue yuriadero pūru, pura gapū puritarimurīa wējēderosū, i ūmūmarē būro gūñarikūma. Doebridere būro gāāmenemoma. Irasirirā Marīpuyare kātima. Otediñu duka maridiñu irirosū dujama.

23 Gajerā masaka õārī nikū irirosū ãārīma. Marīpuya kerere pérā, õārō pémasīma. Irasirirā oteri yeri õārī nikūgue yuriadero pūru, puri õārō dūkakuderosū õārīrē yáma. Surāyeri cien yeri, gajerā sesenta yeri, gajerā treinta yeri dūkakuderosū irirā ãārīma, ãrīmi Jesús.

Jesús trigo otedea watopegue ñerī tá oteri keori merā buedea

24 Jesús irasū ãrī odo, gaji keori merā gūare buemi:

—Marīpu ūmūgasigue ãārīgū īgūyarārē doreri i irirosū ãārā. Sugū pooe opū īgūya pooegue õārī yerire otekumi.

25 Su ñami merā ãärípererā kārīripoe ïgūrē ïäeturigü pooegue eja, ïgū trigo oteadea watopegue ñerī táre otekumi. Ote odo, waakōäkumi.

26 Trigo yeri puriwiriadero pürü, ñerī tāde purikoa. Pürü trigo dükakükko. Iri dükakükmakü ïära, iri pooe opüre moäboerimasä ñerī tā ãärímakü ïämasükuma.

27 Irasirirā iri pooe opüre wererā waakuma:

—Gua opü, ¿nasiriro ðäärí yeri direta mhyá pooere otesüdero ãäríkerepürü, ñerī tāde puriyuri? ãrükuma.

28 Ígüsä irasü ãärímakü pégu, ãsü ãrükumi:

—Yure ïäeturigü iri ñerī táre otekumi, ãrükumi.

Ígū irasü ãärímakü pérä, ïgūrē moäboerimasä sérëñakuma doja:

—¿Ñerī táre gua taáseabéorä waamakü gäämekuri mu? ãrükuma.

29 —Taáseabirköäka! Ñerī táre taáshearä trigodere duuabokoa.

30 Iri, ñerī tā meräta puri masäköäburo. Trigo ñaïmakü, gajerä duka seaboerimasärë ãsü ãrī iriugüra: “Ñerī táre taáseapürori, dupa dotori siaka, irire soemurä! Pürü trigore seaka, irire yü duripíri wiigue duripímurä!” ãrígüra, ãrükumi, ãrími Jesús.

Jesús mostaza wäiküri yegä puri masädea keori merā bueeda

(*Mr 4.30-32; Lc 13.18-19*)

31 Irasü ãrī odo, gaji keori merā buemi:

—Marípu ümágasigue ãärígü ïgúyarärë doreri sugü masaku ïguya pooegue suye oteriye mostaza wäiküri yegärë oterosü ãärä.

32 Iri oteri yegä ãärípereri oteri yeri nemorö méri yegä ãäríko. Irasü ãäríkerero, otemakü, pürü yukü

wádi irirosū puri masākoa. Irasirirā wúrā irigʉ duparigue īgūsāya surí suakuma, ārīmi Jesús*.

Jesús pā wemasārī morērī poga keori merā buuedea

(Lc 13.20-21)

33 Pʉrh gaji keori merā buemi:

—Marīpʉ ūmʉgasigue āārīgú īgūyarārē doreri i irirosū āārā. Sugo nomeō pā duparure iribo, mérōgā pā wemasāmakʉ iriri poga merā trigo pogare morēkumo. Irire wemasāseyaburo, ārīgō, irasirikumo. Irasiriro Marīpʉ īgūyarārē doreri iri pā wemasārī morērī poga irirosū āārā, ārīmi†.

Jesús masakare keori merā buenadea

(Mr 4.33-34)

34 Jesús masakare i āārīpereri buerire weregʉ, keori merā dita buenami. Keori marīrō īgūsārē buenabirimí.

35 Irasirigʉ Marīpʉya kerere weredupuyudi gojaderosūta irimi. Āsū ārī gojadi āārīmí Jesús masakare wereburimare:

* **13:32** Jesús i kere merā buegh: “Marīpʉ ūmʉgasigue āārīg'ārē bʉremurā mérōgā āārīngākerepʉ, pʉrugue gajerā īgūsā merā īgūrē bʉremunugāmakʉ, wárā āārīrākuma; o sugʉ Marīpʉre bʉremunugāgāgū, mérōgā bʉremurī opami. Pʉrugue, mostaza wāikuri yegārē otedero pʉrh yukʉ wádi puri, masārōsū Marīpʉ iritamurī merā wáro īgūrē bʉremurī opagʉkumi”, ārī buegu irimi. † **13:33** Jesús i kere merā buegh: “Marīpʉre bʉremurā āārīperero i ūmʉguere īgūyarārē doregh āārīrīrē masakare buerā waamakʉ, āārīpereri buri marā watopegue wárā irire pé, īgūrē bʉremunugārākuma; o sugʉ Marīpʉre bʉremunugāgāgū Marīpʉ īgūyarārē doregh āārīrīrē buenígʉ, Marīpʉ iritamurī merā Marīpʉ doreri direta iridagʉkumi”, ārī buegu irimi.

Keori merā weregukoa. Iri merā weregu,
Marīpu i ūmūrē iridero pārugue marā neō
masibirideare dapora marārē weregura, ārī
gojadi āārīmī.³⁵

*Jesús ñerī tá, trigo otedea watopegue puri
masādeare buenemodea*

³⁶ Puru Jesús masakare seretu odo, wiigue
ñajāmi. Ígū ñajāmakū ūā, gúa Ígū buerā Ígū pārogue
ñajāa, Ígūrē sērēñabu:

—Trigo otedea watopegue ñerī tá puri masādea
keorire werenemoka! ¿Naásū ārīduaro iriari?
ārlbu.

³⁷ Gúa irasū ārīmakū pégu, Jesús yujumi:

—Yu āārīpererā tīgū, iri pooe opu õārī yeri otedi
irirosū āārā.

³⁸ Poee gapu i ūmu irirosū āārā. Marīpu
Ígūyarārē dorerogue āārīmurā gapu õārī yeri
irirosū āārīma. Wātīyarā ñerī tá irirosū āārīma.

³⁹ 'Wātī poee opure ïāturigu irirosū āārīmi. I ūmu
pererinu iri otedea dūkare searinu irirosū āārā.
Marīpūre wereboerā, poee opure dūka seaboeri-
masā irirosū āārīma.

⁴⁰ 'Iri ñerī táre Ígūsā taáseadeare peamegue
soebéoderosūta i ūmu pererinu ejamakū waarokoa.

⁴¹ Irasū waariroe yu āārīpererā tīgū, yure were-
boerārē iriugukoa. Irasirirā Ígūsā masakare ñerī
irimakū irirārē, Marīpu dorerire tarinugārādere
neeōrākuma.

⁴² Neeō odo, perebiri peamegue Ígūsārē
bérakuma. Irogue bero pūrīsūrā Ígūsāya guikare
kūrīduútú orerākuma.

---

³⁵ **13:35** Sal 78.2

43 Marīpʉ gāāmerīrē irirā gapʉ ūmʉgasigue īgūyarārē dorerogue āārīrā, abe ūmʉmʉ irirosū gosewasirākuma. Mʉsā gāmipūrī oparā, yʉ wererire péduripíka!

Jesús wáro niyeru yáapídea keori merā buedea

44 'Gaji mʉsārē werea. Marīpʉ ūmʉgasigue āārīgū īgūyarārē doreri i irirosū āārā. Sugʉ masakʉ wáro niyeru gajigʉya nikū poekague yáapídeare bokakumi. Irire bokagʉ, bʉro ʉsʉyakumi. Irasirigʉ īgū bokadeare bʉro gāāmesīā, dupaturi yáapíkōkumi doja. Irasirigʉ āārīpereri īgūyare gajerārē duakumi. īgū duadea waja merā iri nikūrē wajarikumi‡.

Jesús perla wāikariye keori merā buedea

45 'Gaji mʉsārē werea doja. Marīpʉ ūmʉgasigue āārīgū īgūyarārē doreri i irirosū āārā. Sugʉ wajarimasā wajapari yeri perla wāikari yerire āma wajariduakumi.

46 Iri yerire āmagū, wajapatariri yere bokakumi. Iri yere bʉro gāāmesīā, āārīpereri īgūyare duakumi. īgū duadea waja merā iri yere wajarikumi.

Jesús buidi keori merā buedea

47 'Gaji mʉsārē werea doja. Marīpʉ ūmʉgasigue āārīgū īgūyarārē doreri, waaí wējērīmasā buidi meéyo, āārīpererā waaí āārīrāku ūneārō irirosū āārā.

48 īgūsāya buidire waaí ʉtʉrimakū īrā, waaí wējērīmasā īmiparogue tʉāmajā, waairé beyekuma.

---

‡ **13:44** Jesús i kere merā buegʉ: “Masakʉ āārīpereri īgūyare gāāmerō nemorō Marīpʉyare gāāmegū āārīkumi”, ārī buegʉ irimi.

Õõrã waairé ïgësäya puuirigue seasäkuma. Ñerärẽ béoköäkuma.

⁴⁹ I ãmã pererinu ãärímakü, masakare ãsüta waarokoa. Marípüre wereboerã õõrãrẽ, ñerärẽ beyerã aariräkuma.

⁵⁰ Beye odo, ñerärẽ perebiri peamegue béoräkuma. Irogue buro pürüsürã ïgësäya guikare kürïduútú oreräkuma, ãrïmi Jesús.

Jesús iripoeguema buerire, maama bueridere weredea

⁵¹ Puru għare sērēñami:

—¿I ãärípererire pémasiñi mħsä? ãrïmi.

—Uñu, pémasiña, ãrī yujobbu.

⁵² Għa irasū ãrīmakü, ãrīmi:

—Sugħi Moisés gojadeare buerimasu Marípħu ûmugasigue ãärígħu ïgħix-xarrē doregħu ãärīri marē masiġħu, wii opu irirosu ãärīgħukumi. Irasirigħu wii opu, iripoegue ïgħi opadeare, maama ïgħi oparidere āiwiugħu irirosu, maama buerire, iripoeguema bueridere õõrō masiñi merā weregħukumi, ãrīmi Jesús għare.

Jesús Nazaretgue goedujáadea

(*Mr 6.1-6; Lc 4.16-30*)

⁵³ Jesús iri keori merā were odo, iro ãärādi waa,

⁵⁴ ïgħi masādea makägue ejami. Irogue eja, judío masaka nerēri wiigħe buemi. Masaka, ïgħi buemakü pérā, pégħukakdäma. Åsū ãrī għame werenim:

—¿Noógue bueyuri, iżi iropā masiħbu? ¿Nasirisi, iri īmur īrre irimmasi?

⁵⁵ Iżi taboa moādi magħi ãärīmi. ïgħi pago María wālkumo. Santiago, José, Simón, Judas ïgħi pagħpūrā ãärīma.

⁵⁶ Ígũ pagupürã nomede i makã marãta ãäríma. Ígũ marã irirosü ãäríkeregü, ¿nasirisü, i ãärípererire masír? ãríma.

⁵⁷ Irasirirã ígürẽ bñremudabirima. Jesú斯 gapü Ígüsärẽ ãrími:

—Ãärípererogue sugü Marípuya kerere weredupuyugüre gajerã bñremuma. Íguya nikü marã, Íguya wii marã gapü ígürẽ bñremubema, ãrími.

⁵⁸ Irasirigü Jesú斯, Ígüsä Ígürẽ bñremubirimakü Íágü, iri makärẽ wári Marípü turari merã iri Ímubirimi.

14

*Juan masakare wãýerimasü boadea
(Mr 6.14-29; Lc 9.7-9)*

¹ Iripoere Herodes Galilea nikü marã opü, Jesú斯 iriri kerere péyupü.

² Irire pégu, Ígürẽ moâboerärẽ ãsü ãríyupü:

—Ígü irire irasü irigu, Juan masakare wãýerimasüta boadigue masädi ãäríkumi. Irasirigü wári iri Ímurírẽ irikumi, ãríyupü.

³ Juan boaburi dupuyuro Herodes Ígü pagumü Felipe maräpo Herodías wãíkugore ëma, maräpokumakü Íágü,

⁴ ãsü ãrídi ãärími:

—Mu pagumü maräpore maräpokugü, Marípü dorerire tarinugagü yáa, ãrídi ãärími. Irasirigü Herodes Ígürẽ ñeä, peresu iridi ãärími.

⁵ Ígü Juärẽ wëjëduadi ãärími. Judío masaka gapü: “Íí Juan Marípuya kerere weredupuyurimasü ãärími”, ãrí gûñanerä ãärímá. Irasirigü Herodes:

“Juārē yu wējēmakā yu merā guabokuma”, ārīgū, īgūsārē güidi āārīmí.

6 Pūru Herodes īgū deyoadea bosenu irigu iridi āārīmí. īgū irasiririnurē Herodías magō īgū siuanerā īurō bayá īmudeo āārīmó. Igo bayá īmumakā īāgū, Herodes buro usuyadi āārīmí. Irasirigu igore:

7 “Ārīgatoro marīrō, mu yure sērērīnorē sīgura”, ārīdi āārīmí.

8 īgū irasū ārīmakā pégo, igo pagore: “¿Neénorē sērēgokuri yu?” ārīdeo āārīmó. Irasirigo igo pago sērēdoreaderosūta īgūrē sērēdeo āārīmó:

—Juan masakare wāiyerimasuya dipurure dititá, soropa wáripa merā īgūya dipurure yure sīka! ārīdeo āārīmó.

9 Igo irasū ārīmakā pégu, Herodes buro bujaweredi āārīmí. īgū siuanerā péuro: “Ārīgatoro marīrō, mu yure sērērīnorē sīgura”, ārādi āārīsīā, guyasīrīgū, igore: “Mure sībirikoa”, ārīmasībiridi āārīmí. Irasirigu, igo īgūrē sērērōsūta iridi āārīmí.

10 Irasirigu, īgūyagu surara Juan peresugue āārīgū puro waa, īgūya dipurure dititádi āārīmí.

11 Pūru soropa merā īgūya dipurure āiri, Herodías magōrē wiadi āārīmí. īgū wiamakā ūeā, igo pagore āia sīdeo āārīmó.

12 Juan boadero pūru, īgū buerire tūyanerā īgūya dupare āiwāgā, yáarā waanerā āārīmá. Yáa odo, Juan boadeare Jesúre wererā ejama.

*Jesús cinco mil āmarē baari ejodea
(Mr 6.30-44; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)*

13 Juārē wējēadea kerere pégu, Jesús doódirugue mārīñajāa, masaka marīrōgue gúa īgū buerā merā

waakõãmi. Ígã irogue waarie pérã, masaka Ígãsaya makärirẽ wiri, Ígã dupuyuro maague waa, ejasianerã ãärímá.

14 Gua ditaru gaji koepugue taribujaja, Jesús doódirugue sãñadi majãnhgã, wárã masakare bokajami. Irasirigu Ígãsãrẽ bopoñari merã íã, pürírikurã Ígãsã ãírianerãrẽ taumi.

15 Naímejãwãgãripoe gua Jesús buerã Ígã puro waa, ãsã ãrïbu Ígãrẽ:

—Naímejãrõgue yáa. Õõ masaka marírõgue ãärã. Irasirigu masakare waadoreka! Makärígue Ígãsã baaburire wajarirã waaburo, ãrãdibu.

16 Gua irasã ãrïmakã pégu, Jesús ãrïmi:

—Waabitikõãburo. Musã Ígãsãrẽ baari sika! ãrïmi.

17 Gua Ígãrẽ ãrïbu:

—Su mojõma pã duparu, waaídere përäta opáa, ãrïbu.

18 —Irire yure ãríka! ãrïmi Jesús.

19 Puru masakare tá weka doadoremi. Irasirigu su mojõma pã duparure, përä waairé ãi, ãmugasigue íamu, Marípore: “Murẽ usayari sña”, ãrïmi. Æri odo, iri pã duparure pea, gware Ígã buerãrẽ sõmi masakare gueredoregu. Irasirirã gua Ígãsãrẽ irire guerebu.

20 Irasirirã ãärípererã baayapiakõãma. Puru Ígãsã baaduáadeare pe mojõma pere su gubu Peru përébejari puuirigora seasã, utudobobu.

21 Iro baanerã: nome, majirã keoña márírõ ûma direta keomakã cinco mil gora ãärímá.

*Jesús deko weka waadea
(Mr 6.45-52; Jn 6.16-21)*

22 P̄uru Jesūs ḡua īḡa buerārē doódirugue m̄arīñajādore, ditarugue īḡa dupuyuro taribujadoremi. īḡa gap̄a irogue dujami dapa masakare seretubu.

23 Seretu odo, buúru wekague suḡata waayup̄a Marīpure s̄ērēḡa waaḡa. Ñami ejaripoe suḡata ãārīyup̄a iroguere.

24 Ḡua gap̄a ditaru dekogue ãārīb̄a. Mirū b̄uro waab̄a. Irasiriro makūrī doódirure pátúpaukōāb̄a. Irasirirā taribujajabirib̄a dapa.

25 P̄uru ãāgābo wereripoe Jesūs ditarugue buaja, ḡua p̄u rogue deko weka aarimí.

26 īḡa deko weka aarimak̄a, ḡua īḡurē ñāmasib̄irisīā, ñāgukakōāb̄a. Güiri merā: “Masak̄a boadi wātī ãārīmi”, ãrī gainib̄a.

27 Ḡua güimak̄a ñāḡa, Jesūs ḡhare ãsū ãrīmi:

—Gūñaturaka! Yuta ãārā. Güimerāta! ãrīmi.

28 ëḡa irasū ãrīmak̄a pégu, Pedro ãrīmi ëḡurē:

—Mu, yu Op̄a ãārīḡa, yure deko weka waa, mu p̄u rogue aaridoreka! ãrīmi.

29 —Jáu, aarika! ãrīmi Jesūs.

Irasū ãrīmak̄a pégu, Pedro doódirugue sāñadi du-jinuḡa, deko weka Jesūs p̄u rogue waami.

30 ëḡa irasū waakereḡa, mirū b̄uro wējēpumak̄a ñāḡa, güigorami. Irasirigu mirīdijagu:

—Yu Op̄a, yure tauka! ãrī gainími.

31 ëḡa irasū ãrīmak̄a, Jesūs ëḡuya mojōrē ñeā: “Yure mérōḡa b̄aremuri opáa. ¿Nasirigu yure b̄uremuturaberí?” ãrīmi.

32 P̄uru Jesūs Pedro merā doódirugue aari, m̄arīñajāmak̄a, mirū waadea toeakōāb̄a.

33 Irasū waamakā īārā, gúa doódirugue āārīrā
ñadukupuri merā Jesús puro eja doa, īgūrē:
—Mu diayeta Marípʉ magū āārā, ārī buremubʉ.

*Jesús Genesaret marārē pūrīrikurārē taudea
(Mr 6.53-56)*

34 Pʉru taribujaja, Genesaret* wāikuri nikūgue ejabʉ.

35 Iro marā Jesúre īāmasīsīā, āārīpererā iro
āārīrārē īgū ejari kerere wereñurā. Irasirirā
āārīpererā pūrīrikurārē taudorerā īgū purogue
ājama. īgūrē āsū ārī sērēma:

36 —Muaya suríro yuwa direta īgūsārē
moañadoreka! ārīma. Irasirirā āārīpererā pūrīrikurā
īgāya surírore moañanerā īgūsā sīrīrī opadeare
tarisūma.

15

*Masakare ñerā waamakā iririre buedea
(Mr 7.1-23)*

1 Pʉru surāyeri fariseo bumarā, Moisés go-
jadeare buerimasāde Jerusalēgue āārānerā Jesús
puro eja, īgūrē sērēñama:

2 —¿Nasirirā mʉ buerā, marī ñeküsāmarā iri-
unaderosū iriberi? Marī ñeküsāmarā baaburi
dupuyuro mojōkoederosū iribema, ārīma.

3 Jesús īgūsārē yʉjʉmi:
—Yude mʉsārē sērēñagʉra. ¿Nasirirā Marípʉ
doreri gapure irirono irirā, mʉsā ñeküsāmarā iriu-
nadeare yári?

* **14:34** Genesaret wāikuri nikū, Galilea wāikuri ditaru tāro
āārīyuro.

4 Marīph ūsū ãrīdi ãārīmí: “Mupare, māpore bāremuka! Sugū īgū pagusāmarārē ñerō werenigū wējēdoresūgukumi”, ãrīdi ãārīmí.

5 Īgū irasū ãrīkerepurū, māsā gapū masakare īgūsā pagusāmarāya ãārīburire buerā, ūsū ãrā: “Sugū īgū pagure, o īgū pagore: ‘Yū māsārē sīboadeare Marīpure sīpeokōābū. Irasirigū māsārē iritamu-masībirikoa’, ãrīmakū õāgoráa”, ãrī buea.

6 Irasū buerā, masakare īgūsā pagusāmarārē iritamubirimakū, Marīph dorerire ubu ïābēomakū yáa, māsā ñekūsāmarā iriunadeare iritayadorerā.

7 Masaka ïūrō dita õārō yáa māsā. Īgūsā ïāberogue ñerō iririkurā ãārā. Iripoegue Marīphya kerere weredupuyudi Isaías diajeta gojadi ãārīmí māsā irrigatorire gojagū. Ūsū ãrī gojadi ãārīmí:

8 Íisā masaka īgūsāya disi merā yure õārō wereníkererā, īgūsāya yujupūrārīgue yure neō bāremubema.

9 Irasiriro īgūsā yure bāremurā nerērī wajamáa. Īgūsā bueri, yū doreri meta ãārā. Masaka doreri ãārā, ãrī gojadi ãārīmí, ãrī yujumi Jesú fariseo bumarārē.[☆]

10 Irasū ãrī odo, masakare īgū puro siiu, ūsū ãrīmí:

—Yū wererire õārō pékūñú péka!

11 Sugū masakuya disigue baari ñajāri, īgūrē ñegū waamakū iribea. Īgūya disigue wiriri gapū, īgūrē ñegū waamakū yáa, ãrīmi.

12 Īgū irasū ãrādero purū, gúa īgū buerā īgū puro waa, īgūrē ãrībū:

[☆] **15:9** Is 29.13

—¿Mʉ masírī? Mʉ irasū ãrãdeare pérã, fariseo bumarã guakõāma, ãrībʉ.

13 Gʉa irasū ãrīmakã, Jesú斯 ãsū ãrī yʉjʉmi:

—Yʉpu ūmʉgasigue ããrīgʉ ããrīpereri Ígʉ otebiri-deare nugūrī merāta duua béogʉ irirosū Ígʉsārē béogʉkumi.

14 Irasirirã Ígʉsārē irasū ïãkõāka! Ígʉsā Marípuyare masibirkirerã, gajerã Ígʉyare masímerärē buema. Irasirirã koye ïãmerã gajerã koye ïãmerärē tʉãdupuyurã irirosū ããrīma. Sugʉ koye ïãbi gajigʉ koye ïãbire tʉãdupuyuwãgãgʉ, Ígʉsā pérãgueta gobegue meéñajákõãrâkuma, ãrīmi Jesú斯.

15 Ígʉ irasū ãrīmakã pégu, Pedro gapʉ Jesúre ãrīmi:

—Gʉare wereka! Masakʉ Ígʉya disi wiriri keori, ñnaásū ãrīduaro yári? ãrīmi.

16 Jesú斯 yʉjʉmi:

—¿Muñade pémasíberi dapa?

17 Æãrīpereri marĩ baari, marĩya disigue ñajãā, parugue waa, purʉ tariwerekõāa.

18 Masaka werenírī, Ígʉsãya disi wiriri ããrã. Ígʉsā gũñarígue ñerīrẽ oparã ñerõ wereníma. Iri Ígʉsãrẽ ñerã waamakã yáa.

19 Ígʉsā gũñarígue ñerī oparã ãsū ããrīma. Ñerī gũñarã, masakare wẽjébérã, gajigʉ marãpo, gajego marãpʉ merã ñerõ irirã, ñma nome merã, nome ñma merã ñerõ gãmebirarã, yajarã, ãrígatorã, masakare ñerõ kere wererã ããrīma.

20 Iri ñerī Ígʉsā gũñarígue opari, Ígʉsãrẽ ñerã waamakã yáa. Masaka Ígʉsā ñekãsãmarã iri-unaderosū baaburi dupuyuro mojõkoebirimakã, Ígʉsãrẽ ñerã waamakã iribeia, ãrīmi Jesú斯.

*Judío masako ãārībeo Jesúre b̄uremudea
(Mr 7.24-30)*

21 P̄uru Jesúr Tiro, Sidón wāikari makārī ãārīrōgue waami.

22 Irogue ejamakū, sugo nomeō Canaán nikūmo irogue ãārīgō Jesúr p̄aro gainíjamo:

—Yū Op̄u, David parāmi ãārīturiagū yure bopoñaka! Yū magō wātī ñajāsūdeo b̄ero ñerō tarigo yámo, ãrīmo.

23 Igo irasū ãrīmakū pékeregu, Jesúr igore yūjūbirimi. Irasirirā gūa īgū buerā īgūrē ãrību:

—Waadoreka igore! Marīrē ñerō gainí t̄yawāgārimo, ãrību.

24 Gūa irasū ãrīmakū pégu, Jesúr igore ãrīmi:

—Yūp̄u yure, Israel bumarā oveja dedirinerā irirosū ãārīrā direta iritamudoregu írium, ãrīmi.

25 Igo Israel bumo ãārībirikerego, Jesúr guburi p̄aro ñadukhpuri merā ejamejā, ãsū ãrīmo:

—Yū Op̄u, yure iritamuka! ãrīmo.

26 Jesúr igore yūjūmi:

—Wii op̄u īgū pūrā baarire ēma, diayéare ejomakū õābea, ãrīmi.

27 īgū irasū ãrīkerepurū, igo gapu īgūrē ãrīmo doja:

—Yū Op̄u, irasū ãārīkerepurū, diayéa gapu wii marā baawasiridijurire baaboema, ãrīmo.

28 Igo irasū ãrīmakū, Jesúr igore yūjūmi:

—M̄u yure b̄uremuri opataria. M̄u sērērōsūta waarokoa, ãrīmi.

īgū irasū ãārīripoeta, igo magōguere wātī ñajādi wiriakōāyup̄u. Irasirigo tariyupo.

Jesúr wárā pūrīrikurārē taudea

29 Jesús irogue ãārādi waa, Galilea wāik̄eri ditaru t̄ero tariwāgāmi. Puru buúrugue m̄urĩa, eja doami.

30 Igū iro doamakū, wárā masaka ejama. Waamasīmerārē, koye īāmerārē, werenīmasīmerārē, poyarimasārē, wárā gajerā pūrīrikurārē īgū puro ãijapíma. Irasirigu Jesús īgūsārē taumi.

31 Irasirimakū īārā, masaka īāgukakōāma. Werenīmasībirinerā werenīmakū īārā, poyarimasā ãārīñerā tarimakū īārā, waamasībirinerā waamasīmakū īārā, koye īābirinerā īāmakū īārā, īāgukakōāma. Irasirirā Marīpure: “Marī Israel bumarā Opu, turatarigū ãārīñi”, ãrī, ushyari sīma.

Jesús cuatro mil amarē baari ejodea

(Mr 8.1-10)

32 Puru Jesús guare īgū buerārē siiu, ãrīñi:

—Íisā masakare bopoñarī merā īāa. Yū merā urengora ãārīñiama. Īgūsārē baari pereakōāa. Īgūsārē ua merā īgūsāya wiirigue goedujáamakū gāāmebirikoa. Īgūsā baamerāta waara, maa dekota turari perea kōmoakōābokuma, ãrīñi.

33 Igū irasū ãrīmakū, ḡua īgū buerā īgūrē ãrībū:

—¿Nasirisīā, marī õõ masaka marīrōgue ïisā wárā masaka baaburire bokabokuri? ãrībū.

34 Jesús ḡuare sērēñami:

—¿Diíku pā duparure opari m̄usā? ãrīñi.

—Su mojōma pere gaji mojō Peru pērēbejari duparure, irasū ãārīmakū waai mérāgā opáa, ãrī yujubū.

35 Irasirigu Jesús masakare yebague doadore,

36 su mojōma pere gaji mojō Peru pērēbejari pā duparure, waaigādere ãi, Marīpure ushyari sīmi. Odo, pā duparure, waaigādere pea, ḡuare sīmi. Irasirirā ḡua irire masakare guerebū.

37 Irasirirā ãārīpererā irire baayapiakōāma. Puru ñgūsā baaduáadeare su mojōma pere gaji mojō peru pérēbejari puuirigora seasā, utudobobu.

38 Iro baanerā: nome, majīrā keoña marīrō ûma direta keomakū, cuatro mil gora ãārīmá.

39 Puru Jesús masakare seretu odomakū, doódirugue mārīñajāa, Magdala wāikurogue ñgū merā waakōābu.

16

*Fariseo bumarā, saduceo bumarā Jesúre Marīpu turari merā iri ñmudoredea
(Mr 8.11-13; Lc 12.54-56)*

1 Jesús Magdala wāikurogue ejadero puru, fariseo bumarā, saduceo bumarā ñgūrē ñārā ejarā: “Marīpu turari merā iri ñmurīrē irika!” ãārīma. “Ñgū irire irimasibí, diayeta Marīpu iriudi meta ãārīmi”, ãārīduarā, irasū ãārīma.

2 Jesús gapu ñgūsārē yujumi:

—Muñsa ñamika abe õārō diliañajāmakū ñārā: “Óārī ñami ãārīrokua”, ãārā.

3 Boyoripoe ñípimakū ñārā: “Dekonu ãārīrokua”, ãārā. Ùmarōmarē ñārā: “Ásū waarokua”, ãārī masīa. Irire õārō masíkererā, inu Marīpu turari merā yu iri ñmurī gapure ñārā, neõ õārō pémasibea.

4 Dapora marā masaka ñerā, Marīpure gāämemerā ãārīma. Yure Marīpu turari merā gajino iri ñmudorema. Ñgūsā irasiridorekerepuru, Marīpuya kerere weredupuyudi Jonás iridea direta weregura, ãārīmi.

Irasū ãārī odo, ñgūsārē béowāgā, gajerogue waakōāmi.

*Jesús fariseo bumarā, saduceo bumarā ñerī
buerire weredea
(Mr 8.14-21)*

5 Puru gúa ditarugue taribujarā, párē kâtikõânerā âârîbu.

6 Irasirigu Jesús gûare ârîmi:

—Fariseo bumarā, saduceo bumarā īgûsâ pâ we-masârî morêrîrê õârô pémasíka! ârîmi.

7 Ígû irasû ârîrîrê gúa gapu pémasíbiribu. Irasirirâ gúa basi gâme âsû ârî wereníbu:

—Marî párē ârîibiradeare īágû, irasû ârîkumi, ârîbu.

8 Gúa irasû ârîrîrê masísâ, gûare sérêñami:

—¿Nasirirâ: “Párē ârîibirabu”, ârî gâme wereníri musâ? Yure mérôgâ bûremurî opáa musâ.

9 ¿Musâ pémasíberi dapa? ¿Yû cinco mil ûmaré su mojôma pâ duparure dûkawa ejodeare gûñaberi musâ? Ígûsâ baayapiadero puru, ¿diíku puuirigora Ígûsâ baaduáadeare musâ seasâ utudobori?

10 ¿Puru yû su mojôma pere gaji mojô Peru pêrêbejari pâ duparure dûkawa, cuatro mil ûmaré ejodeadere gûñaberi musâ? Ígûsâ baayapiadero puru, ¿diíku puuirigora Ígûsâ baaduáadeare musâ seasâ utudobori?

11 ¿Nasirirâ musâ yû wererire pémasíberi? Yû: “Fariseo bumarâ, saduceo bumarâ pâ wemasârî morêrîrê õârô pémasíka!” ârîgû, párē ârîgû meta iriabu, ârîmi.

12 Ígû irasû ârîmakû pérâ, gúa pémasíbu. Pâ wemasârî morêrîrê ârîgû meta irimi. Fariseo bumarâ, saduceo bumarâ ârîgatori merâ bueri gapure: “Óârô pémasíka!” ârîgû irimi.

*Pedro Jesúre: “Mu Cristo ãärã”, ãrĩ weredea
(Mr 8.27-30; Lc 9.18-21)*

13 Purh Jesús Cesarea Filipo wäikuri makã purogue waami. Irogue eja, guare ïgã buerârẽ sérëñami:

—Masaka yure ãärípererã tígürẽ, ¿naásũ ãrĩ gûñarã? ãrïmi.

14 Guá ïgürẽ yujubu:

—Surâyeri mürẽ: “Juan masakare wäiyerimasã ãärími”, ãrïma. Gajerã: “Elías ãärími”, gajerã: “Jeremías ãärími, o gajigu Marípuya kerere weredupuyurimasã ãärími”, ãrïma, ãrïbu.

15 Irasũ ãrïmakã, Jesús guare sérëñami:

—Mušäkoá yure, ¿naásũ ãrĩ gûñarã? ãrïmi.

16 Ígã irasũ ãrïmakã pégu, Simón Pedro ïgürẽ ãrïmi:

—Mu, Marípü iriudi, Cristo ãärã. Marípü okanígü magü ãärã mu, ãrïmi.

17 Irasũ ãrïmakã, Jesús ïgürẽ yujumi:

—Simón, Jonás magü, mu yure yujuri, masaka mürẽ weredea meta ãärã. Yüpü ümugasigue ãärígü irire mürẽ masímakü yámi. Irasirigu mu ushayari opáa.

18 Mu “Pedro”* wäikua. I ütäye weka turari wiire iriboderosü yu mu merã yaarârẽ yure baremuturarã ãärímakã irigukoa. Irasirigu wäti ïgã turari merã yure baremurârẽ neõ tarinugâbirikumi.

19 Yu mürẽ Marípü ïguyarârẽ doreroguema sawire sîgukoa, mu iroguemarẽ iridoreburire. Irasirigu mu Marípü ümugasigue ãärígü

* **16:18** “Pedro”, ãrïrõ: “ütäye”, ãrïdhuaro yáa.

dorerosūta: “I ūm̄guere ãsū waabirikōāburo”, ãrīmakã, irire waabirimakã irigukumi. Mu ïgã dorerosūta: “I ūm̄guere ãsū waaburo”, ãrīmakã, irire waamakã irigukumi, ãrīmi Jesús.

20 Jesús irasū ãrādero p̄uru, ḡuare ãrīmi:
—Gajerā masakare ȳure: “Maríp̄u iriudi, Cristo
ãārīmi ñ”, ãrī werebirikōāka! ãrīmi.

*Jesús ïgã boaburire weredea
(Mr 8.31-9.1; Lc 9.22-27)*

21 Ígã irasū ãrīñu merāta Jesús ḡuare ïgã buerārẽ
ïgã boaburire werenugāmi:

—Yure Jerusalēgue waaró ãārā. Irogue marā:
judío masaka m̄rā, paía oparā, Moisés gojadeare
buerimasā ȳure buro ñerõ tarimakã irirākuma.
Yure wējērākuma. Íḡsā irasirikerep̄uru, urenu
waaró merā Maríp̄u ȳure masūgukumi, ãrīmi.

22 Ígã irasū ãrīmakã pégu, Pedro Jesúre yoawe-
yarogue ãia, Íḡrẽ ãsū ãrīmi:

—Yu Op̄u, irire ãrībirikōāka! Maríp̄u, mu ãrīrōsū
m̄rē waamakã kāmutaburo. Mu ãrīrōsū m̄rē
waabirikōāburo, ãrīmi.

23 Ígã irasū ãrīmakã pégu, Jesús ḡamenugā, Íḡrẽ
ãsū ãrīmi:

—Satanás, yu p̄uorre wirika! Mu, Maríp̄u
ȳure dorerire iribirimakã iriduagu yáa. Maríp̄u
gāāmerirẽ gūñabea. Masaka gūñarōsū gūñáa mu,
ãrīmi.

24 Ígã irasū ãrī odo, ḡuare ãrīmi:
—Suḡu ȳure tuyaduagu ïgã iriduareire piriburo.
Irasirigu ȳure tuyaduari waja curusague pábiatú
wējēsūbu irirosū ãārīkereḡu, neō piriro marīrō ȳure
tuyaníkōāburo.

25 Sugu i ûmugue ïgaya okari direta maïgu peamegue beosûgakumi. Gajigu gapu yure tuyari waja gajera ïgure wêjekerepuru, Maripu purogue ïgu mera usuyari bokagukumi.

26 Sugu masaku i ûmamare âârîpereri opakeregu, ïgu boari puru waaburi gapare gûñabiri waja peamegue waagu, ðârîre neô wajatabirikumi. Irasirigu i ûmugue opari direta gûñagu, ïgu boadero puru, peamegue beosûgakumi. Iroguere ïgu wiriduagu i ûmugue opari mera neô wajari-masibirikumi.

27 Yu âârîperera tîgu, Yupu gosewasiriri mera, ïgure wereboera mera i ûmugue dupaturi aarigu, âârîperera masakare ïgsâ irideaku keoro wajariguko.

28 Diayeta werea yu. Surâyeri msâ ðôguere âârîra msâ boaburo dupuyuro yu âârîperera tîgu, Opu ñajâmaku iârâko, ârîmi Jess.

17

*Jess ïgu deyori gorawayudea
(Mr 9.2-13; Lc 9.28-36)*

1 Su mojõma pere gaji mojõ suru pêrêbejarinuri puru, Jess Pedrore, Santiagore, ïgu pagamu Juâre ûmari buúrugue siiu mrîâmi.

2 Iri buúru wekague ïgsâ mrijadero puru, ïgsâ ïñuro ïgu deyori gorawayuakôâyupu. ïgu diapu abe ûmamu irirosu gosewasiriyuro. ïgaya suríro goseriñe, ðâro borero waayuro.

3 Irasu waari poeta iripoegue mara Moissés, Elâías Jess mera weretamunimaku iâñura.

4 ïgsâre ïgu, Pedro Jesure ârîyupu:

—Gua Opu, marī õõ ãärimak õätariduáa. Mu
gãämemakū, õõguere ure wiigā irigura. Muya wii,
Moiséya wii, Elíaya wii irigura, ãriyupu.

5 Igū irasū ãrī wereníripoe, ðärō gosewasiriri
mikāyebo ïgūsãrē túbiakōayuro. Iri yebo poekague
Marīpu ãsū ãrī werenímakū péñurā:

—Íī yu magū, yu maïgū ãärimi. Igū merā buro
usuyáa. Õärō péka ïgūrē! ãriyupu.

6 Irasū ãrimak pérā, Jesús buerā buro güiri
merā, ejamejā, ïgūsãya diapurire yebague
moomejākōañurā.

7 Igūsã irasirimakū ïāgū, Jesús ïgūsã puro waa,
ïgūsãrē moãña:

—Wágānugāka! Güibirikōákāka! ãriyupu.

8 Igū irasū ãrimak ïūrā, gajerārē ïābiriñurā. Jesús
direta ïāñurā.

9 Puru buúrugue ãärānerā dijariñurā. Irogue di-
jarigu Jesús ïgūsãrē turaro merā ãriyupu:

—Dapora musã ïādeare gajerārē werebirikōákā!
Yu ãärīpererā tīgū boa, masādero purugue irire
wereka! ãriyupu.

10 Igū irasū ãrimak, Igū buerā ïārē sērēñuñurā:

—¿Nasirirā Moisés gojadeare buerimasā:
“Cristo, Marīpu iriubu aariburo dupuyuro Elías
aaripurorigukumi”, ãrīrī? ãrī sērēñuñurā.

11 Jesús ïgūsãrē yujuyupu:

—Musã ãrīrōsūta Elías aaripurorigukumi
ãärīpererire ãmuyubu.

12 Yu gapu ãsū ãrī weregura musãrē. Elías ejasi-
ami. Igū ejakerepuru, masaka ïāmasībirima.

Irasirirā īgūsā gāāmerō iriduarire īgūrē ñerō irima. īgūrē iriderosūta yu ãārīpererā tīgūrē ñerō irirākuma, ãrīyupu.

13 īgū irasū ãrīmakū pérāgue, pémasīñurā. “īgū: ‘Elías ejasiami’, ãrīgū, Juan masakare wāiyedire ãrīgū yámi”, ãrī masiñurā pama.

*Jesús ñamasīrīrī opaḡre taudea
(Mr 9.14-29; Lc 9.37-43)*

14 Puru īgūsā buúrugue ãārānerā wárā masaka puro dijajama. īgūsā dijajamakū ūagū, sugu masaku aari, Jesús puro ñadukupuri merā ejamejā, īgūrē ãrīmi:

15 —Yu Opu, yu magūrē bopoñaka! īgū ñamasīrīrī opaḡu ãārīmi. Buro ñerō tarinami. Irasirigu peamegue meémejāma, diaguedere meébianokōāmi.

16 Irasirigu īgūrē mu buerā purogue ãijadabu. īgūsā īgūrē taumasībirama, ãrīmi.

17 īgū irasū ãrīmakū pégu, Jesús yu jumi:
—Muśā daporā marā, yure būremurī opamerā, diayemarē neō pémasīmerā ãārā. ¿Noópā yoaripoe muśā merā ãārīgukuri? ¿Noópā yoaripoe muśā yure būremubirire gūñaturagukuri? Majīgūrē õō gapu ãīrika! ãrīmi.

18 īgūrē ãijamakū, Jesús wātī majīgūguere ãārīgūrē: “Wirika īgūrē!” ãrīmi. Jesús īgūrē bēowiumakūta, majīgū tariakōāmi.

19 Puru gua Jesús buerā gajerā péberogue īgūrē sērēñabu:

—¿Nasirirā gua gapu wātīrē bēowiumasībirayuri?
ãrību.

20 Jesús yu jumi:

—Musā Marīpūre mérōgā būremurī opasīā, īgūrē béoiumasibirabu. Diayeta musārē werea. Musā būremurī opari mostaza wāikuri yegāpā irirosū ãārīkerepuru, i buúrure: “Sōōgue waaburo”, ãrī masibokoa. Musā irasū ãrīmakū, i buúru musā dorerosūta waabokoa. Marīpūre būremurī oparā ãārīpererire irimasīa.

²¹ Íino wātīrē béouiduarā, bereri merā Marīpūre buro sērērō gāāmea, ãrīmi.

*Jesús īgū boaburire werenemodea
(Mr 9.30-32; Lc 9.43-45)*

²² Puru Galilea nikūgue gúa waagorenabu. Irogue Jesús għare ãrīmi:

—Masaka yure ãārīpererā tīgārē ñeā, gajerāguere wiārākuma.

²³ Igħasā yure wējērākuma. Yure wējēadero puru, urenu waaro merā Marīpu yure masugħukumi, ãrīmi. “Yure wējērākuma”, ãrīmakū pérā, għa buro bujawerebu.

Marīpūya wiima ãārīburire niyeru wajasearire sērēñadea

²⁴ Puru għa Jesús merā Capernaugue waabu. Irogue ejadero puru, Marīpūya wiima ãārīburire niyeru wajaseabosarimasā Pedro puru eja, īgħiġi sērēñama:

—¿Musārē buegu Marīpūya wiima ãārīburire niyeru wajariri? ãrīma.

²⁵ Pedro īgħasārē yħiġi:

—Wajarimi, ãrīmi.

Puru Pedro wiigħie ñajāa, Jesúre sērēñaburipoeta Jesús gapu īgħiġi sērēñapħorimi:

—Simón, ¿naásű gūñarī mʉ? I ñʉmarā oparā masakare niyeru wajaseadʉarā, ¿noã gapʉre wajaseakuri? ¿Ígūsāyarārē, o gajero marā Ígūsāya nikūgue ejanerā gapʉre wajaseakuri? ãrīmi.

²⁶ —Gajero marā gapʉre wajaseakuma, ãrī yʉjʉmi Pedro.

Ígū irasű ãrīmakʉ, Jesús ãrīmi:

—Irasirigʉ sugʉ opʉ Ígūyarārē wajaseabirikumi.

²⁷ Marípʉyarā marī ãäríkererā, Marípʉya wiima ãäríburire niyeru wajaseabosarārē marī merā guamakʉ iribirikoa. Irasirirā wajarirākao. Wejerida ãi, ditarugue waai wéjēgʉ waaka! Baapʉrorigʉre túwea ãika! Ígūya disigue niyeru tire bokagʉko. Pʉrʉ iriti merā marī pérāyare Marípʉya wiima ãäríburire wajarigʉ waaka! ãrīmi.

18

Jesús sugʉ gajerā nemorō ãärígūyamarē were-dea

(Mr 9.33-37; Lc 9.46-48)

¹ Iripoere gʉa Jesús buerā Ígū pʉro eja, sērēñabʉ:

—Umʉgasigue Marípʉ Ígūyarārē doreroguere, ¿noã gʉa watopere ãärípererā nemorō ãärígukuri? ãrībʉ.

² Gʉa irasű ãrīmakʉ, Jesús majīgʉrē siiu, Ígūrē gʉa watopegue ãinú, ãrīmi:

³ —Diayeta mʉsārē werea. “Majīgʉ irirosű ãärā, gajerā nemorō ãärībea”, ãrī gūñaka! Mʉsā: “Gajerā nemorō ãärā”, ãrī gūñarārē gorawayumerā, umʉgasigue Marípʉ Ígūyarārē doreroguere neõ waabirikoa.

4 Sugu īgu basi: “Yu ubu ãārīgu, majīgu irirosu ãārā”, ãrī gūñagu, Marīpu ūmugasigue ãārīgu ūrō gajerā nemorō ãārīmi.

5 Sugu yaagure, ū majīgu irirosu ãārīgurē õārō bokatīrīñeāgu yudere bokatīrīñeāmi.

*Gajerārē ñerō irimaku iribirikōāka! ãrī weredea
(Mr 9.42-48; Lc 17.1-2)*

6 'Sugu yure buremurārē ū majīgu irirosu ãārīrārē ñerō irimaku iriguno, buro wajamoāsūgukumi. Irasiriro īgu gajerārē ñerō irimaku iriburi dupuyuro masaka īgurē wáriye ūtāye merā wānugugue siasi, wádiyague meéyomaku õābokoa.

7 I ūmuguere masakare ñerō irimaku iriri ãārā. Irasirirā ñerō tarima. I īgusārē ñerō irimaku iriri ãārīnīkōārokao. Gajerārē ñerō irimaku iriguno gapu ñetariro tarigukumi.

8 'Irasirirā musāya mojō, o gubu merā ñerō irirā, iri mojōrē, o iri gubure dititá bérōrosu iri ñerō iririre pirika! Su mojō, o su gubu opakererā, Marīpu purogue waamaku õātarirokao. Ñerō iririre pirimerā gapu perebiri peamegue beosūrākuma. īgusā pe mojō, o pe gubu opakererā, peamegue waamaku ñetarirokao.

9 Musāya koyeru merā ū, ñerō irirā, irirure goreweabérōrosu iri ñerō iririre pirika! Su koyeru opakererā, Marīpu purogue waamaku õātarirokao. Ñerō iririre pirimerā gapu perebiri peamegue beosūrākuma. īgusā pe koyeru opakererā, peamegue waamaku ñetarirokao.

*Jesús oveja dediridi keori merā buuedea
(Lc 15.3-7)*

10 'Neō sugu ñisā majírārē ubu ñābéobirikōāka! Muñsārē werea. Ùmugasigue Yuhure wereboerā ñgūsārē korerā ñgū merā ñārñíkōāma, ñgūsārē ñgū iritamudorerire irimurā.

11 Yu ñārñpererā tīgū dediribonerārē taugu aarigu iribu.

12 'Yu wererire, ¿naásū gūñharí? Ovejare korerimasu cien oveja opagu, sugu oveja dedirimaku ñágu, gajerā noventa y nueve ovejare makā tro ñgūsā baarogue duripíkōā, dediriadire ñmagu waakumi.

13 Diayeta muñsārē werea. ñgūrē bokagu, gajerā noventa y nueve dediribiranerā nemorō ñgūrē usuyakumi.

14 Ñsūta Marípu ñugasigue ñárrigu ñisā majírā irirosu ñárrirārē dedirimaku gáñamebemi, ñárrimi Jesús.

*"Muñagu murē ñerō irimaku ñsū irika!" ñrīdea
(Lc 17.3)*

15 Irasu ñárríodo, ñsū ñárrí werenemomi:

—Muñagu murē ñerō irimaku, gajerā péberogue ñgū merā irire wereníka! ñgū irire ñárró merā ñamuduagu: "Murē ñerō iribu! Kátika yu irideare!" ñárrimaku, muñsā dupaturi usuyari merā gáme wapikuráko.

16 ñgū irire ñamuduabirimaku, sugu o pérarē siiu, dupaturi ñgū paro waaka! ñgūsā péurogue ñgū murē ñerō irideare wereka! Irasiriro Marípuya wereníri gojadea púgue dorederosúta pérā o urerā iri ñerō

irideare wererire pédero p̄ur̄a: “Diayeta irasū waabu”, ãr̄i mas̄rākuma.

17 Murē ñerō iridi īgūsā péurogue ãmud̄abirimakū, ãār̄ipererā yure b̄remurā merā nerē, īgūsārē īgū ñerō irideare wereka! īgūsā péuroguedere ãmud̄abirimakū ïārā, īgūrē: “Mar̄pure b̄remubi, o romano marā op̄ure ñegū niyeru wajaseabosarimasū irirosū ãār̄imi”, ãr̄i ïāka!

18 ’Diayeta m̄sārē werea. M̄sā Mar̄p̄u ãm̄gasigue ãār̄igū dorerosūta: “I ãm̄aguere ãsū waabirikōāburo”, ãr̄imakū, irire waabirimakū irigukumi. M̄sā īgū dorerosūta: “I ãm̄aguere ãsū waaburo”, ãr̄imakū, irire waamakū irigukumi.

19 ’Gajidere m̄sārē werea. M̄sā p̄erā s̄rosū gūñarī merā: “Ãsū Mar̄p̄ure s̄er̄erā!” ãr̄imakū, Ȳp̄u ãm̄gasigue ãār̄igū m̄sā s̄er̄erōsūta irigukumi.

20 P̄erā, o urrerā yure b̄remurā nerēmakū, yude īgūsā watopegue ãārā, ãr̄imi Jesús.

21 Irasū ãr̄imakū péḡu, Pedro Jesús p̄ero ejanugā, ãsū ãr̄i s̄er̄enami īgūrē:

—Ȳu Op̄u, ¿diík̄gora yaaḡu yure īgū ñerō irimakū kātigukuri? ¿Su mojōma pere gaji mojō Peru p̄er̄ebejarigora īgū yure ñerō irimakū kātigukuri? ãr̄imi.

22 Jesús īgūrē yujumi:

—“Su mojōma pere gaji mojō Peru p̄er̄ebejarigora īgū yure ñerō irimakū kātigukoa”, ãr̄ibirkōāka! īgū ñerō irinarikū kātika! ãr̄imi.

Jesús suḡu moâboerimasū īgū merāmū ñerō irideare kātid̄abi keori merā buuedea

23 Irasū ãr̄i odo, keori merā buemi ḡare Jesús:

—Irasiriro Marīph ūmugasigue ãārīgū ūgūyarārē doreri ãsū ãārā. Sugū opū ūgūrē moāboerimasārē ūgūsā ūgūrē wajamorirē wajaridorekumi.

24 Ūgūsā ūgūrē wajamorirē ūmunugāripoe gajerā ūgūyarā sugū wáro wajamogūrē ūgū puro ãākuma.

25 Ūgū wajamorirē wajarimasibirimakū ūgū, ūgū opū ūgūyarārē: “Ūgūrē, ūgū marāpore, ūgū pūrārē ūgū opari ãārīpereri merā gajerāguere duarā waaka!” ãārkumi. “Irasirigū ūgūsārē duari waja merā ūgū yure wajamorirē wajaripekōāgukoa”, ãārkumi.

26 'Irasū ãārīmakū pégu, wáro wajamogū gapū ūnadukupuri merā ejamejā, ūgū opure buro sērēkumi: “Yūka opū, guare gajerāguere duabirikōāka! Yūka dapa! Bopoñaka yure! Murē yū wajamorī ãārīpererire wajaripekōāgukoa”, ãārkumi.

27 'Irasū ãārīmakū pégu, ūgūrē bopoñarī merā ūgū, ūgūrē wiukumi. “Ūgū wajamodea pereakōāa”, ãārī, irire kātipeokōākumi.

28 Ūgū irasiriadero purū, wáro wajamodi waa, gajigu ūgū merāmu ūgū opure moāboerimasārē bokajumi. Ūgū merāmu gapū ūgūrē mérōgā wajamokumi. Ūgūrē bokajagu, mata ūgūya wánugūrē buro ūneā: “Murīgora, yure mu wajamorirē wajaripurumuka!” ãārkumi.

29 Ūgū irasū ãārīmakū, ūgū merāmu gapū ūnadukupuri merā ejamejā, ūgūrē buro sērēkumi: “Yūka dapa! Bopoñaka yure! Murē yū wajamorī ãārīpererire wajaripekōāgukoa”, ãārkumi.

30 Ūgū buro sērēmakū pékeregū, ūgūrē yujubirkumi. Irasirigū ūgūrē peresugue

iridorekumi. “Y_ure īgū wajamorīrē wajaripeo-makāgue wiuka!” ārīkumi.

³¹ W_uro wajamodi īgūrē mérōgā wajamogūrē irasirimakū īārā, gajerā moāboerimasā buro bujawereri merā īgū iriadea āārīpererire īgūsā opure wererā waakuma.

³² Irire pēgu, īgūsā opu w_uro wajamodire siiu, āsū ārīkumi: “M_u ñetaria. M_u y_ure buro sērēmakū, mu y_ure wajamodeare kātipeokōābu.

³³ Y_u irasirikerepuru, mu gapu mu merāmūrē īgū mūrē mérōgā wajamodeare kātibirayuro. Mu y_ure wajamodeare y_u kātiderosūta īgū mūrē wajamod-eadere mu kātimakū õātariboakuyo. ¿Nasirigu īgūrē bopoñabirari mu?” ārīkumi.

³⁴ Irasū ārī odo, īgū merā buro guagu, īgūrē peresu irikumi buro wajamoādoregu. īgū wajamorīrē wajaripeobi neō wiribirikumi, ārī weremi Jesús.

³⁵ Puru āsū ārīnemomi:

—Y_upu ûmugasigue āārīgū mu_sārē irasūta wa-jamoāgukumi, mu_sāyarā īgūsā mu_sārē ñerō irideare mu_sā õārō merā kātibirimakū, ārīmi.

19

*Jesús masakare: “Mu_sā marāposā nomerē béobirikōāka!” ārī buedea
(Mr 10.1-12; Lc 16.18)*

¹ Jesús irire wereadero puru, Galilea nikūgue āārādi g_ua īgū buerā merā Judea nikūgue waa, dia Jordán wāikadiya gaji koepugue waami.

² Irogue waamakū īārā, wárā masaka īgūrē thyama. Irasirigu irogue pūrīrikurārē taumi.

3 Irasirimakũ ñärã, suräyeri fariseo bumarã Jesú斯 puro eja, ïgãrẽ ñerí ïgã werenímakũ iriduarã, sérëñama:

—¿Sugã masaku ïgã gãämerõ ïgã marãpore bémakã, marã doreri ãärríkuri? ãrîma.

4 Jesú斯 ïgãsärẽ yujumi.

—¿Maríphya werenírõ gojadea pürẽ buebiriri musã? Åsû ãrî gojasüdero ãärríbá: “Neõgoraguere Maríph i ûmûrẽ irigu, ûmû, nomeõ iridi ãärrími”, ãrî gojasüdero ãärríbú.

5 Åsû ãrî gojanemosüdero ãärríbá doja: “Sugã ûmû ïgã pagusâmararẽ wiri, ïgã marãpo merã ãärrígukumi. Irasirirã ïgãsã pérã ãärríkererã, Maríph ïürõ su dupata irirosû ãärríkuma”, ãrî gojasüdero ãärríbú.

6 Irasirirã pérã irirosû ãärríbema. Su dupata irirosû ãärrîma. Maríph ïgãsärẽ su dupata irirosû ãärrímakã iridero puru, gajigã ïgãsärẽ gâme bémakã iribirikõärõ gãämea, ãrîmi Jesú斯.

7 ïgã irasû ãrîmakã pérã, fariseo bumarã sérëñama doja:

—Mu irasû ãrîkerepuru, Moisés gapu åsû ãrî gojadi ãärrími: “Sugã ïgã marãpore bêoduagã: ‘I waja merã muře bêoa’, ãrî gojari pürẽ sîrõ gãämea”, ãrî gojadi ãärrími. ¿Nasirigu irasû ãrî gojayuri? ãrîma.

8 Jesú斯 ïgãsärẽ yujumi:

—Musã ñeküsâmarã Maríph dorerire iriduabirimakã ïágã: “Musã marãposã nomerẽ bêomasña”, ãrî gojadi ãärrími Moisés. ïgã irasû ãrî gojakerepuru, neõgoragueta Maríph musã marãposã nomerẽ bémakã gãämebiridi ãärrími.

9 Mħasārē werea. Sugo marāpkugħu gajigħu merā ñerō iribirikerepħar, igo marāpu gapu igore béo, gajegore marāpokugħu, igo merā ñerō irigħu yámi. Gajigħu béodeore marāpokugħude igo merā ñerō irigħu yámi, ārīmi.

10 ļgħu irasū ārīmakħu pérā, għu ļgħiż buerā ārību:
— ļgħisā marāposa nomer ē béo, gajego merā āārīmakħu ðābea. Irasirirā marāpo marīmakħu ðābokoa, ārību.

11 Jesús għare yujhumi:
— Āārīpererā masaka marāpo, o marāpu marīräta āārībokatfūbirikuma. Marīpu marāpokħdorebirinerā, o marāpkħudorebirinerā dita bokatfūmasiema.

12 Surāyeri īma marāpokħumasibema. ļgħisā watopegue surāyeri īma deyoarāgueta poyarimasā āārīnerā nomer ē marāpokħumasibema. Masaka gajerā īma marē marāpokħumasibirimakħu yáma. Gajerā īma, Marīpu īmiegasigue āārīgħu ļgħayrar ē doregħuya direta iriduwarā marāpokħbema. Irasirirā marāpo, o marāpu marīräta āārībokatfūduwarā, āsūta āārīn kōdaburo, ārīmi Jesús.

*Jesús majjra āārīburire Marīpu re sēr ċebosadea
(Mr 10.13-16; Lc 18.15-17)*

13 Puru masaka majjira ē Jesús pħro ājjama, ļgħisārē napeo, Marīpu re ļgħisāya āārīburire sēr ċebosadorerā. ļgħisā ājjamakħu īarrā, għu ļgħiż buerā ļgħisārē bokatfir: “Igħiġi garibobirkōka!” ārību.

14 Jesús gapu għare ārīmi:
— Majjra yu pħrogħe aariburo. Kāmut abirkōka ļgħisārē! Īmiegasigue Marīpu ļgħayrar ē dorerogue

ãārīmurā, ñisā majīrā yare usuyari merā bokatīñeärā irirosū ãārīma, ãrīmi.

15 Irasirigu majīrārē ñapeo, Marīpure īgūsāya ãārīburire sērēbosa odo, gajerogue waakōāmi doja.

Sugʉ maamʉ wári doeberi opagʉ Jesú斯 merā werenídea

(*Mr 10.17-31; Lc 18.18-30*)

16 Purʉ sugʉ maamʉ Jesú斯 purogue eja, īgūrē sērēñami:

—Óāgʉ buegu, yʉ ûmʉgasigue perebiri okari opadʉagu, ¿Ñeéno õārīrē irigʉkuri? ãrīmi.

17 Jesú斯 īgūrē ãrīmi:

—¿Nasirigu yare: “Óāgʉ ãārā”, ãrīrī? Marīpu sugʉta õāgʉ ãārīmi. Mu ûmʉgasigue perebiri okari opadʉagu, Marīpu dorerire irika! ãrīmi.

18 Ígū irasū ãrīmakʉ pégu, maamʉ ãsū ãrī sērēñami doja:

—¿Dií gapure irigʉkuri? ãrīmi.

Jesú斯 īgūrē yujami:

—Masakare wējēbirikōāka! Gajigu marāpo merā ñerō iribirikōāka! Yajabirikōāka! Gajerāyamarē ãrigatori merā werebirikōāka!

19 Mapʉ, mapore goepeyari merā buremuka! Mu basi maîrōsūta mu puro ãārīrārē maïka! ãrīmi.

20 Ígū irasū ãrīmakʉ, maamʉ Jesúre ãrīmi doja:

—Iri doreri ãārīpererire majīgʉgueta neō tarinʉgābiribʉ yʉ. ¿Ñeéno dʉyari, yare yʉ irinemoburi? ãrīmi.

21 Jesú斯 īgūrē ãrīmi:

—Mu, Maríph ūrō ūgū dorerire iripeoduagū, mu oparire duagū waaka! Mu duadea wajare boporārē sīka! Irasirigū ūmugasiguere wári ūrī opagukoa. Irasiri odo, yu merā aarika! ūrīmi.

²² Ūgū irasū ūrīmakū pégū, maamū ūgū wári oparire maīsīā, buro bujawereri merā waakōāmi.

²³ Ūgū bujawereri merā waamakū ūgū, Jesús guare ūgū buerārē ūrīmi:

—Diayeta mūsārē werea. Wári doe biri oparārē Maríph ūmugasigue ūrī ūgūyarārē doreroguere waamakū diasagoráa.

²⁴ Mūsārē dupaturi werea. Camellu awiru gobegārē ūnjātariweremasibirkumi. I nemorō wári doe biri opagūre Maríph ūgūyarārē doreroguere waamakū diasáa, ūrīmi.

²⁵ Ūgū irasū ūrīmakū pérā, gū ūgū buerā pégūka, ūsū ūrī gāme sērēñabu:

—Iro merē, ¿noā gapu Maríph tausūmurā ūgū purogue waamurā ūrībokuri? ūrību.

²⁶ Jesús guare ūā, ūrīmi:

—Masaka ūgūsā basi ūgūsā iriri merā Maríph purogue waamasibema. Maríph dita masakare ūgū puro ūrīmurā waamakū irimasīmi. ūrīpererire irimasīmi, ūrīmi.

²⁷ Ūgū irasū ūrīmakū pégū, Pedro ūgūrē ūrīmi:

—Gū Opu, gū mūrē tuyarā, ūrīperereri gū opadeare pípeokōābu. Irasirirā gū gapu, ¿ñeénorē oparākuri? ūrīmi.

²⁸ Jesús guare ūsū ūrī yujūmi:

—Diayeta mūsārē werea. I ūmū peredero puru ūrīperereri maama gorawayuripoe yu ūrīpererā ūgū ūmugasasi gosewasirirogue Opu doarogue

doaghko. Yu iro doamakh, musade yure tuyara, pe mojoma pere su gubu Peru perebejari opara doarigue doarako. Irasirira musa Israel bumarare pe mojoma pere su gubu Peru perebejari buri marare dorerako.

²⁹ Yu mera wara, igusaya wiirire, igusa paghpurare, paghsamarare, purare, igusaya pooerire pipeora, wari ðariwajatarakuma. igusa iro dupuyuro opaderosu cien nemoro opanemorakuma. Irasu ðarimakh Mariph mera perebiri okari oparakuma.

³⁰ Wara daporare opara ðarira, puruguere ubu ðarira dujarakuma. Wara daporare ubu ðarira gaph, puruguere opara ðarirakuma, ari weremi Jesús guare igu buerare.

20

Jesús igui pooe moārā keori merā buuedea

¹ Irasirigh dupaturi Jesús keori mera buemi doja:

—Mariph ûmugasigue ðarigu iguyarare doreri ãsu ðara. Sugh igui pooe oph boyodujimejärripoe iguya pooere moāmurare siiugh waakumi. Æsu ðarikumi:

² “Sunh moāri waja suti niyeru ti wajarigura”, ðarikumi igusare. Purh igusare iguya pooegue moādoregu iriukumi.

³ Purh goeripoe dupuyuro nueve hora ðarimakh, makh dekogue waa, gajera moāri opamerare bokajakumi.

4 Ígūsārē bokaja, ārīkumi: “Mūsāde yaa pooere moārā waaka! Keoro wajarigūra”, ārīkumi. Irasirirā Ígūya pooegue moārā waakuma.

5 Purū pooe opū goeripoe āārīmakū, ñamika tres hora āārīmakādere gajerārē moādorekumi doja.

6 Purū ñamikague cinco hora āārīmakū, makā dekogue waakumi doja. Irogue eja, gajerā moārī opamerārē bokaja, Ígūsārē sērēñakumi: “¿Nasirirā dapagārē moābirikererā doaneākōārī mūsā?” ārīkumi.

7 “Neō sugū għare: ‘Moārā waaka!’ ārībirami”, ārī yuġukuma. Irasirigū pooe opū Ígūsārē: “Mūsāde yaa pooere moārā waaka! Keoro wajarigħura”, ārīkumi. Irasirirā Ígūsāde Ígūya pooere moārā waakuma.

8 ’Abe ñajāripoegue āārīmakū, pooe opū Ígūya pooere siiu moāgħarē āsū ārīkumi: “Moārārē siiu, moārā ejatūnun erārē wajaripħorori, Ígūsā ejaburi dupuyuro ejanerārē wajari odo, ejapħororianerārē wajaritūnuka!” ārīkumi.

9 Irasirigū, cinco hora āārīmakū moānugħānerārē sunū moārī wajataropā suti niyeru ti wajarikumi.

10 Ígū irasū wajirimakū īārā, moāpħororianerā: “Għa gapure Ígūsā nemorō wajarigħukumi”, ārī għuñadikuma. Ígūsādere sħrosūta wajarikōākumi.

11 Irasū wajirimakū īārā, pooe opū merā gua, Ígūrē ārīkuma:

12 ‘Ísā għa purugue ejanerā gapu su horata moāama. Għa gapu sunnū õārō moāneākōābuh. Buero abe asiripoe moābuh. Għa irasū moāneākerepħu, sħrosū wajarikōābuh mu”, ārīkuma.

13 Ígūsā irasū ārīmakū pégħu, pooe opū gapu sugħu Ígūsā watope āārīgħurē ārīkumi: “Yu merāmu, yu

m̄arē ñerō iriḡa meta yáa. Ȳa m̄arē: ‘Suti niyeru ti wajariḡra’, ãr̄imak̄ péḡa: ‘Jáa’, ãr̄ab̄a m̄a. Irasiriḡa ȳa ãr̄aderosūta m̄arē keoro wajariab̄a.

¹⁴ Irasiriḡa ȳa wajariadeare ãi, waakōāka! Íir̄e m̄a p̄urugue ejadidere m̄arē wajariaderopāta wajariiḡra.

¹⁵ I yaa niyeru ãārā. Irasiriḡa ȳa gãāmerō wajari-masña. Gajerärē ȳa õärō s̄imak̄ ïáḡa, ¿ȳare ïāturiri m̄a?” ãr̄ikumi pooe op̄a.

¹⁶ I keori ãr̄irōsūta Maríph̄ ïḡuyarā ãār̄ip̄orinerärē, ïḡasā p̄uru ïḡuyarā ãār̄irādere s̄urosū õärīrē s̄iḡukumi, ãr̄i weremi Jesús ḡhare.

*Dupaturi Jesús ïḡa boaburire weredea
(Mr 10.32-34; Lc 18.31-34)*

¹⁷ Jesúz Jerusalén waarí maague waagú, ḡhare pe mojōma pere su gubu peru p̄erēbejarā ïḡa buerärē gajerā péberogue siiuwāgā, ãr̄imi:

¹⁸ –Óärō péka! Marí Jerusalégue waara yáa. Irogue ȳa ãār̄ipererā t̄iḡa, paía oparāguere, irasū ãār̄imak̄ Moisés gojadea buerimasāguere wiasūḡukoa. ïḡasā ȳare: “Boaburo”, ãr̄irākuma.

¹⁹ Irasirirā judío masaka ãār̄imerāguere ȳare wiārākuma. ïḡasā ȳare b̄arida, t̄arā, curusague pábiatú wējērākuma. ïḡasā ȳare wējēadero p̄uru, urenuwaaró merā masāḡukoa, ãr̄imi Jesús.

*Santiago, Juan pago Jesúre s̄erēdea
(Mr 10.35-45)*

²⁰ P̄uru Zebedeo marāpo igo p̄urā Santiago, Juan merā Jesús p̄urogue eja, ïḡarē s̄erēbo ñaduk̄apuri merā ejamejāmo.

²¹ Igo irasirimak̄, Jesús igore s̄erēñami:

—¿Ñeénorē gāāmerī mʉ? ãrīmi.

Igo īgūrē yʉjʉmo:

—Mʉ, Opʉ ñajāgʉ, ïsā yʉ pūrā pērārē mʉ merā doremurā sóoka! Sugure mʉ diaye gapʉ, gajigure kúgapʉ doadoreka! ãrīmo Jesúre.

²² Igo irasū ãrīmakʉ pégu, Jesús igo pūrārē ãrīmi:

—Mʉsā yʉre sérērīrē pémasíbea. Yʉ buro ñerō tarigʉko. ¿Yʉ ñerō tarirosū mʉsāde ñerō tarirā, bokatiürākuri? ãrīmi.

Ígūsā yʉjʉma:

—Bokatīükōärākua, ãrīma.

²³ Jesús Ígūsārē ãrīmi:

—Diayeta ãärā. Yʉ irirosū mʉsāde ñerō tarirākua. Yʉ gapʉ mʉsārē yʉ diaye, kúgapʉ doamurārē beyemasíbea. Yʉpu ámusiadi ãärīmí irire. Irasirirā Ígū beyenerā dita yʉ diaye, kúgapʉ doarākuma, ãrīmi.

²⁴ Gua pe mojōmarā Ígū buerā gapʉ Santiago, Juan Ígūsā Jesúre sérērīrē pérā, Ígūsā merā guabʉ.

²⁵ Gua guamakʉ ïágʉ, Jesús ãärīpererārē gʉare siiu neeō, ãsū ãrī weremi:

—I nikū marā oparā Maríphure buremumerā gapʉ Ígūsāyārārē dorera, turaro merā dorema. Ígūsā doka marāde irasūta dorema. Irira masāa mʉsā.

²⁶ Mʉsā tamerā Ígūsā irirosū iribirikua. Mʉsā watopeguere opʉ ãärīduagu, mʉsārē moāboegʉ irirosū ãärīburo.

²⁷ Sugʉ mʉsā watopegue ãärīgū, gajerā nemorō ãärīduagu, moāboegʉ irirosū ãärīburo.

²⁸ Yʉde irasūta ãärā. Yʉ ãärīpererā tīgʉ masaka yʉre iritamuburo, ãrīgʉ meta aaribá. Yʉ gapʉ Ígūsārē iritamugʉ aaribá. Irasirigʉ wárā masakare

yu boari merā īgūsā ñerō iridea wajare wajari-bosagħ aarigá iribħu, ārīmi Jesú斯 guare.

*Jesús pērā koye īāmerārē taudea
(Mr 10.46-52; Lc 18.35-43)*

29 Pūru Jericógue āārānerā għa wirimakħ, wárā masaka Jesúre tuyama.

30 Għa waarí maa tħro, pērā koye īāmerā doama. Jesú斯 iro tariwāgārīrē péñarā āsū ārī gainíma:

—Għa Opu, David parāmi āārīturiagħu, guare bopoñaka! ārīma.

31 Īgħijsā irasū ārī gainimakħ, masaka gapu īgħijsār: “Toeaka!” ārīma. Īgħijsā irasū ārīkerephu, īgħijsā gainiādero nemorō gainínemoma:

—Għa Opu, David parāmi āārīturiagħu, guare bopoñaka! ārīma.

32 Īgħijsā irasū ārīmakħ pé, Jesú斯 dujanugħāja, īgħijsārē siiu, āsū ārī sérēñami:

—¿Neénorē yu mħsārē irimakħ għāġi? ārīmi.

33 —Għa Opu, guare koye īāmakħ irika! ārī yujiġi ma.

34 Īgħijsā irasū ārīmakħ, Jesú斯 īgħijsārē bopoñha, īgħijsāya koyere moāñami. Īgħi moāñamakħta, īħakō āma. Irasirirā Jesúre tuyama.

21

*Jesús Jerusalēgue ejadea
(Mr 11.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)*

1 Għa Jesú斯 merā Jerusalēgue ejaburo dupuyuro Betfagé wālkuri makāgue ejapu roribu. Betfagé, buúru Olivos wālkuri buúru pħarri āārīb. Jesú斯 irogue ejagħu, għa merāmarā pērārē

2 ãsū ãrī iriumi:

—Si makā marī bokatīrō ãārīrī makāgue waaka! Irogue ejarā, burra īgūsā sianúadeore majīgū merā bokajarāko. īgūsārē bokajarā, īgūsā siadeadare kura, ãīrika!

3 Mūsārē: “¿Nasirimurā īgūsārē kurari?” ãārīmakū pérā: “Marī Opū gāāmeami. Dapora wiagukumi doja”, ãīka! ãrī iriumi.

4 Ire irasū irigu, Marīpuya kerere weredupuyudi gojaderosūta irimi. ãsū ãrī gojadi ãārīmí:

5 Jerusalén marārē ãsū ãrī wereka: “Mūsā Sión* marā ïāka! Mūsā Opū mūsā pūrogue mūsārē iritamugū aarími.

Ubu ãārīgú irirosū burra majīgū weka peyawāgārimi”, ãrī gojadi ãārīmí. [⊕]

6 Irasirirā Jesús iriuanerā iri makāgue waa, īgū ridoreaderosūta iriñurā.

7 Burrore, pago merā Jesús pūrogue ãījamakū, guaya surí wekamarē túwea, īgūsā weka peobu. Gua irasiriadero pūru, Jesús, majīgū wekague marībejami.

8 Mūrībeja, Jesús Jerusalēgue peyawāgāmakū ïārā, masaka wárā īgūsāya weka sāñarī suríre túwea ãī, īgū waarí maarē sēōpídupuyuma īgūrē buremurā. Irasū ãārīmakū, gajerā yuku dūpūri pūrikurire diti ãī, maarē pídupuyuma, īgū waarí maa õārī maa ãārīburo, ãrīrā.

9 Irasirirā īgū dupuyuro waarā, īgū pūru tuyarā ãsū ãrī gainíma:

* **21:5** Zacarías 9.9: Iripoegue marā Jerusalén wāikuri makārēta “Sión” ãrīnerā ãārīmá. [⊕] **21:5** Zac 9.9

—Opu David parāmi ããrīturiagure ushyari srā!
 ñī Marīpu marīrē taugu iriudi õārō aariburo.
 Marīpure: “Óātaria mu ããrīpererā Opu ûmugasigue
 ããrīgū”, ãārī, ushyari srā! ãārīma.

10 Jesús Jerusalēgue ejamakū, irogue ããrīrā
 ñāgūkapereakōama. Wáārā ïgüssā basi ãsu ãārī gāme
 sērēñama:

—¿Noā ãārīrī ñī? ãārīma.

11 Gajerā masaka yujuma ïgüssārē:

—ñī Marīpuya kerere weregu Jesús wāïkugu
 ãārīmi. Galilea nikūma makā Nazaretmu ãārīmi,
 ãārīma.

*Jesús Marīpuya wiigue duarārē béowiudea
 (Mr 11.15-19; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)*

12 Puru Jesús Marīpuya wiigue ñajāmi. Ñajāa,
 doebiri duarārē, ïgüssā duarire wajarirādere boka-
 jagu, ïgüssārē béowiumi. Niyeru gorawayurimasāya
 niyeru sānārī kūmārīrē yomeéwiunokōami. Bujare
 dua doanīrāya doarpērīdere irasūta irimi.

13 ïgüssārē ãsu ãārīmi:

—Marīpu ïguya werenīrī gojadea pūgue ãsu ãārīdi
 ãārīmi: “Yaa wii, yure buremurā yure sērērī wii
 ãārā”, ãārīdi ãārīmi. Musā gapu yajarimasāya wii
 irirosū ãārīmakū yāa, ãārīmi.

14 Jesús Marīpuya wiigue ãārīripoe koye ñāmerā,
 waamasāmerāde ïgu parogue ejama. ïgüssā ejamakū
 ñāgū, ïgüssārē taumi.

15 Paā oparā, Moisés gojadeare buerimasā gapu
 ïgu turari merā iri ñāmumakū ñārā, iri wiigue majīrā
 ñāgūrē: “Opu David parāmi ãārīturiagu ñātaria mu”,
 ãārī gainīmakū péra, ïgu merā guama.

16 Irasirirā Jesús ãsu ãārīma:

—¿Līsā majīrā ãrīrīrē péri mʉ? ãrīma.

Jesús yʉjʉmi:

—Péa. ¿Marīphya werenírī gojadea pūrē ire buebiriri mʉsā? Åsū ãrī gojasūdero ãärībʉ:
Mʉ majīrārē, mirīrāgārē õärō ʉsuyari merā mʉrē
bayapeomakʉ iribʉ, ãrī gojasūdero ãärībʉ,
ãrīmi Jesús īgūsārē.¹⁵

17 Irasū ãrī odo, īgūsārē béowāgā, Betania wāikʉri makāgue waakōāmi. Irogue eja, kārīmi.

*Jesús higueragʉre ñaīnʉgāmakʉ iridea
(Mr 11.12-14, 20-26)*

18 Gajinʉ boyoripoe Jesús Jerusalégue goedujáagʉ, ʉaboakōāmi.

19 Irasū ʉaboagʉ, maa tʉro nídi higuera wāikʉdire īāgʉ, irigʉ dukare ãmagʉ waadimi. Duka marībʉ irigʉ gapʉ. Pūrī dita ãärībʉ. Duka marīmakʉ īāgʉ, Jesús åsū ãrīmi:

—Igu yuku neō dupaturi dukakabirikoa, ãrīmi.

Ígū irasū ãrīrī merāta, irigʉ ñaīnʉgākōābʉ.

20 Irigu irasū waamakʉ īārā, gʉa īgʉ buerā īāgʉkakōābʉ.

—¿Nasiriro mata irigʉ ñaīakōārī? ãrī sērēñabʉ Jesúre.

21 Jesús gʉare yʉjʉmi:

—Diayeta mʉsārē werea. Mʉsā: “Marīphå åsū irimasibirkumi”, ãrī gūñarō marīrō īgūrē baremurā, yʉ irigʉre ñaīmakʉ iriaderosū mʉsāde irimasirākhoa. Irigʉre yʉ iriadero nemorō diasarire irimasirākhoa. Irasirirā Marīphare: “I buúrure dia wádiyague béoka!” ãrīmakʉ, mʉsā ãrīrōsūta waarakhoa.

¹⁵ **21:16** Sal 8.2

22 Musā Marīphre buremurī merā sērēmakū, musā sērērōsūta Marīphu musārē irigukumi, ārīmi Jesús.

*Judío masaka oparā Jesúre: “¿Noā mūrē doreri?”
ārī sērēñadea
(Mr 11.27-33; Lc 20.1-8)*

23 Phrh Jesús Marīphya wiigue ñajāmi. Igū irogue bueripoe paía oparā, gajerā judío masaka mūrā Igū purogue waa, igārē sērēñama:

—¿Noā mūrē doreri, mu irire irasirimakū? ¿Noā mūrē: “Āsū irika!” ārīrī? ārīma.

24 Jesús Igūsārē yujumi:
—Yude musārē sērēñagura. Musā yujumakū, yude musārē yujugura.

25 Juan masakare deko merā wāiyemakū, ¿noā Igūrē wāiyedoregu iriuri, Marīphu, o masaka? ārīmi.

Igū irasū ārīmakū pérā, Igūsā basi āsū ārī gāme wereníma:

—¿Naásū ārī yujurākuri marī? “Marīph Juārē doredi āārīmí”, marī ārīmakū, Jesús marīrē: “¿Nasirirā Igū weredeare buremubiriri musā?” ārībokumi.

26 Ārīpererā masaka: “Juan Marīphya kerere weredupuyudi āārīmí”, ārī gūñama. Marī: “Masaka Juārē wāiyedorenerā āārīmá”, ārīmakū, masaka marī merā guabokuma, ārīma.

27 Irasirirā Jesúre āsū ārī yujuma:
—Juārē wāiyedoredire gúa masibe, ārīma.
Igūsā irasū ārīmakū, Jesús Igūsārē ārīmi:
—Musā yure: “¿Noā mūrē irire iridoreri?” ārī sērēñadeare yude musārē yujubea, ārīmi.

Jesús sugu pūrā pérā keori merā buedea

28 Jesús irasū ãrī odo, īgūsārē keori merā buemi:
—¿Naásū ãrī gūñarī, yu ãsū ãrī weremakū pérā?
Sugū pérā pūrā opakumi. Sugure ãsū ãrīkumi:
“Maku, igui otedea pooegue moāgū waaka!”
ãrīkumi.

29 “Waabea”, ãrī yujukumi. Puru: “Waagura”, ãrī
gūña, pooegue moāgū waakumi.

30 Puru īgūsā pagū gajigū īgū magū puro
waakumi. īgū ãrāderosūta īgūdere: “Pooegue
moāgū waaka!” ãrīkumi. īgū: “Jáu”, ãrīkeregū,
waabirikumi.

31 ¿Nií gapū pagū dorerire iriyuri? ãrī sērēñami
Jesús.

—Ígū moādorephororiadi gapū iriyupū, ãrī yujuma.

Ígūsā irasū ãrīmakū, Jesús ãrīmi:

—Muśārē diayeta werea. Muśā romano marā
opure niyeru wajaseabosarimasārē, ūma merā
gāmebira wajatarimasā nomerē: “Ñerā ãärīma”,
ãrīkerephurū, īgūsā gapū muśā nemorō Marīpū
īgūyarārē doreroguere waarakuma.

32 Juan masakare wāiyedi muśārē: “Ãsū irika,
Marīpū dorerire irirā!” ãrī buegū aarikerephurū,
muśā īgū buerire neō būremubiribū. Íisā ro-
mano marā opure niyeru wajaseabosarimasā,
ūma merā gāmebira wajatarimasā nome gapū īgū
buerire pérā, irire būremuma. Ígūsā irasirimakū
íäkererā, muśā gapū muśā ñerō iririre būjawere,
muśā gūñarīrē neō gorawayubiribū. Ígū buerire
neō būremubiribū, ãrīmi Jesús.

*Jesús ñerā moārā keori merā buedea
(Mr 12.1-12; Lc 20.9-19)*

33 Jesú dupaturi ãsū ãrī werenemomi:

—Gaji keori merā yu weremakū péka doja! Sugu masaku ūguya nikûrē pooe opakumi. Iri pooere iguidarire otekumi. Ote odo, iri pooe tûrore sârîsâkôâkumi. Iro ûtâyegue igui kûrabipiri gobere irikumi. Wii ûmarî wiigârê irikumi, iri pooere korerâ õärô ïä koreburo, ãrîgû. Irasiri odo, gajerârê iri pooere wayukumi. “Yaa oteri dûkare deko merâ sîrâkao, yu mûsârê iri pooere wayuri waja”, ãrîkumi. Irasû ãrî odo, gajerogue waakôâkumi.

34 Puru igui ñíripoe ejamakû, ïgûrê moâboerârê ûguya pooere moârâ pûrogue ïgûya oteri dûkare deko merâ sêrêdoregu iriukumi.

35 Iri pooere moârâ gapu ïgû iriuannerâ irogue ejamakû ïârâ, ïgûsârê ñerô irikuma. Sugure buro pá, gajigûre wéjë, gajigûre ûtâyeri merâ deakuma.

36 ïgûsâ irasiriadeare pégu, iri pooe opu gajerâ ïgûrê moâboerârê ïgû iriupûrorianerâ nemorô iriukumi. ïgûsâ ejamakû ïârâ, iri pooere moârâ ïgûsâdere irasûta ñerô irikuma doja.

37 ’ïgûsâ irasiriadero puru, pooe opu ïgû magûrê iriukumi. “Yu magû gapure bûremurâkuma”, ãrî gûñadikumi.

38 Iri pooere moârâ gapu ïgû magû ejamakû ïârâ, ïgûsâ basi ãsû ãrî gâme wereníkuma: “Ií puruguere i pooere opabu ãärîmi. ïgûrê wéjekôârâ! Irasirirâ marî basi i pooere oparâkao”, ãrîkuma.

39 Irasirirâ ïgûrê ñeä, pooe tûrogue ãîwâgâ, wéjebéokôâkuma, ãrîmi Jesú.

40 Irasû ãrî odo, judío masaka oparârê sêrêñami:

—Iri pooere moârâ ïgû magûrê wéjeadero puru, pooe opu irogue ejagu, ¿nasirigu kuri ïgûsârê? ãrîmi.

41 Ígūrē yūjuma:

—Ígūsā ñerārē bopoñarō marīrō wējēkōāgukumi. Purū gajerārē ígūya pooere wayugukumi. Ígūsā gapū ígū igui oteri dukare deko merā ígūrē sīrākuma, ãrīma.

42 Ígūsā irasū ãrīmakū, Jesús ãsū ãrīmi ígūsārē:

—¿Mūsā Marīpuya werenírī gojadea pūrē ire buebiriri? ãsū ãrī gojasūdero ãärībú:

Suye ùtāye wii iririmasā ígūsā béoadeaye merā gajigū gapū õārō turari wii irigukumi.

Marīpū irasiridi ãärīmí. Marī ígū irasirideare ïärā: “Óātaria”, ãrī gūñáa, ãrī gojasūdero ãärībú. *

43 Irasirigū mūsārē werea yū. Marīpū ígūyarārē dorerogue ãärīmurārē ígū õārī sīrīrē mūsārē sībirikumi. Mūsārē ígū sīboadeare gajerā ígū dorerire irirā gapure sīgukumi.

44 Sugū i ùtāye weka meémejāgū, mutākōāgukumi. I ùtāye gapū ígū weka meébejaro, ígūrē õārī pogagāgue meémutübéokōārokaoa, ãrīmi Jesús. ((Jesús i keori merā weregū: “Sugū yure gāāmebi wajamoāsūgukumi”, ãrīgū irimi.))

45 Paía oparā, fariseo bumarā iri keori merā Jesús irasū ãrī weremakū pérā: “Marīrē ãrīgū irasū ãrīkumi”, ãrīñurā.

46 Irasirirā ígūrē ñeādhuadiñurā peresu irimurā. Irasū ñeādhuakererā, ãsū ãrī gūñañurā: “Masaka Jesúre: ‘Marīpuya kerere weredupuyugū ãärīmi’, ãrīma”, ãrīñurā. Irasirirā ígūsārē güisīā, Jesúre ñeāmasibiriñurā.

22

Jesús sugʉ mojōsiari bosenʉ iriri keori merã buuedea

¹ Jesús dupaturi gaji keori merã īgūsārẽ buen-emomi. Āsū ārīmi:

² —Marīph ūmugasigue āārīgū īgūyarārẽ doreri āsū āārā. Su nikū marā opʉ īgū magū mojōsiari bosenʉ irikumi.

³ Irasirigu opʉ īgūrẽ moāboerārẽ: “Yʉ magū mojōsiari bosenʉ īārā aarika!” īgū ārīnerārẽ si-iudoregu iriukumi. īgūsā siumakʉ īgūsā gapʉ: “Waabea”, ārīkōākuma.

⁴ Irasirigu opʉ gajerā īgūrẽ moāboerārẽ iriukumi doja. “Yʉ siiunerārẽ āsū ārī wererā waaka: ‘Yure moāboerārẽ yaarā wekuare, gajerā yaarā ejorā ðārō diíkurārẽ wējēdoresiabʉ. Ārīpereri yʉ magū mojōsiari bosenʉ baaburi āmu odosiabʉ. Irasirirā: Bosebaarā aarika! ārī wereka īgūsārẽ!’” ārī iriukumi.

⁵ īgū siiunerā gapʉ irire pékererā, bosenʉrẽ īārā waabirkuma. Sugʉ īgūya pooegue waakōā, gajigu īgū moārīrẽ īāgū waakōākumi.

⁶ Gajerā gapʉ opʉre moāboerārẽ ñeā, pá, wējēbéokōākuma.

⁷ īgūsā irasiririre pégu, opʉ bʉro guakumi. Irasirigu īgūyarā surarare iriukumi, īgūsārẽ wējēanerārẽ wajamoādoregu. Irasirirā īgūyarā surara īgūsārẽ wējēpeokōā, īgūsāya makārẽ soebéokōākuma.

⁸ Purʉ opʉ gajerā īgūrẽ moāboerārẽ āsū ārīkumi: “Yʉ magū mojōsiari bosenʉmarē āmusiabʉ. Yʉ siiunerā gapʉ ñerā āārīsīā, aaribirkuma.

9 Irasirirā ãārīpererā makā dekoma maarīgue ãārīrārē mūsā bokajarārē siiurā waaka!” ãrīkumi.

10 Ígū irasū ãrīmakū, Ígūrē moāboerā waa, ãārīpererā Ígūsā bokajarārē: ñerārē, õārārē siiu, opuya wiigue ãiakuma. Irasirirā, Ígū bosenu iriri taribure uturiakōkuma.

11 Puru opu Ígūsārē Íágū ñajāgū, sugure mojōsiari bosenūma suríro sāñabire ïákumi.

12 Irasirigu Ígūrē ãsū ãrī sérēñakumi: “Yū merāmu, ñasirigu mojōsiari bosenūma suríro sāñabirkeregū, ñajāriari mu?” ãrīkumi. Ígū irasū ãrī sérēñamakū pégū, Ígū gapu yujubirkumi.

13 Ígū yujubirimakū Íágū, opu Ígūrē moāboerārē ãsū ãrīkumi: “Íírē ñeā, Ígūya mojōrīrē, guburidere sia, ãi wiria, nañtiärōgue Ígūrē béorā waaka! Irogue bāro pūrīsūgū Ígūya guikare kūrīduútú oregukumi”, ãrīkumi, ãrī weremi Jesús.

14 Irasū ãrī odo, ãsū ãrīnemomi:

—Íí opu keori irirosū Marīpu wárā siiukerepuru, Ígū beyerā gapu mérāgā ãārīma, ãrīmi.

*Romano marā opu masakare niyeru
wajasearire Jesúre sérēñadea*

(Mr 12.13-17; Lc 20.20-26)

15 Jesús irasū ãrādero puru, fariseo bumarā waakōama. Ígūrē weresādharā: “Ígūrē diaye yujubirimakū irimurā ire sérēñarā!” ãrī gāme wereníñurā.

16 Irasirirā surāyeri Ígūsā buerire tāyarārē, Herodeya bumarā merā Jesús purogue iriuñurā. Ígūsā Jesús purogue ejarā, Ígūrē ãrīma:

—Buegu, gūa mu iririkarire masia. Mu ãrīgatoro marīrō werenía. “¿Naásū gūñarī masaka yure?” ãrī

gūñarō marīrō Marīphare diayeta īgūsārē buea. Oparārē, ubu ãārīrādere ãārīpererārē sūrosūta īāa.

¹⁷ Irasirigū għare wereka! ¿Naásū gūñarī mū? Romano marā opa marīrē niyeru wajasearire marī wajirimakū, ¿ðāgorari, o ðāberi? ārīma Jesúre.

¹⁸ Jesú gapu īgūsā īgūrē ñerō iridħarire masīsā, ãsū ārīmi:

—Irigatorikurā ãārā mħasā. ¿Nasirirā yħare ñerō yħejħmakū iridħarri mħasā?

¹⁹ Niyeru tire mħasā romano marā opa re wa-jariburi tire ãīrika! ārīmi.

Īgħi irasū ārīmakū pérā, sunu moārī waja wa-jataropā wajakurri tire ãīāma.

²⁰ Īgūsā iri tire ãijamakū, īgūsārē sērēñami:

—I tiguere, ¿noāya diapu keori, noāya wāi tuuyari? ārīmi.

²¹ —Romano marā opa ya diapu keori, īgħya wāi ta tuuyáa, ārī yħejħma.

Īgħi irasū ārīmakū pégħi, Jesú īgūsārē ãsū ārīmi:

—Iro merē romano marā opa ya ãārīrīrē īgħi rē sīka! Marīphare gapħre Marīphare sīka! ārīmi.

²² Īgħi irasū ārīmakū pérā, pégħuka, īgħi rē piriwāgħākō āma.

Saduceo bumarā, Marīphare boanerārē masūburire Jesúre sērēñadea

(*Mr 12.18-27; Lc 20.27-40*)

²³ Irinurēta surāyeri saduceo bumarā Jesús pħarrogħej ejama. īgħi: “Masaka boanerāgue masābirikuma”, ārī buremurā ãārīmá. Irasirirā Jesúre ãsū ārīma:

²⁴ —Buegħi, Moisés ãsū ārīdi ãārīmí: “Sugħi marāpokħudi pūrā marīkeregħi īgħi marāpore

boawemakū, īgū pagūmū igore dūunorēgukumi. Irasirirā, igo merā īgū pūrākūrā, īgū tīgū dagū pūrā irirosūta āārīrākuma”, ārīdi āārīmī.

25 Iripoegue gūa watopeguere sugū pūrā su mojōma pere gaji mojō Peru pērēbejarā āārīlunanerā āārīmā. īgūsā tīgū gapū marāpokū, pūrā marīgūta boakōāyupū. Irasirigu īgū dagū dokamūta īgū marāpo āārīdeore dūunorēyupū.

26 īgūde īgū tīgū dagū irirosūta pūrā marīgūta boakōāyupū. īgūsā pērā dokamūde pūrā marīgūta boakōāyupū. Irasū dita pūrā marīrāta boaperekōāñurā.

27 īgūsā pūru īgūsā marāpode boakōāyupo pama.

28 īgūsā su mojōma pere gaji mojō Peru pērēbejarā ūma āārīpererā igore marāpokūñurā. Irasirirā boanerā masāmakū, ¿niíno marāpogora āārīgokuri? ārī sērēñama.

29 Jesú īgūsārē yūjūmi:

—Mūsā diaye gūñabea. Marīpuya werenírī gojadeare, Marīpū turaridere masībea.

30 Boanerā īgūsā masādero pūru, īgūsā ūmūgasigue Marīpūre wereboerā irirosū āārīrākuma. Irogure marāpokubirkuma. īgūsā pūrā nomedere nomesubirkuma.

31 ¿Marīpuya werenírī gojadea pūgue boanerā īgūsā masāburire mūsā buebiriri? Åsū ārīdi āārīmī:

32 “Yū Abraham, Isaac, Jacob Opū āārā”, ārīdi āārīmī. Irasirirā īgūsā boanerā āārīkererā, Marīpū merā okarā āārīma. Irasirigu Marīpū okarā Opū āārīmi. Boanerā neō dupaturi masābirikōāmurā Opū āārībemi, ārīmi Jesú.

33 Ígū irasū ãrīmakū pérā, masaka: “Óãrō buemi”, ãrī pégakakõāma.

*“¿Dií gapʉ Marípʉ doreri gaji doreri nemorō ãärīrī?” ãrī sērēñadea
(Mr 12.28-34)*

34 Jesús saduceo bumarārē Ígūsā Ígūrē sērēñanemomasibirimakū iririre pérā, fariseo bumarā nerēma.

35 Irasirigu sugʉ Ígūsā merāmu, Moisés gojadeare buerimasū Jesúre diaye yujubirimakū iriduagʉ, ãsū ãrī sērēñami:

36 —Buegu, ¿dií gapʉ Marípʉ doreri gaji doreri nemorō ãärīrī? ãrīmi.

37 Jesús Ígūrē yujumi:

—Muya yujupūrā merā, mʉ ãärīrikari merā, ãärīpereri mʉ gūñarī merā Marípure mʉ Opure maïka!

38 I doreri, gaji nemorō ãärītarinugārī ãärā.

39 I doreri pʉrʉma ãsū ãrā: “Mʉ basi maïrōsūta mʉ puro ãärīrārē maïka!”

40 Marī i pe dorerire irirā, ãärīpereri Moisés doredeare, Marípuya kerere weredupuyunerā buedeare irirā yáa, ãrīmi Jesús.

*“¿Noā parāmi ãärīturiagʉ ãärīrī Cristo?” ãrī sērēñadea
(Mr 12.35-37; Lc 20.41-44)*

41 Fariseo bumarā irogue nerēanerā ãärīripoe Jesús Ígūsārē sērēñami:

42 —¿Naásū gūñarī mʉsā Cristo, Marípʉ iriudire? ¿Noā magʉ ãärīrī Ígū? ãrīmi.

—Cristo, David parāmi ãärīturiagʉ ãärīmi, ãrī yujuma.

43 Ígūsā irasū ãrīmakū pégʉ, Jesús Ígūsārē ãrīmi:

—David, Cristo ñekü ãārīkeregü, ¿nasirigu Ōāgü deyomarígü ïgūrē weredorederosüta Cristore: “Yü Opü ãārīmí”, ãrīyuri? David ãsü ãrī gojadi ãārīmí:

44 Marípü yü Opare ãsü ãrīmí: “Óó, yü diaye gapü doaka, yü merä dorebu!

Irasiriripoe maré ïāturirärë mu dorerire tarinugänemobirimakü irigüra”, ãrīmí. [⊕]

45 David, Cristo ñekü ãārīkeregü, ïgūrë: “Yü Opü ãārīmí”, ãrīdi ãārīmí. ¿Nasirigu, Cristo, David parāmi ãārīturiagu ãārīkerepurü, David ïgūrë irasü ãrīyuri? ãrīmí Jesús.

46 Ígū irasü ãrīrīrë pérä, neõ ïgūrë yujümasibrima. Irasirirä güirä, ïgūrë dupaturi sérëñanemobrima.

23

Jesús fariseo bumarärë, Moisés gojadeare buerimasärë ïgüsä ñerö iririre weredea

(*Mr 12.38-40; Lc 11.37-54; 20.45-47*)

1 Pürü Jesús masakare, gúa ïgū buerädere ãrīmí:

2 —Moisés gojadeare buerimasä, fariseo bumarä, Marípü Moisére doreri pídeare: “Ãsü ãrīdharo yáa”, ãrī wererä ãārīma.

3 Irasirirä ïgüsä wererire õärö irituyaka mäsä! Ígüsä iririküri gapüre iáküibirköäka! Ígüsä wererosüta iribema.

4 Masakare dorerä: “Ãsü irika!” ãrīrä, ïgüsärë gajino buro nükärí kõätärírä irirosü ãārīmakü yáma. Masaka ïgüsä dorerire bokatübirikerepurü, ïgüsärë neõ iritamubema, ïgüsä dorerire iriburo, ãrīrä.

[⊕] **22:44** Sal 110.1

5 'Masaka ïāmakã dita õārīrē iri ïmuma. Maríphaya werenírī ïgūsā gojadea pürī sārī kūmarīgā gajerāya nemorō eyari kūmarīgārē ïgūsāya diapuserorire, ïgūsāya dükardere siatúma, masaka ïgūsārē: "Maríphayare õārō masíma", ãrīdorerā. Irasū ãārīmakū, ïgūsāya dipuru peyari gasirore gajerāya nemorō yoari yuradari opari gasirire peyama, masaka ïgūsārē: "Maríphare bñremutarima", ãrīdorerā.

6 Bosenarī ãārīmakū, oparā doarigue dita doaduama. Marī nerērī wiiriguedere ñajārā, õārī doaripērīgue dita doaduama.

7 Makā dekoguere masakare õārō bñremuriñ merā ïgūsārē bokatírī õādoremakū gāāmemma. Gajerārē ïgūsārē: "Guare buerā ãārīma", ãrīmakū gāāmemma.

8 'Ígūsā irasū ãrīkerephru, mñsā gapu masakare: "Mñsā guare buerā ãārā", ãrīdorebirikðāka! Mñsā sugu püräta ãārā. Yü mñsärē buegu suguta ãārā.

9 I ümuguere neõ sugu masakare: "Guapu ãārīmi", ãrībirikðāka! Ümugasigue ãārīgú dita Maríphu ãārīmi*.

10 Neõ sugu mñsā watopegue ãārīgúrē: "Marī opu ãārīmi", ãrībirikðāburo. Yü, Maríphu iriudi Cristo, suguta mñsā Opu ãārā.

11 Mñsā watopegue ãārīgú gajerā nemorō ãārīgú, mñsärē moäboerimasü irirosü mñsärē iritamugú ãārīgukumi.

12 Sugu ïgū basi: "Gajerā nemorō ãārā", ãrī gññagñnorē Maríphu ïgürē ubu ãārīgú dujamakū

---

* **23:9** Jesús irire ãrīgú: "I ümuguere neõ sugu masakue Maríphu ãārīnigú irirosü mámi", ãrīgú irimi.

irigakumi. Gajigu: “Gajerā nemorō ãārībea”, ãrī gūñagū gapure Marīpu īgūsā opu ãārīmakū irigakumi.

13 'Mūsā Moisés gojadeare buerimasā, fariseo bumarā irigatorikurā ãārā. Mūsā bueri merā masakare ūmugasigue Marīpu īgūyarārē dorerogue waabonerārē kāmutarā yáa. Mūsāde iroguere waabirikoa. Gajerā iroguere waadharādere kāmutáa. Irasirirā ñerō tarirāko.

14 'Mūsā Moisés gojadeare buerimasā, fariseo bumarā irigatorikurā ãārā. Wapiweyarā nome wajamomakū ïā, īgūsāya wiirire ēmanokōaa. īgūsārē bopoñabirikererā, yoaripoe Marīpure sērē ūmugatoa, masaka mūsārē: “Marīpure õārō būremuma”, ãrīburo, ãrīrā. Irasirirā ñerō tarirāko. Marīpu mūsārē gajerā nemorō wajamoāgakumi.

15 'Mūsā Moisés gojadeare buerimasā, fariseo bumarā irigatorikurā ãārā. Dia wádiyague taribuja, yoaroma makārīgue mūsā bueri tħayabure ãmarā waáa. īgūrē boka, mūsā bueri merā īgūrē mūsā nemorō perebiri peamegue waabu ãārīmakū yáa. Irasirirā ñerō tarirāko.

16 'Mūsā koye ïāmerā gajerārē tħādupuyuwāgāmasiħmerā irirosū masakare Marīpu yare keoro bueba. Irasirirā ñerō tarirāko. īgūsārē ãsū ãrī buea: “Sugu: ‘Marīpu ya wii merā ãsū irigura’, ãrī wā̄peodeare iribirimakū, waja opabemi”, ãrā. Idere ãsū ãrī buea: “Gajigu: ‘Marīpu ya wiima oro merā ãsū irigura’, ãrī wā̄peodeare iribirimakū, waja opami”, ãrā.

17 Koye ïāmerā irirosū Marīpu yare diaye gūñamerā, pémasiħmerā ãārā mūsā. Marīpu īgūya

wiire, iri wiima oro nemorō õārī ãārītarinugāmakū yámi. Irasirigu marīrē, ¿dií gapure b̄remurī merā gūñamakū gāāmerī, orore, o īgūya wii gapure?

18 M̄sā idere ãsū ãrī buea: “Sugū: ‘Marīphyaya wiima soepeoro merā ãsū irigūra’, ãrī wāipodeare iribirimakū, waja opabemi”, ãrā. Idere ãsū ãrī buea: “Gajigu: ‘Iri soepeoro weka peodea merā ãsū irigūra’, ãrī wāipodeare iribirimakū, waja opami”, ãrā.

19 Koye ñāmerā irirosū Marīphyare diaye gūñamerā, pémasímerā ãārā m̄sā. Marīphu īgūya wiima soepeorore, marī iro weka peodea nemorō õārī ãārītarinugāmakū yámi. Irasirigu marīrē, ¿dií gapure b̄remurī merā gūñamakū gāāmerī, soepeorore, o iro weka peodea gapure?

20 Irasirigu sugū: “Marīphyaya wiima soepeoro merā ãsū irigūra”, ãrī wāipoeogū, ãārīpereri iri soepeoro weka peyari merādere wāipoeogū irikumi.

21 Sugū: “Marīphyaya wii merā ãsū irigūra”, ãrī wāipoeogū, Marīphu iri wiigue ãārīgū merādere wāipoeogū irikumi.

22 Sugū: “Um̄gasima merā ãsū irigūra”, ãrī wāipoeogude, Marīphu irogue Opū doarogue doagū merādere wāipoeogū irikumi.

23 ’M̄sā Moisés gojadeare buerimasā, fariseo bumarā irigatorikurā ãārā. Irasirirā ñerō tarirāko. M̄sā oteri m̄tārīgā: menta, anís, comino wāikuri baari morērīnorē sea neeō, dukawa, pe mojōma diruri irikoa. Sudiru Marīphyaya wiigue ãākoka, īgū dorerire irimurā. Irasirikererā, iri nemorō õārī gapure iribe. Diayema iririre, gajerārē bopoñarī merā ñārīrē,

Marípure báremurírē neō iribea. Irasirirā mäsā oterire Marípure sīduúro marírō diayemadere irika! Gajerárē bopoñaka! Marípure báremuka!

24 Koye iāmerā gajerárē tūādupuyuwāgāmasímerā irirosū masakare Maríphyare keoro buebea. Aārīpereri mäsā doreri gapure irikererā, iri nemorō doreri gapure neō iribea.

25 'Mäsā Moisés gojadeare buerimasā, fariseo bumarā irigatorikurā aārā. Irasirirā ñerō tarirāko. Mäsā masaka iūrōgue dita õārō irirā, soropa weka gapu dita õārō koeadeapa irirosū aārā. Irasirirā mäsā basi wári opadharā gajerāyare yajarā, iripa poekague koeña maríripa gūrari uturiripa irirosū aārā.

26 Mäsā fariseo bumarā, koye iāmerā irirosū, Maríphyare pémasímerā aārā. Irasirirā mäsā gūñarīrē gorawayupurorika, soropa poeka gapure õārō koeadeapa irirosū aārīmurā. Irasirirā, soropa weka gapudere õārō koeadeapa irirosū aārīrāko.

27 'Mäsā Moisés gojadeare buerimasā, fariseo bumarā irigatorikurā aārā. Irasirirā ñerō tarirāko. Mäsā masāgoberi irirosū aārā. Masaka, iri masāgoberire ūtā majīrī boreri merā õārō wākādea majīrī merā biamakū iārā: "Óārō deyoa", aārī iāma. Iri õārō deyokerepurū, poekague boanerāya gōārī, aārīpereri ñerī boadea sāñakoa.

28 Mäsāde i irirosūta aārā. Masaka mäsārē iāmakū, õārā irirosū aārā. Irasū aārīkererā, poekague mäsā gūñarīguere ñerīrē opataria. Irasirirā irigatorikurā, ñerō iririkurā aārā.

29 'Mäsā Moisés gojadeare buerimasā, fariseo bumarā irigatorikurā aārā. Irasirirā ñerō

tarirāko. Musā, iripoegue marā Marīphaya kerere weredupuyunerāya masāgoberire ñārō ãmua. Gajerā ñārō irinerāya masāgoberi weka weanúdeadere ñārō ãmua.

30 Amu odo, ãsū ãrī werenía: “Marī ñeküsāmarā darā Marīphaya kerere weredupuyunerārē wējēnerā ãärīmá. Gua ïgūsā ãärīdeapoegue ãärīnerā tamerā ïgūsārē wējētamubiribokuyo”, ãrā.

31 Musā irire irasū ãrīrā, musā basita: “Gua Marīphaya kerere weredupuyunerārē wējēnerā parāmerā ãärīturiarā ãrā”, ãrīrā yáa.

32 Irasirirā musā ñeküsāmarā ñerō iripuroriwāgāriderosūta ñiyuwarikükōaka musāde!

33 'Musā ñerō iririkurā ãña irirosū ãrā. Musā ñerō iriri waja Marīphu musārē peamegue bēoburire neō duribirikoa.

34 Irasirigü yü musā parogue Marīphaya kerere weredupuyurārē, ïgūyare masírārē, musārē buerimasādere iriugura. Yü irasū iriukereparü, musā gapü surāyerire wējērāko. Gajerārē curusague pábiatú wējērāko. Gajerārē musā nerērī wiirigue tārā, noó ïgūsā waari makārī waamakü tayagorenarāko ïgūsārē ñerō iriduarā.

35 Irasirirā ãärīpererā masaka ñārārē wējēdea waja, musā waja opáa. Musā ñeküsāmarā Abel diayemarē iridire wējēpuroriwāgārirā, Zacarías Berequías magüguere wējētūnunerā ãärīmá. Ígūrē Marīphaya wiima soepeoro Marīphu ãärīrī taribu watopegue wējēnerā ãärīmá.

36 Diayeta musārē werea. Ñäärīpererārē ïgūsā wējēdea waja dapora marā wajakurākuma.

Jesús Jerusalén marārē bujawereri merā were-dea
(Lc 13.34-35)

³⁷ 'Müsā Jerusalén marā, Maríphaya kerere weredupuyurärē wějékōāa. Maríphu iriunerärē ûtäyeri merā dea wějēa. Wári yu müsärē ägābo igo pūrärē igoya këdüpuri merā neeönúrōsū neeönú koredhadibu. Müsā gapu yu irasū irimakū neõ gäâmebiribu.

³⁸ Irasiriro müsā ääríř makā, bëodea makā du-jarokoa.

³⁹ Diayeta müsärē werea. Dapora meräta müsā yure īänemobirikoa. Pürugue müsā: "Maríphu iriudi öätarigu äärími, öärō aariburo", äärířague, yure du-paturi īäräko doja, äärími Jesús.

24

Jesús: "Maríphaya wii béošurokoo", äärí weredea
(Mr 13.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Jesús Maríphaya wiigue äärädi wiriadero pühru, gua īgū buerā īgū puro waa, äsū ärību:

—Íaka i wiire! Öärí wii, wári wii äärā, ärību.

² Jesús gapu yujumi:

—Müsā i wiire daporare īädáa. Diayeta müsärē werea. I wiima äärípereri müsā īädea, i ûtäyeride matädijapereköäröko. Neõ suye ûtäye gajiyé weka weamäríadeade dujabirikoa, äärími.

Jesús: "I äm u pereburi dupuyuro äsū waarakoo", äärí weredea
(Mr 13.3-23; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ Pühru Olivos wäikuri buúrugue eja, irogue doami Jesús. Iro īgū doamakū, gua īgū buerā īgū pürogue eja, gajerā péberogue sérëñabu:

—Guare wereka! ¿Naásū ãārīmakū, mʉ ãrāderosū waarokuri? ¿Ñeéno iri ñmugħukuri, mʉ dupaturi aarigū? ¿Naásū waarokuri, i ûmʉ pereburi dupuyuro? ãrībʉ.

⁴ Jesú斯 yuñamí:

—Óarō pémasíka! Gajerā mʉsārē ãrīgatorire pébirikōāka!

⁵ Wárā ãrīgatorimasā aarirākuma. “Marīpʉ iriudi, Cristo ãārā yʉ”, ãrīrākuma. Ígūsā ãrīgatomakū pérā, wárā masaka Ígūsārē bñremurākuma.

⁶ Masaka mʉsā puro gāmewējērīrē pérā, yoarogue marā gāmewējērī kerere pérā, gukabirikōāka! Irasūta waarokoa. Irasū waakerephrʉ, i ûmʉ pereburo dñyarokoa dapa.

⁷ Su bumarā gaji bumarā merā gāmekēärākuma. Su nikū marā gaji nikū marā merā gāmewējērākuma. Masaka wárā uaboari merā boarākuma. Gajerā pūrīrikʉ ñerō tarirākuma. Wári makārīguere nikū ñomerokoa.

⁸ I ãārīpereri merā masaka ñerō tariparorioriñagārirākuma.

⁹ Irasirirā gajerā mʉsārē ñeā, ãīa, oparāguere ñerō iridorerā wiārākuma. Mʉsārē wējērākuma. Yure bñremurī waja ãārīpererā i ûmʉ marā mʉsārē ïāturi doorākuma.

¹⁰ Irasū waaripoe wárā yure bñremuadinerā bñremuduúrākuma. Irasirirā gāme ïāturi doo, Ígūsā merāmarā ãārādinerārē Ígūsārē ïāturirāguere wiārākuma.

¹¹ Wárā: “Marīpʉya kerere weredupuyurimasā ãārā”, ãrīgatorākuma. Irasirirā wárā masaka Ígūsārē bñremurākuma.

12 Masaka iro dupuyuro ñerō iridero nemorō ñerō irirākuma. Irasirirā wárā Ígūsā gāme mařrē pirirākuma.

13 Ígūsā m̄usārē ñerō irikerep̄ru, m̄usā ȳre neō buremuduúbirimakū, Mar̄p̄u m̄usārē taugukumi, Ígū p̄uro ãārīníkōâburo, ãrīgū.

14 Mar̄p̄uare wererā ãārīpererā i ūm̄u marārē Ígūyarārē doregu ãārīrī kerere wererākuma, ãārīpereri bumarā irire masiburo, ãrīrā. Ígūsā ãārīpererā iri kerere péperedero p̄ru, i ūm̄u pererokoa.

15 'Iripoegue Mar̄p̄uya kerere weredupuyudi Daniel i ūm̄u pereburo dupuyuro waaburire ãsū ãrī gojadi ãārīmí: “Ñegū Mar̄p̄ure ïāturgu Mar̄p̄uya wii ñerī mar̄rī wiigue ñajāgukumi”, ãrī gojadi ãārīmí. ((Irasirirā iri wiigue Ígū ãārīmakū ïārā, i p̄urē buerāno: “I ūm̄u pereburo yáa”, ãrī masirākuma.))

16 Ñegū irogue ãārīmakū ïārā, Judea nikū marā buurígue ūmaduriburo.

17 Sugu Ígūya wii wekague ãārīgū, wii poekague Ígūyare ãigū ñajābita ūmaduriburo.

18 Sugu Ígūya pooegue ãārīgūde, Ígūya suríre wiigue ãigū dujáabita ūmaduriburo.

19 Irasū waarínurīrē nijipagosā nome, Ígūsā p̄urā mirīrāgā oparā nomede ñerō tarirākuma.

20 Irasirirā Mar̄p̄ure ãsū ãrī sērēka: “Puibure, siuñajārīnū* ãārīmakū, ḡare i irasū waabirikōâburo”, ãrīka Ígūrē!

21 Irasū waarínurīrē masaka b̄uro ñerō

* **24:20** Judío masaka siuñajārīnū, sábado ãārā.

tarirākuma. Marīpʉ i ñamurē iripʉroridero pʉrʉre masaka ñerō taridero nemorō ñerō tarirākuma. I īgūsārē ñerō waaburi neō dupaturi irasū waanemobirikoa.

22 Irasirigʉ Marīpʉ masakare i ñerō waaríre: “Yoaripoe waabirikōāburo”, ārīgukumi. Īgū irasiribirimakʉ, neō sugʉ masakʉ taribiribokumi. Irasirigʉ īgū beyenerārē bopoñasiā, īgūsārē ñerō waaríre: “Iropāta waaburo”, ārīgukumi.

23 Gajerā mʉsārē: “Īaka! Ōota Cristo āārīmi”, ārīmakʉ pérā, o gajerā mʉsārē: “Cristo sōōgue āārāmi”, ārīmakʉ pérā, bʉremubirikōāka!

24 Wárā ārīgatorimasā aarirākuma. Surāyeri: “Yʉ Cristo āārā”, ārīrākuma. Gajerā: “Marīpuya kerere weredupuyurimasā āārā”, ārīrākuma. Mʉsārē īgūsā ārīgatorire bʉremudorerā, wári gajino iri īmurākuma. Irasirikererā, Marīpʉ beyenerārē īgūrē bʉremuduúmakʉ írimasibirkuma.

25 Iri waaburi dupuyuro yʉ mʉsārē weresiáa, irire masiburo, ārīgū.

26 Irasirirā gajerā masaka mʉsārē: “Cristo sōō masaka marīrōgue āārāmi”, ārīmakʉ pérā, īārā waabirikōāka! Gajerā mʉsārē: “Īaka! I wiima taribugue āārīmi”, ārīmakʉ pérā, īgūsārē bʉremubirikōāka!

27 Yʉ āārīpererā tīgʉ gūñaña marīrō i ñamʉgue dupaturi aarigʉko. Úmarōgue, abe mārīrīro gapʉ, īgʉ ñajārō gapʉ bupu miārō irirosū aarigʉko.

28 Mimua nerēmakʉ īārā, masaka sugʉ waibʉ boadi āārīrōrē masikuma. I irirosū yʉ aari-makʉ īārā, īgūsā wajamoāsübūrure masirākuma, ārī weremi Jesūs.

Jesús ãārīpererā tīgū: “Ãsū aarigúko”, ãrī were-dea

(*Mr 13.24-37; Lc 21.25-33; 17.26-30, 34-36*)

29 Irasū ãrī odo, guare ãsū ãrīnemomi:

—Masaka ñerō taririnurī p̄urata abe ūmūmu nañtīákðögukumi. Abe ñamimū boyonemobirkumi. Neñukā ūmūgasigue ãārīrā yuridijarirākuma. Úmarōgue marā turarāde naradari merā beosūrākuma.

30 Irasū waaripoere masaka yu ãārīpererā tīgū ūmūgasigue merā aarimakū ïärākuma. Irasirirā ãārīpereri i ūmūma makārī marā yu wári Marípū turari merā, īgū gosewasiriri merā mikāyebori weka aarimakū ïärā, güirā orerākuma.

31 Yu aarigú, yure wereboerārē ãārīperero i ūmūguere iriugúko. Puridiru b̄ero b̄usumakū, īgūsā yu beyenerārē ãārīpererogue ãārīrārē neeõrākuma.

32 'Ire mūsā masiburo, ãrīgū, higuera-gū keori merā weregūra. Irigh pū maamamakū ïärā: “Bojori waaburo mérōgā dūyáa”, ãrī masīa.

33 Irigh waarósūta i ãārīpereri yu ãrīrī irasū waamakū ïärā: “Cristo dupaturi aariburo mérōgā dūyáa”, ãrī masīrākoo.

34 Diayeta mūsārē werea. I ãārīpereri yu ãrīrī, dapora marā pereburo dupuyuro irasū waarokoa.

35 Úmūgasi, i nikūde preakōärokoo. Yu werenírī gapū neõ perebirikoo. Ñārīpereri yu ãrīrōsūta waayuwarikūrokoo.

36 'Yu dupaturi aariburinurē, iri horare neõ sugū masibirkumi. Marípūre wereboerā ūmūgasigue ãārīrāde masibema. Yu Marípū magūde masibea. Yupū sugūta masimi.

37 'Noé ääärīdeapoe marärē waaderosüta y✉ ääärīpererä tīg✉ aariburo dupuyurogärē waarokoa.

38 Iripoere i nikū Marīp✉ miüburo dupuyuro masaka õärō baa, iirí, mojōsia, īg✉sā pūrā nomerē nomesu ääärīrikünerä ääärīmā. Noésā doódirugue ñajäriñuguedere irasüta iriniköännerä ääärīmā.

39 Gūñaña marīrō merā wárō deko merē, i nikū mirīpereaköädero ääärīb✉. īg✉sāde mirīpereaköänerä ääärīmā. Irasüta y✉ ääärīpererä tīg✉de gūñaña marīrō merā i ümugueredupaturi aarigukoa.

40 Irasū waaripoere pērā pooegue moärā ääärīrākuma. Sug✉ yure b/remug✉ ääásügukumi. Gajigu yure b/remubi irogueta b/eowāgāsügukumi.

41 Nomede pērā nome ojoduka biurā ääärīrākuma. Sugo yure b/remugō ääásügokumo. Gajego yure b/remubeo irogueta b/eowāgāsügokumo.

42 'Öärō pémasika! Y✉ mäsā Op✉ dupaturi aariburi horare neõ masiba mäsā.

43 Ire öärō masika! Wii op✉ īg✉ya wiire sug✉ ya-jarimas✉ ñami merā ejaburi horare masig✉, kärīrō marīrō korekumi, īg✉ya wiire ñajäburire kāmutabu.

44 Y✉ ääärīpererä tīg✉ gūñaña marīrō aarigukoa. Irasirirā, wii op✉ irirosū mäsāde y✉ aariburire öärō yúro gäämea, ãrīmi Jesús.

*Jesús pērā moäboerimasā keori merā buuedea
(Lc 12.41-48)*

45 Pür✉ Jesús gaji keori merā g✉are buenemomi:

—Sug✉ moäboeg✉ īg✉ op✉re b/remug✉, pémasig✉ äs✉ irikumi. īg✉ op✉ gajerogue waag✉, īg✉rē īg✉ya wiire gajerärē īg✉rē moäboerärē koredoreg✉ píkumi. Irasirig✉ īg✉rē īg✉särē baarire keoro siiu baadoreg✉ píkumi.

46 Irasirigu ïgū opu ïgāya wii goeduajamakā ïāgū, ïgūrē moāboegu ïgū dorederosūta iridi ãārīsīā, usuyakumi.

47 Diayeta m̄sārē werea. ïgū píderosūta ïgū ke-oro irideare ïāgū, ïgū opu ïgūrē ãārīpereri ïgūyare koredoregu píguakumi.

48-49 ïgūrē moāboegu ñegū gapu ãsū irikumi. “Yu opu mata goebirkumi”, ãrī gūñagū, gajerā ïgū opure moāboerārē ñerō pábira, mejārikurā merā iirí baagorenakumi.

50 ïgū irasirigorenarñurē gūñaña marīrō ïgū opu goejakumi. ïgūrē moāboegu gapu: “ïgū iri hora goegukumi”, ãrī masibirkumi.

51 ïgū opu goejagu ïgūrē moāboegu ñerō irideare pégu, ïgūrē buro wajamoāgukumi. Irasirigu irigatorikurārē béorogue ïgūrē béogukumi. Iroguere ïgū buro pūrīsūgū ïgāya guikare kūrīduútú oregukumi, ãrīmi Jesús.

25

Jesús pe mojōmarā maamarā nome keori merā buueda

1 P̄hru Jesús dupaturi keori merā ḡhare ãsū ãrī buue mi doja:

—Marípu ûmugasigue ãārīgū ïgūyarārē doreri ãsū ãārā. Pe mojōmarā nōome ãārīkuma. Su ñami ïgūsāya sīāgori duparu merā mojōsiadire bokatīrīrā waakuma.

2 Su mojōmarā nome sīāgori duparu ïgūsā ãāburire õārō ãmuyubirkuma. Gajerā su mojōmarā nome gapu ïgūsā ãāburire õārō ãmuyukuma.

3 Āmuyumerā nome īgūsāya sīāgori duparure āiakererā, īgūsā gorawayuburire uye āīabirikuma.

4 Āmuyurā nome gapu īgūsāya sīāgori duparure āī, gaji uye īgūsā gorawayuburire āīakuma.

5 Irasirirā, mojōsiadi mata ejabirimakū, īgūsārē wuja ejamakū kārīakōākuma.

6 Puru ñami deko āārīmakū, gajerā masaka: “Mojōsiadi aarisiami. īgūrē bokatīrīrā aarika!” ārī gainimakū pékuma.

7 īgūsā gainimakū pérā, yobe, īgūsāya sīāgori duparure āmukuma.

8 Uye gorawayuburire āīabiranerā nome gapu, gajerā gaji uye āīānerā nomerē āsū ārīkuma: “Guaya sīāgori duparu yariro yáa. Irasirirā mérōgā muśāya uye guadere sīka!” ārī sērēadikuma.

9 Āmuyuanerā nome gapu āsū ārī yujukuma: “Guaya uye muśārē sīmakū, muśārē, guadere ejabiribokoa. Irasirirā uye duarā puro muśā basi wajarirā waaka!” ārīkuma.

10 Irasirirā āmuyubiranerā nome uye wajarirā waakōākuma. īgūsā waaderō puru, mojōsiadi ejakumi. īgū ejamakū iārā, āmuyuanerā nome gapu īgūrē bokatīrīkuma. Irasirirā īgū merā bosenu iriri wiigue iārā ñajākōākuma. īgūsā ñajāperemakū, iri wii marā disipurore biakōākuma.

11 Purugue āmuyubiranerā nome gapu ejakuma. “Gua Opu, guadere tūpāsōoka!” ārīkuma.

12 īgūsā irasū ārīmakū pégū, mojōsiadi āsū ārī yujukumi: “Diayeta yu muśārē masībea”, ārīkumi īgūsā nomerē, ārī weremi Jesús.

13 Irasū ārī odo, guare ārīmi:

—Y^u ãārīpererā tīg^u dupaturi aariburin^urē, iri horadere neō masībea m^usā. Irasirirā ãmuyunerā nome mojōsiadire bokatīrīrā waamurā ïgūsāya sīāgori duparure ãmuyuderosū m^usāde y^u aariburire õärō ãmuyuka! ãrīmi Jesús.

Jesús sug^u op^u ïgūrē moāboerārē niyeru sīrī keori merā buedea

¹⁴ Irasū ãrī odo, gaji keori merā guare ïg^u buerārē buenemomi doja:

—Marīpu ïgāyarārē doregu, sug^u wii op^u irirosū ãārīmi. Wii op^u gaji nikūgue waabu, ïgūrē moāboerārē siiu, ïgūya niyerure koredoregu píkumi.

¹⁵ 'Irasirigu, ïgūsārē: “Õōpā merā wajatanemorākuma”, ãrī ïāmasīsī, ïgāya niyeru wajapari tirire d^ukawakumi. Sugure su mojōma tiri, gajig^ure pe ti, gajig^ure su ti sīkumi. ïgūsārē sī odo, waakōākumi.

¹⁶ Irasirigu su mojōma tiri opagu, mata iri tiri merā gajino wajari, dua, gaji su mojōma tiri wajatanemokumi. Irasirigu pe mojōma tiri opakumi.

¹⁷ Pe ti opagu de irasūta gaji pe ti wajatanemokumi. Irasirigu wapik^uri tiri opakumi.

¹⁸ Su ti opagu gapu yebague gobe má, iri gobegue ïg^u op^u sīadea tire yáapíkōākumi.

¹⁹ 'Yoadero p^uru, wii op^u goekumi. Goeja, ïgūya niyeru tiri merā ïgūsā wajatanemodeare ãmubu, ïgūrē moāboerārē siiukumi.

²⁰ Irasirigu su mojōma tiri sīsūdi ïg^u op^u p^urogue eja, pe mojōma tiri ïgūrē wiakumi. “Y^u op^u, su mojōma tiri y^ure sību m^u”, ãrīkumi. “Íaka! Iri tiri

merā gaji su mojōma tiri wajatanemobu”, ãrīkumi ïgū opure.

21 ïgū irasū ãrīmakū pégu, ïgū opu ãrīkumi: “Õāgoráa. Mu yure moāboegu ðāgū ãārā. Yu dorederosūta yu mérōgā mürē pídea merā õārō iriyo. Irasirigū wári yaare koredoregu pígura. Yu merā ãārīgū, usuyari merā ãārīka!” ãrīkumi ïgū opu ïgūrē.

22 Puru pe ti sīsūdide ïgū opu p̄u rogue eja, ïgūrē ãsū ãrīkumi: “Yu opu, pe ti yure sibu ma. Íāka! Iri tiri merā gaji pe ti wajatanemobu”, ãrīkumi.

23 ïgū irasū ãrīmakū pégu, ïgū opu ãrīkumi: “Õāgoráa. Mu yure moāboegu ðāgū ãārā. Yu dorederosūta yu mérōgā mürē pídea merā õārō iriyo. Irasirigū wári yaare koredoregu pígura. Yu merā ãārīgū, usuyari merā ãārīka!” ãrīkumi ïgū opu ïgūrē.

24 Puru su ti sīsūdi gapu, ïgū opu p̄u rogue eja, ïgūrē ãsū ãrīkumi: “Yu opu, mürē moāboerārē buro turaro merā moādoregu ãārā. Mu basi moābirikeregu, ïgūsārē oterire otedore, ïgūsārē oteri dükare seadore, irire mu basita opáa. Mürē moāboerāya moārī merā wajatarire mu basita opáa. Irire masña yu.

25 Irasirigū mürē güigu, yebague gobe má, iri gobegue muya niyeru tire yáapíkōabu. Íāka! I ti ãārā muya niyeru ti”, ãrīkumi ïgū opure.

26 ïgū irasū ãrīmakū pégu, ïgū opu ãrīkumi: “Mu yure moāboegu ñegū ãārā. Térikugū ãārā. Mu yure ãsū ãrā: ‘Mu basi moābirikeregu, mürē moāboerārē oterire otedore, ïgūsārē oteri dükare seadore, irire

mu basita opáa. Mure moāboerāya moārī merā wajatarire mu basita opáa. Irire masīa yu', ãrā mu yure.

²⁷ Mu irasū ãrīgū, ¿nasirigu, yu mure sīdea tire niyeru duripíri wiigue duripíbiriri? Irogue duripímakū, i wii moārā iri ti merā wāro wajatanemobosabokuma mure. Irasirigu, yu goejamakū, mu yure ïgūsā iriri merā wajatanemobosadeare wiaboakuyo", ãrīkumi ïgū opu ïgārē.

²⁸ Irasū ãrī odo, gajerārē irogue ãārīrārē ãrīkumi: "Ígārē niyeru tire ëma, pe mojōma tiri opagu gapure sīka!

²⁹ Sugu wāri opagu sīnemosūgukumi. Irasirigu ïgū wāri opadero nemorō opagukumi. Gajigu opabi ïgū mérigā opadideare ëmapeokōasūgukumi.

³⁰ Íi yure moāboegu keoro iribire nañtñarōgue béokōaka! Iroguerere büro pürisūgū ïgūya guikare kürñduútú oregukumi", ãrīkumi ïgūsā opu, ãrī weremi Jesús.

Jesús i ñmu marārē wajamoāburire weredea

³¹ Irasū ãrī odo, guare ãrīnemomi:

—Yu ãārīpererā tígū, ãārīpererā yure wereboerā merā i ñmu marārē doregu aarigā, gosewasiriri merā Opu doarogue doaguko.

³² Yu irogue doamakū, yure wereboerā ãārīpereri buri marā masakare yu diaye neeñrākuma. Ígūsārē neeñodomakū, sugu ejorā koregu ovejare, cabrare boje dükawanúrōsū yu ïgūsārē dükawanúguko.

³³ Yure büremurārē oveja irirosū ãārīrārē yu diaye gapu núguko. Yure büremumerārē cabra irirosū ãārīrārē yu kúgapu núguko.

34 Y_u irasiriadero p_ur_u, y_u ãärípererã Op_u, y_u diaye gap_u nírãrẽ ãs_u ãrĩ wereg_uk_oa: "Y_up_u m_usãrẽ õärõ irisiam_u. I ãm_urẽ irig_ugueta m_usãya ãäríburire ïg_uyarãrẽ doreroguere ãmuyusiam_u. Irasirirã ïg_umerã ãärírã aarika!"

35 Y_u uaboamak_u ïärã, m_usã y_ure baari ejob_u. Y_u ñemesibumak_u, m_usã y_ure iiríri tiãb_u. Y_u m_usã puro gãmeñajãg_u ejamak_u, y_ure kãrïrõ wayub_u.

36 Surí maríg_u y_u ãärímak_u ïärã, m_usã y_ure suríre sãb_u. Pürírik_umak_u, m_usã y_ure ïärã ejab_u. Pereg_usue y_u ãärímak_udere y_ure ïärã ejab_u", ãríg_uk_oa.

37 Y_u iras_u ãärímak_u pérã, y_u diaye gap_u nírã Y_up_u: "Õärã, waja opamerã ãäríma", ãrĩ ïãnerã y_ure sérẽnarãkuma: "Gua Op_u, ñnaás_u ãärímak_u, mu uaboamak_u gua m_urẽ baari ejori? ñNaás_u ãärímak_u, mu ñemesibumak_u m_urẽ iiríri tñärí?"

38 ñNaás_u ãärímak_u, mu gua puro gãmeñajãg_u ejamak_u, kãrïrõ wayuri? ñNaás_u ãärímak_u, mu surí maríg_u ãärímak_u gua m_urẽ surí sãrí?

39 ñNaás_u ãärímak_u, mu pürírik_umak_u, o pereg_usue mu ãärímak_udere gua m_urẽ ïärã ejari?" ãrïrãkuma y_ure.

40 ïg_usã iras_u ãärímak_u pégu, y_u ãärípererã Op_u, ïg_usãrẽ ãs_u ãrĩ y_ujug_uk_oa: "Diayeta m_usãrẽ werea. M_usã sug_u yaarã watopegue ãärípererã nemorõ ubu ãäríg_urẽ õärõ irirã, y_ureta õärõ irirã irib_u", ãríg_uk_oa ïg_usãrẽ.

41 'Ig_usãrẽ iras_u ãrĩ odo, y_u kúgap_u nírãrẽ ãs_u ãrĩ wereg_uk_oa: "Y_up_u wajamoãs_um_urã ãärã m_usã. Y_u purore wirika! Perebiri peamegue waaka! Y_up_u iri peamerẽ wãtëa op_u, ïg_uyarã merã ãäríburore ãmuyusiam_u.

42 Y_u uaboamak_ū īārā, m_{usā} y_{ure} baari ejobirib_u. Y_u ñemesibumak_ū, m_{usā} y_{ure} iiríri tīābirib_u.

43 Y_u m_{usā} p_{uro} gāmeñajāg_ū ejamak_ū, y_{ure} kārīrō wayubirib_u. Surí marīg_ū y_u ãārīmak_ū, m_{usā} y_{ure} surí sābirib_u. Y_u pūrīrikumak_ū, peresugue y_u ãārīmak_ūdere m_{usā} y_{ure} īārā ejabirib_u", ãīg_{uk}oa īg_{usārē}.

44 Y_u iras_ū ãārīmak_ū pérā, īg_{usā} y_{ure} sērēñarākuma: "Gua Op_u, ñnaás_ū ãārīmak_ū, m_u uaboamak_ū, ñemesibumak_ū, gua p_{uro} gāmeñajāg_ū ejamak_ū, surí opabirimak_ū, pūrīrikumak_ū, peresugue m_u ãārīmak_ū gua m_{urē} iritamubiriri?" ãīg_{uk}oa īg_{usārē}.

45 īg_{usā} iras_ū ãārīmak_ū, y_u ãārīpererā Op_u īg_{usārē} ãs_ū ãrī wereg_{uk}oa: "Diayeta m_{usārē} werea. M_{usā} sug_u yaarā watopegue ãārīpererā nemorō ubu ãārīg_{urē} iritamumerā, y_{ureta} iritamumerā irib_u", ãīg_{uk}oa īg_{usārē}.

46 P_{ur}u īg_{usā} perebiri peamegue wajamoásürākuma. Y_{up}u: "Óārā, waja opamerā ãārīma", ãrī īānerā gap_u īg_u p_{uro}gue perebiri okarire oparākuma, ãrī weremi Jesús.

26

*Oparā Jesúre ñeñburire ãmudea
(Mr 14.1-2; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)*

1 Jesús iri ãārīpererire bue odo, g_{uare} īg_u buerārē ãrīmi:

2 —Pen_u d_{uy}áa, pascua bosen_u ejaburo. Irire m_{usā} mas_{ia}. Iri bosen_u ãārīmak_ū, y_u ãārīpererā tīg_{urē} ñeñ, oparāguere wiärākuma, curusague pábiatú wējēdoremurā, ãrīmi.

3 Iripoere paía oparã, Moisés gojadeare buerimasã, judío masaka mûrâde Caifás paía opuya wii disiparoma yebague neréñurã.

4 Irogue nerérã, īgūsā Jesúre ãrīgatori merã ñeã, wējēburire ãmuñurã.

5 Irire ãmurã:

—Bosenū ãārīmakū, īgūrē ñeãbirikōärã! Masaka marī merã guarã, marīrē gainí turibokuma, ãrīñurã.

Sugo nomeō Jesúre sārōrī piupeodea

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

6 īgūsā īgūrē wējēburire ãmuripoere Jesús Betania wāikuri makāgue Simón kāmi boadiya wiigue ãārīmí.

7 Irogue īgū ãārīmakū, sugo nomeō suru sārōdiru opago, Jesús p̄ero ejamo. Igo opadiru “alabastro” wāikuri ûtāye merã iridiru, sārōrī wajapari opadiru ãārībū. Jesús baa doaníripoe īgūya dipurure iri sārōrīrē piupeomo.

8 Igo irasū piupeomakū ïārã, ḡua Jesús buerã guarã ãsū ãrībū:

—¿Nasirigo igo irire irasiriwasiribéokōärī?

9 Iri sārōrīrē duago, wáro niyerure wajataboakumo. Iri niyeru merã boporārē iritamuboakumo, ãrībū.

10 Jesús, ḡua irasū ãrīmakū pégu, ḡhare ãrīmi:

—¿Nasirirā igore garibori m̄usā? Ire yure irasirigo, õārīrē irigo yámo.

11 Boporā m̄usā watopeguere ãārīníkōärākuma. Yü tamerārē m̄usā merã ãārīnímakū ïābirkiko.

12 Igo i sārōrī yure piupeogo, yaa dupare īgūsā yure yáaburo dupuyuro ãmuyugo irirosū irigo yámo.

13 Diayeta musare werea. Maripu masakare tauri kerere werera ãariperero i umague waagorena, igo yure irideadere gajerare wererakuma, igore gunaburo, ãrira, ãrimi Jess guare.

*Judas Iscariote Jessre wejeduarãguere igure
imuburire ãmudea
(Mr 14.10-11; Lc 22.3-6)*

14 Jess irasu ãradero puru, sugu gua Jess buera pe mojoma pere su gubu peru perebejara watopemu Judas Iscariote waikugu paia opara mera werenigu waayupu.

15 Igusare ãriyupu:
—Yu Jessre musare wiamaku, ¿noópa niyeru wa-jarirakuri yure? ãriyupu.

Igu irasu ãrimaku pera, igure treinta niyeru tiri plata mera iridea tirire wajariñura.

16 Igusa wajarimaku, Judas: “¿Naásu ãarimaku igusare yu Jessre wiamaku õakuri?” ãri gunayupu.

*Jess igu buera mera baatunudea
(Mr 14.12-25; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)*

17 Puru pa wemasari moreña mariri baari bosenu puroririnu ãarimaku, gua Jess buera igu purogue waa, igure sereñabu:

—¿Noógue mu pascua bosenu baaburire ãmumaku gãmekuri? ãribu.

18 Igu guare ãrimi:
—Jerusalegue waaka! Iro musa bokajagure ãsu ãrika: “Guare buegu mure ãsu ãri weredoreami: ‘Yu nero tariburo merõgu duyáa. Pascua bosenu ãarimaku, yu buera mera muya wiigue baagukoa’, ãrami”, ãrika! ãrimi Jess.

19 Irasirirā, pascua bosenu ãārīmakã, Jesú斯 doreaderosūta gua baaburire ãmunerā ãārīmá.

20 Naīmejāripoe Jesú斯 gua īgū buerā pe mojōma pere su gubu peru pērēbejarā merā baa doaními.

21 Gua baaripoe guare ãrīmi:

—Diayeta musārē werea. Sugu musā watope ãārīgū yure wējēduarāguere yure īmugukumi, ãrīmi.

22 Īgū irasū ãrīmakã pérā, gua buro bujawereri merā suguno dita īgūrē sērēñayobu:

—Gua Opu, ¿yu ãārīrī murē īmubu? ãrību.

23 Gua irasū ãrī sērēñamakã, guare yujumi:

—Yu merā i pare pā yosa baaguta ãārīmi yure wējēduarāguere yure īmubu.

24 Marīpuya werenírī gojadea pūgue gojaderosūta yu ãārīpererā tīgūrē waaroo yáa. Yure īmubu gapure ñetariro waarooko. Īgū deyoabirimakã õāboyo, ãrīmi Jesú斯.

25 Īgū irasū ãrīmakã, Judas Jesúre wējēduarāguere īgūrē īmubu sērēñami:

—Guare buegu, ¿yu murē īmubu ãārīrī? ãrīmi.

Jesú斯 īgūrē yujumi:

—Úu, muta ãārā, ãrīmi.

26 Irasū ãrī odo, gua baaripoe Jesú斯 pārē ãī, Marīpure: “Murē usuyari sīa”, ãrī, pārē pea, guare īgū buerārē ãsū ãrī gueremi:

—Ire baaka! Yaa dupu ãārā, ãrīmi.

27 Puru iiríripare ãī, Marīpure: “Murē usuyari sīa”, ãrī, guare iripare sīu, ãsū ãrīmi:

—Musā ãārīpererā ire iiríka!

28 I yaa dí ãārā. Yu boagu, dí béori merā wárā masaka ñerō iridea wajare wajaribosaguko. Irasirigu yaa dí béori merā Yupu īgūsārē: “Óārō

irighra”, ãrideare iriyuwarikgakumi. Irasirigu ïgsa ñerõ irideare katigukumi.

29 Musärë werea. Igui dekore marñ dapora iirírosñ yu dupaturi neõ iirínemobirikkoa. Puru Yupu ïgyarärë dorerogue musä merä maama igui dekore iirígukooa, ãrimi Jesús guare.

Jesús Pedrone: “Yure masíkeregu: ‘Masíbea’, ãrigukooa”, ãrí weredea

(Mr 14.26-31; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

30 Puru Marípure bayapeo odo, gua iri wiigue ãäranerã wiria, Olivos wälkuri buúrugue waabu.

31 Irogue ejagu, Jesús guare ãrimi:

—Dapagä ñami musä ãäripererä günaturaro marírõ yure béowägperekõärako. Musä irasiriburire Marípuya wereníí gojadea pügue ãsñ ãrí gojasüdero ãäribú: “Yu oveja koregure wéjemakü irigukooa. Irasirimakü, ïgyarär oveja ûmawasirikõärkuma”, ãrí gojasüdero ãäribú.

32 Yu boadigue masädero puru, musä dupuyuro Galileague waadupuyugukooa, ãrimi guare.

33 ïgü irasñ ãrimakü pégu, Pedro ãsñ ãrí yujumi:
—Gajerä ãäripererä mürõ béowägäkerepuru, yu gapu mürõ neõ béowägäbirikkooa, ãrimi.

34 Jesús Pedrone ãrimi:

—Diayeta mürõ werea. Dapagä ñami ãgäbo wereburo dupuyuro mu yure masíkeregu, urea gajerärë: “Masíbea”, ãrígatogukooa, ãrimi.

35 Pedro ïgürõ ãrimi:

—Yu mu merä boabu ãäríkereguu: “Masíbea”, ãrígatobirikkooa, ãrimi.

Ãärípererä gua ïgü buerä, Pedro ïgü ãrírösñta ãäribu Jesúre.

*Jesús Getsemanígue Marípure sérēdea
(Mr 14.32-42; Lc 22.39-46)*

36 Pħru Jesús għa īgħi buerā merā waa, Getsemaní wāikħarogue eja, guare ārīmi:

—Óðta doaka mħsā dapa! Sőõgue Marípure sérēgħi waagħi yáa, ārīmi.

37 Irasū ārī odo, Pedrore, Zebedeo pūrā pērāguereta siiuwāgħami. Īgħi bħero għuñarik, bħajawereyup.

38 Irasū bħajaweregu, īgħi siiuwāgħāner ārīyup:
—Bħero bħajweri merā kōmoma goero pēñakoa. Óðta dujaka! Muusade yu kārīberosūta kārīmerāta yure yúka! ārīyup.

39 Irasū ārī odo, yoaweyaro waanemo, yebague īgħiya diapure moomejā, Marípure āsū ārī sérēyup:

—Auh, yu ñerō tariburire taudħagħi taumasia. Yuhu irasū ārīkerepur, yu għażżepp īr-ibrik, kārīmerāta yure waaburo, ārīyup.

40 Irasū ārī sérē odo, u rerā īgħi buerā pħarogue ejagu, īgħisā kārīrār ārī bokaja, Pedrore ārīyup:

—¿Nasirirā su horanogħġgora mħsā yure kārīmerāta yúmasiheri?

41 Kārīmerāta! Marípure sérēka, wātī ārīmes ārīr īribokoa, ārīrā! Muusā għuñar īmerā ārīr īridħadáa. Irire iridħakererā, bokatūbea, ārīyup.

42 Irasū ārī odo, dupaturi waa, Marípure sérēyup doja:

—Auh, i yu ñerō tariburire taudħabbi, mu għażżepp īr-ikka! ārīyup.

43 Purh ïgã buerã hrerã puro dupaturi ejagu, kãrïrãrëta bokajayuph doja. ïgãsãrë wuja prürïtariyuro.

44 ïgãsãrë iãkõã, dupaturi Marípure serëgã waayuph doja. ïgã serëaderosuta serëyuph.

45 Purh ïgãsã puro eja, ãrñyuph:
—¿Musã siuñajã, kãrïrã yári dapa? Yure
ãärïpererã tigãrñe ñeraguere ïgãsã wiari hora ejasiáa.

46 Wáganugáka! Náka, waarã! Yure
wejeduarñguere yure ìmubu aarisiami, ãrñyuph Jesús.

*Jesúre ñeãwágãdea
(Mr 14.43-50; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)*

47 ïgã irasu ãrñ wereripoe Judas, gua Jesús buerã pe mojõma pere su gubu peru perëbejarã watopemu ãäradi ejami. Wárã masaka sareri majirã, yuku dukari oparã ïgã merã ejama. ïgãsã paia oparã, judío masaka murã ïgãsã iriuanerã ãärñmá.

48 ïgãsã ejaburi dupuyuro Judas ïgãsãrë Jesúre ìmubu ãsu ãrñ weredi ãärñmí: “Yu ïgãya wayupárñ mimiguta ãärñgukumi. ïgãurñ ñeáka!” ãrñdi ãärñmí.

49 Irasirigu Jesús puro ejagu, ïgãrñ ãrñmi:
—Guare buegu, ¿ãärñrñ mu? ãrñ, ïgãya wayupárñ mimimi.

50 ïgã irasirimaku iãgã, Jesús ïgãrñ ãrñmi:
—Yu meramu, ¿nasirigu aarigu iriari? Mu irigura, ãrñdeare irika! ãrñmi.

Irasirirñ masaka Jesús puro eja, ïgãrñ ñeáwágãkoama.

51 Ígūsā Ígūrē ñeāwāgāripoe sugu Ígū buegu Ígūya sareri majīrē tūāwea ãi, paía opure moāboeguya gāmipūrē dititá dijukōāmi.

52 Ígū irasirimakū Íagū, Jesú gapu Ígūrē ãrīmi:
—Muya sareri majīrē duripíkōāka! Sareri majī merā gajerā merā gāmewējērāno, sareri majī merāta wējēsürākuma.

53 ¿Musā masíberi? Yupure yu sērēmakū, daporata Ígūrē wereboerārē pe mojōma pere su gubu Peru pērēbejari burigora yure iritamumurārē irubokumi.

54 Yu sērēmakū, Marípuya werenírī gojadea pūgue gojaderosū waabiribokoa, ãrīmi Jesú.

55 Irasū ãrī odo, masakare ãrīmi:
—¿Nasirirā sareri majīrī merā, yuku dukari merā sugu yajarimasārē ñeārā aarirā írirosū yure ñeārā aariri? Umurikū Marípuya wiigue yu musārē bue doanímakū, musā yure neō ñeābiribu.

56 Daporare i ãärípereri musā yure irasirirā, Marípuya kerere weredupuyunerā gojaderosūta irirā yáa, ãrīmi Jesú.

Igūrē ñeāmakū Íárā, gua Ígū buerā Ígūrē sugureta ûmaweonúwāgākōābu.

*Jesúre oparā p̄u rogue ãiadea
(Mr 14.53-65; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)*

57 Irasirirā Jesúre ñeānerā paía opu Caifáya wiigue ãiñurā. Iri wiiguere Moisés gojadeare buerimasā, judío masaka mürāde nerësiañurā.

58 Pedro gapu yoaweyaro Jesúre tuyañajää, Caifáya wii disipuro ñajärōma yebague eja, Marípuya wiire korerā surara merā doayupu.

“¿Naásū iriyuwarikurākuri?”   ārīgū, irogue īā doaníyupu.

59 Paía oparā, judío masaka mūrā, āārīpererā oparā irogue nerēanerā Jesúre ārīgatori merā weresāmurārē āmarā iriñurā īgūrē wējēmurā.

60 Īgūsā p̄u rogue wárā masaka ārīgatori merā īgūrē weresārā ejakererā: “Īgū i ñerō iridea waja boaburo”, ārī weresārīrē neō bokabiriñurā. P̄u gajerā pērā īgūrē ārīgatori merā weresārā ejañurā.

61 Āsū ārīñurā:

—Íi āsū ārīmi: “Marīp̄uya wiire béomasīa. Ūrenu waaro merāta iri wiire dupaturi iri odomasīa”, ārīmi, ārīñurā.

62 Īgūsā irasū ārīmakū pégu, paía opu wāgānugā, Jesúre ārīyupu:

—¿Īgūsārē yujuberi mu? ¿Nasirirā mūrē irasū ārī weresārī? ārīyupu.

63 Jesús gapu yujubiriyupu. Īgū yujubirimakū īāgū, paía opu īgūrē ārīyupu:

—Marīp̄u okanígū péuro diaye wereka! ¿M̄ata āārīrī, Cristo Marīp̄u magū? ārīyupu.

64 Jesús īgūrē ārīyupu:

—Ígūta āārā mu ārīrōsūta. Idere m̄asārē werea. P̄u yu āārīpererā tīgūrē Ȳp̄u turagu diaye gapu doamakū īārāko. Ūm̄gasima mikāyebori weka yu aarimakūdere īārāko, ārīyupu.

65 Īgū irasū ārīmakū pégu, paía opu īgū guarire īmuugū, īgūya suríore tūayegue, āsū ārīyupu:

—Íi irasū ārī werenígū, Marīp̄ure ñerō ārīgū yámi. ¿Nasirimurā gajerā īgūrē weresārīrē neō pénemobokuri marī? M̄asā, īgū basita Marīp̄ure ñerō ārīrīrē pésiáa.

66 ¿Naásū gūñarī? ãrīyupu.

—Marípure īgū ñerō ãrīrī waja boaburo, ãrī yujúñurā.

67 Irasū ãrī odo, īgū diapure síku eotú, īgūrē doteñurā. Gajerā īgūya diapure pá,

68 ãsū ãrīñurā:

—Mu Cristo ãärīgū, ãrībokaka: “¿Noā mūrē pári?” ãrīñurā.

Pedro Jesúre masíkeregu: “Masíbea”, ãrīdea

(Mr 14.66-72; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

69 Iri wii poekague īgūsā irasiriripoere Pedro disipuro ñajärōma yebague doaniyupu. īgū irogue doamakū, sugo paía opure moäboego īgū puro eja, īgūrē ãrīyupo:

—Mu de Jesús Galileamū merā ãärīdita ãärā, ãrīyupo.

70 Igo irasū ãrīmakū pégu, Pedro ãärīpererā iro ãärīrā péurogue ãrīgatori merā:

—Mu irasū ãrīrīrē pémasíbirikoa yu, ãrīyupu.

71 Puru iri wii tūroma sārīrō disipurogue waayupu. Irogue gajego īgūsārē moäboego īgūrē ñāgō, iro ãärīrārē ãrīyupo:

—Jesús Nazaretmū merā ãärīdita ãärīmi ñī, ãrīyupo.

72 Pedro ãrīgatori merā dupaturi yujuyupu:

—Marípu péuro diayeta werea. Yu īgūrē masíbea, ãrīyupu.

73 Mérögā puruta masaka irogue ãärīrā Pedro purogue waa, īgūrē ãrīñurā:

—Mu diayeta Jesús buerā merāmata ãärā. Pémasírōta īgūsā irirosū werenía, ãrīñurā.

74 īgūsā irasū ãrīmakū, Pedro yujuyupu:

—Marípu péuro diayeta werea. Yu masārē diaye werebirimaku, Marípu yure wajamo**ā**buro. Ígūrē neō masībea yu, ārīyupu.

Ígū irasū ārīripoeta āgābo wereyupu.

⁷⁵ Pedro, āgābo weremaku pégu, Jesús Ígūrē: “Āgābo wereburo dupuyuro mu yure masīkeregu, urea: ‘Masībea’, ārīgatogukao”, ārādeare gūñabokayupu. Irire gūñaboka, wiria, bujawereri merā buro oreyupu.

27

*Jesúre Pilato puro āijadea
(Mr 15.1; Lc 23.1-2; Jn 18.28-32)*

¹ Boyodujimejāripoe āārīpererā paía oparā, judío masaka marā merā nerē: “Āsū iri, Jesúre wējērā”, ārī āmuñurā.

² Irasū ārī āmu odo, Jesúre sia, āīwāgā, Poncio Pilato wāikugure Judea niku marā opure wiañurā.

Judas Iscariote boadea

³ Ígūsā Jesúre wējērākuma, ārīrīrē pégu, Judas gapu buro bujawereri merā ígū Jesúre ímuadeare gūñayupu. Irasirigu treinta niyeru tiri plata merā iridea tiri ígūsā ígūrē wajaridea tirire paía oparārē, judío masaka marārē wiagu waayupu. Irogue eja, ígūsārē ārīyupu:

⁴ —Yu ñetariro iriakubu. Yu ñerī iribire oparāguere wiadire: “Boaburo”, ārāñurā, ārīyupu.

Ígū irasū ārīmaku, ígūrē yujuñurā:

—Mu irasiriadea guaya meta āārā. Muya āārā, ārīñurā.

⁵ Ígūsā irasū ārīmaku pégu, Judas Marípuya wiigue niyeru tirire meéwasiribéo, waakōāyupu. Waa,

pūgubudare siasiū, īgū basi īgūya wānugūrē túsānú, parimadija, boakōāyupu.

6 Paía oparā niyeru tirire sea neeōrā, ãsū ãrīñurā:

—I niyeru īgūsā masakure wējēburi waja wa-jariadea ãārā. Irasirirā i niyerure Marīpuya wi-imá duripiri kūmague pímasibirkoka. Marīrē doreri irasiridorebea, ãrīñurā.

7 Puru ãsū ãrīñurā: “I niyeru merā diiari sorori weaguya nikūrē wajarimakū õārokoka. Irasirirā gajero marā õōgue boamakū, iri nikū īgūsārē yáaburi nikū ãārīroko”, ãrīñurā.

8 Irasirirā massaka iri nikūrē: “Dí béodea nikū ãārā”, ãrī wāiyema. Daporaguedere irasūta wāikukdāa.

9 Īgūsā irasirimakū, Jeremías Marīpuya kerere weredupuyudi gojaderosūta waabu. Æsū ãrī gojadi ãārīmí: “Israel bumarā treinta niyeru tiri plata merā iridea tirire īgūrē wajarideare ãīma.

10 Irasirirā iri tiri merā diiari sorori weaguya nikūrē wajarima. Irasirirā, Marīpuya: ‘Æsū irirākuma’, ãrī gojadorederosūta yáma”, ãrī gojadi ãārīmí.

Pilato Jesúre sērēñadea

(*Mr 15.2-5; Lc 23.3-5; Jn 18.33-38*)

11 Pilato, Jesúre īgū p̄rogue īgūsā ãījamakū, īgūrē sērēñayupu:

—¿Mu ta ãārīrī judío masaka Opu? ãrīyupu.

—Mu ãrīrōsūta īgūta ãārā, ãrī yūjuyupu Jesús.

12 Paía oparā, judío masaka mūrā īgūrē wereśārī gapure yūjubiriyupu.

13 Irasirigü Pilato īgūrē ãrīyupu:

—¿Ãärípereri ïgësã märeñ wereſärírë péberi më? ãrïyupu.

¹⁴Jesús gapu neõ yujabiriyupu. ïgë yujabirimakã ïágë, Pilato ïágëkakôayupu.

Jesúre wëjëdoredea

(*Mr 15.6-20; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16*)

¹⁵Bojoriku pascua bosenu ãärímakã, Pilato sugu peresugue ãärígyärë masaka wiudoregu re wiunayupu.

¹⁶Iripoere sugu Barrabás wâikugu peresugue ãäríyupu. Masaka ïgë ñerö irideare masññurã.

¹⁷Irasirigu ïgësã nerëmakã ïágë, Pilato ïgësârë sérëñayupu:

—¿Nií gapure yu wiumakã gäämeri mësã? ¿Barrabáre, o Jesús: “Cristo” ïgësã ãrígë gapure? ãrïyupu.

¹⁸Wárã masaka Jesúre buremumakã ïärã, oparã ïgärë ïäturisiä, Pilato purogue ãännerä ãärímä. Pilato gapu ïgësã ïäeturirire masikôayupu. Irasirigu Jesúre wiuduadiyupu.

¹⁹Puru Pilato masaka wereſärírë beyerimasu doarogue doaripoe, ïgë maräpo ïgärë kere iriuyupo: “Ígë diayema irigure gajerosu neõ iribirikôaka! Dapagä ñami ïgärë waaburire buro goero këäkubu”, ãrï kere iriuyupo.

²⁰Paía oparã, judío masaka märã gapu masakare ãsü ãridoreñurã: “‘Barrabáre wiuka, Jesús gapure wëjëka!’ ãrïka!” ãridoreñurã.

²¹Puru Pilato masakare dupaturi sérëñayupu doja:

—¿Ígësã përärë nií gapure yu wiumakã gäämeri mësã? ãrïyupu.

—Barrabás gapare wiuka! ãrī yujuñurā.

22 Ígūsā irasū ãrīmakū pégu, Pilato sērēñayupu:

—¿Nasirigukuri yu, ñi Jesús: “Cristo” Ígūsā ãrīgū gapare? ãrīyupu.

Ããrīpererā:

—Curusague pábiatú wējēka Ígūrē! ãrī yujuñurā.

23 Irasirigū Pilato ãsū ãrīyupu:

—¿Ñeéno ñerírē iriari ñi, mušā irasū ãrīmakū? ãrīyupu.

Masaka gapu dupaturi gainínemoñurā:

—Curusague pábiatú wējēka Ígūrē! ãrīñurā.

24 Ígūsā Ígūrē péduhabirimakū, Ígūsā guarí merā gainímakū pégu, Pilato dekore ãiwágāridoreyupu. Iri merā masaka iürō mojókoe, ãsū ãrīyupu:

—Írē waja opabire wējēdoreri, yu doreri meta ããrā. Mušā doreri ããrā, ãrīyupu.

25 Ígū irasū ãrīmakū pérā, ããrīpererā masaka ãsū ãrīñurā:

—Guá muré ñrē wējēdoreri waja, guá, guá pürā ããrīpererā merā waja oparākoa, ãrīñurā.

26 Ígūsā irasū ãrīmakū pégu, Pilato Barrabáre peresugue ããrīgúrē wiuyupu. Puru surarare Jesúre tárādore, Ígūrē Ígūsárē wiayupu, Ígūrē curusague pábiatú wējēdoregu.

27 Irasirirā surara Jesúre Pilatoya wiima yebague ãijauñurā. Irogue ããrīpererā surarare Jesús puru neeñurā.

28 Puru Íguya surírore túwea ãi, opuya suríro irirosū deyoriñe diiariñerē Ígūrē sãñurā.

29 Pora merā iriadea berore Íguya dipurure peoñurā. Irasiri odo, yukare diaye gapu moásua,

Ígã puro ñadukupuri merã ejamejã, Ígãrẽ ãsã ãrã buridañurã:

—Buremurã aarika judío masaka Opure! ãrãñurã.

30 Ígãrẽ síku eotú, Ígãsã moãsuadire tãwea ãi, irigu merãta Ígãya dipurile pánañurã.

31 Ígãrẽ burida odo, Ígãsã sãdea suríore túwea, Ígãya suríro gapure sãñurã doja. Sã odo, curusague pábiatú wëjémurã Ígãrẽ ãi wiriakõãñurã.

Jesúre curusague pábiatúdea

(*Mr 15.21-32; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27*)

32 Ígãsã Ígãrẽ ãiwãgãrã, sugu masakure Simón wãikugu Cirenemurã bokatirima. Ígãrẽ Jesús kõadea curusare kõadorema.

33 Ígãrẽ irasã ãiwãgãrã, Gólgota wãikurogue ãijama. “Gólgota”, ãrãrõ: “Masakü dipuru boaweedea pero”, ãrãduaro yáa.

34 Irogue eja, igui deko sãirí merã morëdeare Jesúre tñadima. Jesús irire iiríña, puru iiríbirimi.

35 Ígãrẽ curusague pábiatú ãiwãgûnú odo, surara Ígã surí sãñadeare: “Ubu ãriboka birarã: ‘¿Noãrẽ dujarokuri?’” ãrima, irire Ígãsã basi gãme dükawamurã. Ígãsã irasirirã, Maripuya kerere weredupuyudi gojaderosüta irima. ãsã ãrã gojadi ããrõmí: “Yaa suríre Ígãsã basi ãriboka bira dükawarãkuma”, ãrã gojadi ããrõmí.

36 Irasiriadero puru, surara curusa puro eja doama, Jesúre korerã.

37 “Íi ãsã iridea waja boami”, ãrãrã: “Íita judío masaka Opü ããrõmí”, ãrã gojadea majirẽ curusague Jesúya dipuru weka pábiatúma.

38 Pērā yajarimasādere curusarigue pábiatú ãiwāgūnúma. Sugure īgū diaye gapu, gajigure īgū kúgapu pábiatú ãiwāgūnúma.

39 Masaka Jesús puro tariwāgānarā, ñerō ãrī būrida, īgūsāya dipure yure, ãrīma:

40 —Mu ãsū ãrī werenibū: “Marípuya wiire béo, pūru urenuwaaró merāta iri wiire dupaturi iri odogukoa”, ãrību. Irasirigu mu basi tauka! Mu diayeta Marípu magū ããrīgū, curusague merā dijarika! ãrīma.

41 Irasūta paía oparā, Moisés gojadeare buerimasā, fariseo bumarā, judío masaka mārāde ãrī būridama. Æsū ãrī gāme wereníma:

42 —Gajerā gapure taumi. Ígū basi gapu tau-masibemi. “Israel bumarā Opu ããrā”, ãrīmi. Irasirirā, curusague merā ëgū dijarimakū ërā, marī ëgūrē būremurāko.

43 Ígū: “Maríphure būremua, ëgū magū ããrā”, ãrīmi. Irasirigu ëgū ãrīderosūta Marípu ëgūrē maigū, iritamuburo, ãrī būridama.

44 Yajarimasā Jesús puro curusarigue pábiatú ãiwāgūnúsūnanerāde irasūta ëgūrē ñerō ãrī būridama.

Jesús boadea

(*Mr 15.33-41; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30*)

45 Goeripoe ããrīmakū, i nikū ããrīpererogue nañtīkōâbu. Ure hora gora nañtīâbu.

46 Ure hora ejamakāta Jesús būro gainími:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? ãrīmi. Irasū ãrīgū: “Yu Opu, yu Opu, ¿nasirigu yure bēori mu?” ãrīgū irimi.

47 Surāyeri irogue ããrīrā, ëgū irasū ãrī gainímakū pérā:

—Maríphaya kerere weredupuyudire Elíare si-iugü yámi, ãrïma.

⁴⁸ Mata sugü ïgüsä merämü ûmawâgä, igui deko piari yosadea yusüre yukü yuwague siatü, ãiwâgä, Jesúre iiriburo, ãrígü, soemuúmi.

⁴⁹ Ígü irasirimakü ïärä, gajerä gapü ãsü ãrïma:

—Iropäta irika! Elías ïgürë taugü aarimakü ïänarä dapa marí, ãrïma.

⁵⁰ Jesús dupaturi büro gainínemo, kõmoakõämi.

⁵¹ Ígü kõmomakäta, Maríphaya wii poekama taribu disipüro kãmutari gasiro ûmarö gapü merä yegue dijari, deko merä yeguesiajayuro. Nikü büro ñomebu. Ùtäyeri pagayeride waariakõäbü.

⁵² Masägoberi tüpäkõäyuro. Wárä Marípure büremurä boanerä masänurä.

⁵³ Jesús masädero püru, ïgüsä masägoberigue ãärïnerä wiria, Maríphaya makägue Jerusalëgue waañurä. Ígüsä irogue ejamakü, masaka wárä ïgüsärë ïänurä.

⁵⁴ Romano marä surara opü ïgüyarä surara merä Jesúre koreanerä, nikü ñomemakü, ãärïpereri irasü waaríre ïärä, büro güka, güiri merä ãsü ãrïma:

—Íi diayeta Maríphü magü ãärädañumi, ãrïma.

⁵⁵ Wárä nome yoaweyarogue Jesúre ïüníma. Ígüsä Galileague Jesúre iritamugorenanerä nome ãärïmá.

⁵⁶ Ígüsä nome watopeguere María Magdalena wäikugo, gajego María wäikugo Santiago, José pago, gajego Zebedeo maräpo ãärïmá.

*Jesúya dupüre masägobegue pídea
(Mr 15.42-47; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)*

57 Puru naīmejāripoe ãārīmakū, José wári opagū, Arimatea wāikūri makāmū irogue ejami. Ígū Jesús buerire tuyagu ãārīmí.

58 Irasirigū Pilato p̄rogue waa, Jesúya dupare yáabu sērēyupu. Ígū ãrī sērēmakū pégu, Pilato surarare Jesúya dupare s̄idoreyupu Ígūrē.

59 Irasirigū José waa, Jesúya dupare ãīdiju, õārī suríro gasiro gurari marīrī gasiro merā Ígūya dupare òmayupu.

60 Óma odo, Ígūrē yáabodea masāgobegue píyupu. Iri gobe, maama gobe ûtāyegue mádea gobe ãārīyuro. Irogue Jesúya dupare pí odo, wári majī ûtā majī merā iro ñajārōrē õārō biakōā, waakōāyupu.

61 Ígū irasiriripoe María Magdalena, gajego María merā iri gobe bokatīürō ñüdoaníñurā.

Surara Jesúya dupare pídea gobere koredea

62 Gajinū gapu judío masaka siuñajārīnū* ãārīmakū, paía oparā, fariseo bumarā Pilato p̄rogue waañurā.

63 Åsū ãrīñurā Pilatore:

—Gua opu, sôô ãārīdi okagugue ãrīgatorikugū ãrīdeare gua gūñáa. Åsū ãrīmi: “Yu boa, urenu puru masāgukoa”, ãrīmi.

64 Irasirigū mayarā surarare urenu gorra Ígūya dupare píaderogue koredoregu iriuka, Ígū buerā ñami merā Ígūya dupare yajabirkōāburo, ãrīgū! Ígūsā yajadero puru masakare: “Jesús boadigue masākōāmi”, ãrībokuma. Irasiriro Ígū ãrīgatodea nemorō Ígūsā ãrīgatori gapu ñetarirokua, ãrīñurā.

---

* **27:62** Judío masaka siuñajārīnū, sábado ãārā.

65 Ígūsā irasū ãrīmakū, Pilato yajuyupu:

—Jáh, ūsā yaarā surara õõgue ãärīma. Ígūsārē ãlaka, iri masāgobe gajerosū waari, ãrīrā! Irasirirā mūsā bokatīurō Ígūsārē koredoreka! ãrīyupu.

66 Ígū irasū ãrīmakū, Ígūsā waa, iri gobe biadea ûtā majīrē õārō wítābiatoñurā, masaka Ígūsā ñajādeare ïāmasīrāra, ãrīrā. Irasū ãärīmakū, surarare iri gobere õārō koredoreñurā.

28

*Jesús masādea
(Mr 16.1-8; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)*

1 Judío masaka siuñajārīnū pūru, gajinū boyodu-jimejāripoe gaji semana ñajārīnū ãärīmakū, María Magdalena, gajego María merā Jesúre pídea gobere ïārā waañurā.

2 Gūñaña marīrō nikū būro ñomeyuro. Irasū waari poe marī Opure wereboegū ûmugasigue merā dijari, masāgobere Ígūsā biadea ûtā majīrē tūpā, iri majī weka doayupu.

3 Ígū bupu miärōsū õārō gosewasirigū ãärīyupu. Ígūya suríro õārō borero ãärīyuro.

4 Surara iri gobere koreanerā Ígūrē ïārā, būro güiri merā narada, kōmorā irirosū waañurā.

5 Pūru Marīpūre wereboegū irogue ïārā waanerā nomerē ãrīyupu:

—Güibirkōõka! Yū masīa, mūsā Jesús Ígūsā curusague pábiatú wējeadire ãmarā yāa.

6 Ígū õōrē mámi. Ígū ãrīderosūta masāsiami. Ígūya dupūre Ígūsā píaderore ïārā aarika!

7 Pūru mumurō merā Ígū buerārē: “Ígū boadi ãärīkeregū, masāmi. Mūsā dupuyuro Galileague

waagħkumi. Irogue īgħar īħarrakoa”, ārī wererā waaka! Irire mħsärrē weregħu aarigú iriabu, ārīyupu Marīpure wereboegħu.

8 Īgħi irasū ārīmakū pérā, masāġobere īħarrā waan-erā nome güikererā, mumurō merā u sħayari merā Jesús buerārē wererā ūmadujáaňurā.

9 Īgħisā ūmadujáař nomerē Jesús īgħisārē bokatīrī, õd-doreyupu. Īgħir īħarrā, īgħi puro nnadukupuri merā ejamejħa, īgħi għad għad għadha.

10 Jesús īgħisārē āsū ārīyupu:
—Għiex iż-żebbu kien? Yaarā yu buerārē: “Galileague waaka!” ārī wererā waaka! Irogue yu re īħarrakuma, ārīyupu.

Surara īgħisā īħaddeare wereddea

11 Īgħisā nome Jesús buerārē wererā waari pœ surāyeri surara masāġobere koreanerā Jerusalēgue waaňurā. Irogue eja, paia oparārē āħariperi masāġobegħu waadeare werepeo kōňňurā.

12 Īgħisā irasū ārī weremakū pérā, paia oparā, judío masaka mħarrā merā nerēňurā. Irasirirā īgħisā: “Nasirirākuri?” ārī āmu odo, surarare wáro niyerure sī,

13 āsū ārīňurā:
—Masakare āsū ārīka: “Nami merā gua kārīripoe Jesús buerā masāġobegħe eja, īgħi dupre ja-jakōñnerā āħarrāma”, ārīka!

14 Pilato mħsära irasū ārī kerere pémakū, gua īgħi merā werenirākoo, mħsärrē wajamo ābirkō aburo, ārīrā, ārīňurā.

15 Īgħisā irasū ārīmakū pérā, surara niyerure ñeħħi, waakōňňurā. Paia oparā īgħisārē weredore aderosūta għażżeen ġew waħda. Irasirirā, īgħisā irasū

ãrīrī kerere wárā judío masaka pénerā ããrīmá. Daporaguedere īgūsā ãrīgatodeare bñremukõāma dapa.

*Jesús īgū buerārē īgūyare buedoregu pídea
(Mr 16.14-18; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)*

16 Puru gúa Jesús buerā pe mojōma pere su gubu suru pērēbejarā Galileague waa, buúrugue īgū gúare waadoredea buúrugue waabu.

17 Irogue eja, Jesúre ïärā, īgūrē bñremubu. Surāyeri gúa merā waanerā gapu: “¿Ígūta ããrīkuriye ñí?” ãrī gúñama.

18 Irasirigu Jesús gúa puru aari ejanugā, ãsū ãrīmi:
—Yupu yure ããrīpererogue i nikū,
ñugasiguedere dorebure sóosiami.

19 Irasirirā ããrīpereri buri marā masakare yaa kerere buerā waaka, īgūsāde mūsā irirosūta yaa buerire tñyaburo, ãrīrā! Yupu wāi merā, yu wāi merā, Õágū deyomarīgū wāi merā īgūsārē deko merā wāiyeka!

20 Ñãrīpereri yu mūsārē dorededeare īgūsārē bueka, irire iriburo, ãrīrā! Ire masika mūsā! Yu mūsā merā ããrīníkõägukoa. I ûmu pereadero puruguedere mūsā merā ããrīníkõägukoa, ãrī weremi gúare Jesús.

Iropāta ããrā.

Marípuya Kerere Wereri Turi New Testament in Siriano

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Siriano

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Siriano

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022
1a0774e8-d152-5929-891b-95e0d2238786